

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE SORU TÖMCELERİNİN ÖĞRETİMİ

Murat Özgen

İZMİR

2010

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKÇE SORU TÜMCELERİNİN ÖĞRETİMİ

Murat Özgen

Danışman
Prof. Dr. V. Doğan Günay

İZMİR

2010

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Türkçe Soru Tümcelerinin Öğretimi” adlı çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, onurumla onaylarım.

18/06/2010

Murat Özgen

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼đ¼ne

İşbu alışma, j¼rimiz tarafından.....Yabancı Dil olarak Türkçe.....
Öğretimi..... Anabilim Dalı
.....Yabancı Dil olarak Türkçe Öğretimi..... Bilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. N. Engin UZUN N. Engin
Üye : Prof. Dr. V. Doğan Güney V. Doğan Güney
Üye : Y. Doç. Dr. Uğur Altınay Uğur Altınay

Onay
Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.....

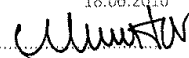
Prof. Dr. h. c. İbrahim ATALAY
Enstitü M¼d¼r¼

T.C.
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	371562
Yazar Adı / Soyadı	Murat Özgen
Uyruğu / T.C.Kimlik No	T.C. 50920239684
Telefon / Cep Telefonu	02324888413 05558450951
e-Posta	murat.ozgen@ieu.edu.tr
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Türkçe Soru Tümcelerinin Öğretimi
Tezin Tercümesi	Teaching Turkish Interrogative Statements
Konu Başlıkları	Dilbilim Eğitim ve Öğretim
Üniversite	Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Bölüm	
Anabilim Dalı	
Bilim Dalı / Bölüm	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2010
Sayfa	ix+166
Tez Danışmanları	Prof. Dr. Veli Doğan Günay
Dizin Terimleri	Dil edinimi=Language acquisition Dil=Language Dil eğitimi=Language education Dil öğretimi=Language teaching Dilbilim=Linguistics Yabancı dil öğretimi=Foreign language learning Yabancı dil eğitimi=Foreign language education
Önerilen Dizin Terimleri	Dilbilgisi-soru tümceleri=Grammar-interrogative statements
Yayımlama İzni	☐ Tezimin yayımlanmasına izin veriyorum ☒ Ertelenmesini istiyorum [1 Ay]

b. Tezimin Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından çoğaltılması veya yayımının 18.07.2010 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezime ilgili fikri mülkiyet haklarımı saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.
NOT: (Ertelene süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.)

18.06.2010
İmza:

Yazdır

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans ders dönemim ve tez çalışmam boyunca, bana sayısız insanın destek verdiğini belirtmek isterim. Bunların en başında, çok değerli görüş, öneri ve yardımlarıyla bakış açımı genişleten tez danışmanım Prof. Dr. Doğan Günay'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Kendisinin değerli katkıları olmasaydı, bu uzun ve yorucu çalışma sürecinin altından bu kadar kolay kalkamazdım.

Her türlü sorunumda ilk kapısını çaldığım değerli hocam, İzmir Ekonomi Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bölümü Başkanı Prof. Dr. Lutfiye Oktar'a; bana bu yorucu süreçte ve yaşamımın her alanında moral destek veren DEDAM Müdür Yardımcısı Dr. Özden Fidan'a ve yabancı dil olarak Türkçe Eğitimi kitaplarını benimle paylaşan DEDAM Okutmanı Betül Sülüsoğlu'na da ne kadar teşekkür etsem azdır. Bunun yanı sıra, tez savunma sınavında, değerli görüşleriyle çalışmama katkı sağlayan Yard. Doç. Dr. Uğur Altunay'a da teşekkür ederim.

Akademik çalışmalarımı en ince ayrıntısına kadar incelediğim; yalnızca akademik olarak değil renkli kişiliğine de hayranlığımı, her seferinde dile getirdiğim Ankara Üniversitesi TÖMER Müdürü Prof. Dr. Engin Uzun'a, burada, ayrı bir parantez açıp minnettarlığımı dile getirmek isterim. Kendisi, akademik anlamda, her türlü yorumu, eleştiriyi ve desteğini esirgememiş; bana o değerli zamanından ayırıp birebir görüşmelerle çalışmama yön vermiştir.

Ve tabii ki ofis arkadaşlarım... Çalışma boyunca bana deneklik yapıp desteklerini esirgemeyen İzmir Ekonomi Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Araştırma Görevlileri Batuhan Taneri, Gülden Canol, Pınar Sezginalp ve Meltem Eranıl-Demirli'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, benimle her türlü akademik bilgiyi ve belgeyi paylaşan, adımı saymadığım diğer hocalarıma ve bu süreçte, her türlü sorunumu paylaştığım, kardeşim Burcu'ya da teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Teşekkür.....	iv
İçindekiler	v
Özet.....	viii
Abstract.....	ix
1. GİRİŞ	1
1.1. PROBLEM DURUMU	1
1.2. AMAÇ VE ÖNEM	2
1.3. PROBLEM TÜRÜ.....	3
1.4. ALT PROBLEMLER	3
1.5. SAYILTILAR	3
1.6. SINIRLAMALAR.....	4
1.7. TANIMLAR	4
1.8. KISALTMALAR VE İMLER	5
2. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR.....	7
3. KURAMSAL ÇERÇEVE: YETİNMECİ ÇİZGİ VE TÜRKÇENİN BİLGİ YAPISI.....	9
3.1. GENEL ÇERÇEVE	9
3.2. Ü-TAŞIMA VE Ü'-TAŞIMA	10
3.3. BİRLEŞTİRME VE TAŞIMA	11
3.4. TAŞIMADA KOPYALAMA KURAMI	12
3.5. NE-TAŞIMA	13
3.5.1. MY-Taşıma	15
3.5.1.1. Yorum ve Seçme Sınırlamaları	16
3.5.1.2. Yerel Kısıtlamalar	17
3.5.1.3. Etki Alanı	18
3.5.2. Ne-Dizinleme	19
3.6. EVET/HAYIR SORULARI.....	22
3.7. ÇALKALAMA.....	23
3.8. BİLGİ YAPISI.....	24

3.8.1. Eylem Sonuna Eklenme (Artalanlama).....	25
3.8.2. Tümce Önüne Eklenme (Konulaştırma)	27
3.8.3. Eylem Önüne Eklenme (Odaklama)	28
3.9. SONUÇ	31
4. TÜRKÇE SORU TÜMCELERİNİN SÖZDİZİMSEL ÖZELLİKLERİ.....	32
4.1. TÜRKÇENİN GENEL GÖRÜNÜMÜ.....	32
4.2. TÜRKÇE SORU TÜMCELERİNİN SÖZDİZİMSEL ÖZELLİKLERİ.....	35
4.3. SONUÇ	51
5. TÜRKÇE SORU TÜMCESİ TÜRLERİ	53
5.1. EVET/HAYIR SORULARI.....	54
5.1.1. Düz Evet/Hayır Soruları.....	55
5.1.2. Onaylamalı Evet/Hayır Soruları.....	57
5.2. SEÇENEKLİ SORULAR.....	59
5.2.1. Yüklemcil Öğe Seçenekli Soru Tümceleri.....	59
5.2.2. Özne Seçenekli Soru Tümceleri.....	60
5.2.3. Tümleç Seçenekli Soru Tümceleri.....	61
5.2.4. Eklenti Seçenekli Soru Tümceleri.....	63
5.3. NE-SORULARI.....	64
5.3.1. Ana Tümce Ne-Soruları	67
5.3.2. Yan Tümce Ne-Soruları	68
5.3.3. Sıralı Yapı Ne-Soruları	70
5.4. EZGİ SORULARI.....	72
5.5. YANSIMALI SORULAR.....	73
5.5.1. Yansımali Evet/Hayır Soruları.....	73
5.5.1.1. Düz Tümce Yansımali Evet/Hayır Soruları.....	73
5.5.1.2. Evet/Hayır Yansımali Evet/Hayır Soruları.....	75
5.5.1.3. Ne-Sorusu Yansımali Evet/Hayır Sorusu	76
5.5.2. Yansımali Ne-Soruları	78
5.5.2.1. Düz Tümce Yansımali Ne-Soruları	78
5.5.2.2. Evet/Hayır Yansımali Ne-Soruları.....	79
5.5.2.3. Ne-Sorusu Yansımali Ne-Soruları	80

5.5.3. Yansımali Ezgi Soruları	81
5.6. SONUÇ	83
6. BULGULAR VE YORUMLAR.....	84
6.1. SORU TÜMCELERİNİN GÖRÜNÜMÜ İNCELENEN KİTAPLAR.....	84
6.2. KİTAP VE ÖĞRETİM MATERYALLERİNDEKİ GÖRÜNÜM.....	87
6.3. DEĞERLENDİRME.....	121
6.4. ÖĞRETİM ÖNERİSİ	123
6.5. BİR ÖNERİ UYGULAMASI: NE-SORULARI.....	125
6.6. SONUÇ	141
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	142
KAYNAKÇA.....	146
SÖZLÜKÇE.....	155
GLOSSARY.....	161

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde, Türkçe soru tümcelerinin yerini tartışarak; öğretimine ilişkin öneriler sunmaktır.

Bu amaç doğrultusunda, Evrensel Dilbilgisi (Yetinmeci Çizgi Dil Kuramı) ve Bilgi Yapısı Kuramları çerçevesinde Türkçe soru tümcelerinin yapılanışı alanyazına gönderimlerde bulunarak incelenmiş; elde edilen kuramsal tartışmalar neticesinde, Türkçe soru tümcelerinin ayrıntılı bir sınıflaması oluşturulmuştur. Bu noktadan yola çıkılarak, farklı beceri düzlemindeki kırkbeş yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitabında, bu sınıflamanın ne ölçüde yer aldığı; soru tümcelerine yönelik bütüncül bir ünitenin yer alıp almadığı ve ne tür soru tümcelerine yer verildiği sorularına yanıt aranmıştır. Bu aşamadan sonra da soru tümcelerinin incelenen kitaplardaki görünümüne karşın, bir öğretim önerisi oluşturulmuş; bu çerçevenin içinden de ne-sorularına yönelik bir öneri uygulaması sunulmuştur.

İncelemeler sonucu, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitaplarında, Türkçe soru tümcelerine bütüncül bir ünite ayrılmadığı, ayrılan bölümlerde de klasik betimlemelerden yola çıkılarak yalnızca evet/hayır ve ne-sorularına değinildiği; Türkçe soru tümcesi türlerinin metinler içerisinde yitip gittiği, ayrıntılı olarak betimlemelerinin sunulmadığı yargılarına ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra, Türkçenin sözdizimsel oynaklığının bilgi yapısı ile birebir ilintili olmasının, soru tümcelerinin klasik betimlemeler aracılığıyla öğretilmeyeceğine yönelik bir gösterge oluşturduğu tartışılmıştır.

Son olarak, çalışmada sunulan ne-sorularına ilişkin öneri uygulamasının ilerideki materyal geliştirme çalışmalarına öncülük edebileceği üzerinde durulmuş; sonraki çalışmalar için, çeşitli yaş düzeyindeki öğrencilerle çalışıp bu önerinin geçerliği hakkında bilgi edinilebileceği belirtilmiştir.

ABSTRACT

The aim of this study is to discuss the place of the Turkish interrogative statements in teaching Turkish as a foreign language, and to present teaching suggestions.

In line with this objective, the structures of Turkish interrogative statements have been analyzed within the framework of Universal Grammar (Minimalist Program) and Information Structure, referring to the literature where necessary, and as a consequence of those theoretical argumentations, a detailed classification of Turkish interrogative statements has been formed. From this point forth, in forty-five books of teaching Turkish as a foreign language for different skill levels, the answers have been sought to the questions what extent this classification exists; whether there is an integrated unit regarding Turkish interrogatives, and what kind of Turkish interrogatives exist. Following this part, a teaching suggestion has been formed against the observations in the analyzed books, and an application of the teaching suggestion regarding wh-questions has been presented.

From the analyses, it has been concluded that there is not an integrated unit for Turkish interrogatives in the books of teaching Turkish as a foreign language, and that in the so-called relevant parts, only yes/no questions and wh-questions are touched upon through traditional descriptions. It has as well been concluded that Turkish interrogatives are lost among the texts, and that they are not described in a detailed way. Furthermore, it has been discussed that there is evidence that Turkish interrogatives cannot be taught by the way of traditional descriptions since Turkish flexible word order is directly related to its information structure.

As the last to say, it has been emphasized that the presented wh-question teaching suggestion can lead to further material development studies. It has as well been remarked for further studies that the validity of this suggestion can be tested by working with students from different ages.

1. GİRİŞ

Yabancı dil eğitimi, küreselleşme süreci içerisinde, artan gereksinimlerine karşılık vermek amacını güttüğünden, bugün, dünya ülkeleri açısından oldukça önem kazanmış görünmektedir. Bu süreçten en iyi biçimde yararlanmak adına yapılan bilimsel çalışmalar ise dilbilim ve dil öğretimi alanları içerisinde hızla sürmektedir.

Dil öğretiminde kullanılan her yol ruhbilim ve eğitimbilim ile dil incelemelerinin verilerini içeren bir düzenlemedir (Demircan, 1990; Demirel, 2008; Grabe, 2002, Strevens, 1991). Buna göre, dilbilimin bu yönde sağladığı en büyük katkı, öğretilmesi hedeflenen dilin özellikleri üzerinde yapılmış dil çalışmalarının sağladığı verilerdir. Sözelimi, sesbilgisi ve sesbilim; sesletim, vurgu ve ezginin; sözdizim çalışmaları, dil kurallarının; anlambilim, sözcük ve anlamsal örüntülerin; kullanımbilim ve söylem çözümlemesi ise çeşitli söylem türlerinin öğretiminde doğrudan kullanılmaktadır.

Öte yandan, dil öğretimi, dilbilimin son yıllarda uğraş alanlarından biri olsa da iki alanın ortaya çıkış amaçlarının farklı olduğu göz ardı edilmemelidir. Dili en geniş biçimde betimleme, dil yetisini açıklama gibi amaçlarla hareket eden dilbilim, dil öğretimine şüphesiz ki verileri ve geliştirdiği kuramlarıyla katkı sağlar (Kocaman, 2006). Ancak, dil öğretimi alanında emek veren bir kişinin dilbilimden alıp kullanacağı çok şey olacağı gibi kullandığı bu verileri dersin amaçlarına göre uyarlamaya hakkı da vardır (Enginarlar, 2006).

1.1. Problem Durumu

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanı son yıllarda artan öğrenme

taleplerine bağlı olarak hızla gelişmekte, önemli bir çalışma disiplini olma yolunda ilerlemektedir. Bu gelişmelere bağlı olarak Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi ortamlarında gerekli içeriklerin, materyallerin, izlencelerin vb. araç-gereçlerin bilimsel yöntemlerle betimlenmesi de gittikçe artan bir ihtiyaç haline gelmektedir.

Türkçe soru tümceleri, Türkçe dilbilgisi çalışmalarında yeterince ayrıntılı olarak betimlenmemiş bir alandır. Soru tümceleri yapılanış süreçleri ve türleri açılardan yabancı dil öğretilmesi ortamlarına bir bütüncül betimleme ile de aktarılmış değildir. Oysa ilgili kuramsal tartışmalardan hareketle Türkçe soru tümcelerinin nasıl yapılandığı ve ne gibi alt türler sergilediği konusunun dikkatlice ele alınması ve ortaya konacak olan yeni sınıflama ve betimlemeler doğrultusunda, Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi alanına aktarılması gereği açıktır.

1.2. Amaç ve Önem

Bu çalışmada, Türkçe soru tümcelerinin Yetinmeci Çizgi (Chomsky, 1995) çerçevesinde nasıl betimlendiği incelenecektir. Soru tümcelerinin ayrıntılı bir tipolojisine Evrensel Dilbilgisi ve Bilgi Yapısı Kuramları çerçevesinde ulaşılacak; bu ayrıntıların mevcut dil öğretilmesi materyallerinde doğrudan ve ne ölçüde yer aldığına bakılacak; burada elde edilen gözlemler doğrultusunda çeşitli beceri düzelemleri ve düzelemleri için tasarlanmış bir öğretilmesi içeriği önerisi getirilecektir.

Sunulan amaç doğrultusunda birtakım araştırma soruları belirlenmiş ve bu araştırma sorularına çalışma boyunca yanıt aranmıştır. Bu bağlamda, çalışmada, Türkçe soru tümcelerinin Bilgi Yapısı ve Yetinmeci Çizgi Dil Kuramı çerçevesinde nasıl yapılandıkları; Türkçede hangi tür soru tümcelerinin bulunduğu; nasıl sınıflandırılabilirdiği; bu sınıflandırmanın Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi için hazırlanmış materyallerde ne derece yer aldığı ve nasıl bir çerçeve içinde yer alması gerektiği sorgulanmıştır.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi konusundaki çalışmaların yetersizliğinin yanı sıra, alanyazında, soru tümcelerinin dilbilimsel açıdan

yapılanışlarının ve sergiledikleri alt gruplara yönelik çalışmaların dil eğitimi ortamına aktarılmadığı gözlemlenmiştir. Bu çalışmanın neticesinde, soru tümcelerine yönelik geliştirilecek olan öğretim önerisi ile beraber, Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi sürecine katkı sağlanacak olması çalışmanın önemini göstermektedir.

1.3. Problem Tümcəsi

Kitaplarda gözlemlenen soru tümcelerinin görünümüne karşı, soru tümceleri nasıl bir öğretim taslağı içerisinde öğretilmelidir?

1.4. Alt Problemler

Yukarıdaki ana problem tümcesinin altındaki problemler şu şekilde sıralanabilir:

- Türkçe soru tümceleri, Evrensel Dilbilgisi ve Bilgi Yapısı kuramları çerçevesinde nasıl yapılanır ve nasıl sınıflandırılabilir?
- Türkçe soru tümceleri yabancı dil olarak Türkçe eğitimi materyallerinde ne ölçüde yer alıyor? Soru tümcelerinin öğretimine yönelik ayrı ve bütüncül bir ünite ya da başlık var mıdır?
- Soru tümceleri nasıl bir öğretim taslağı içinde öğretilmelidir?

1.5. Sayılıtlar

Çalışmanın sonunda oluşturulan öğretim önerisini birtakım sayılıtlar göz önünde bulundurularak biçimlendirilmiştir.

İlk olarak, öneri, başlangıç düzeyini geçmiş her yabancı dil olarak Türkçe öğrencisine uygulanacak biçimde tasarlanmış bir çerçeveden oluşmaktadır. Bu bağlamda belirlenmiş ana hatlar ve alt başlıklar, bu düzeydeki öğrencilere yönelik tasarlanacak malzemelere yardımcı olacaktır.

İkinci olarak, başlangıç düzeyini geçmiş her türden öğrencinin bu öğretim önerisinden tam anlamıyla yararlanması beklenir. Bir diğer deyişle, öğretim önerisi; koşaç tümcesi, şimdiki zaman, gelecek zaman, geçmiş zaman ve geniş zaman durum, ulaçlar ve dolaylı anlatımı bildiği varsayılan öğrencilere yönelik tasarlanmıştır.

Son olarak, araştırmacının çalışma sırasında dizgesel; bir başka deyişle, çalışmanın bütününe etkileyecek bir hata yapmadığı ve inceleme sırasında tamamen nesnel ve bilimsel bir yöntem izlediği varsayılmaktadır.

1.6. Sınırlamalar

Çalışma içinde birtakım sınırlılıklardan söz etmek olasıdır. İlk olarak, öğretim önerisi orta ve ileri düzey Türkçe bilgisine sahip öğrencilere yönelik hazırlanmış; çerçeve, buna göre sunulmuştur. İkinci sınırlılık, incelenen veri tabanını ilgilendirmektedir. Erişilebilen tam 8 dizi; toplamda 45 kitap bulunmaktadır¹. Bunun dışında kalan kitaplar, süre kısıtlılığından ötürü dikkate alınmamıştır. Bunların yanı sıra, çalışmanın amaçları dışına çıkacağından, öne sürülen öğretim önerisini, bir malzeme aracılığıyla sınama şansı olmamıştır. Son olarak, çalışmada incelenen tüm kitapların tek araştırmacı tarafından incelendiği unutulmamalıdır. Daha sağlıklı bir inceleme yapmak amacıyla, herhangi bir inceleme grubu oluşturmak, bilgilendirme ve inceleme süresi göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışmada olanaklı olmamıştır.

1.7. Tanımlar

Çalışma boyunca birçok kavram ve terim kullanılmış; her kavram ve terimin açıklaması verilmiş; gerektiği bölümlerde bu kavram ve terimler örnekler aracılığıyla ayrıntılandırılmıştır. Yine de aşağıda verilen ana kavramların çalışmanın giriş bölümü adına yararlı olacağı düşünülmektedir:

¹ Bu kitapların listesi *Kaynakça* bölümünde verilmiştir.

Soru Tümcəsi : Soru tümceleri, belirli bir kavramsal alandan getirilen varlıkları (yer, kişi, derece, zaman vb.) sorgulamak; bu sayede bir şey öğrenmek, bir kuşkuyu gidermek ve daha çok yanıt almak için kurulan tümcelerdir (Gencan, 2001; Kiefer, 1980; Stenström, 1984; Wiese, 2002).

Evrensel Dilbilgisi : Görünüşte çok farklı olan dillerin aynı kapasite ve yetenekteki zihinlerin ürünü olduğu varsayımıyla aralarında aynılık olduğu düşünülür. Bu aynılık, Evrensel Dilbilgisi hedefi ile ortaya konulmaya çalışılabilir. Bu hedefe ulaşmak için tek tek dillerin inceleneceği düşünülürse, bu bağlamda, *özel dilbilgisi* ile Evrensel Dilbilgisi arasında bir ayırım yapmak söz konusudur. İlki, belirgin tek bir dile aitken; ikincisi için, dillerin dayandığı ortaklıkların oluşturduğu bir dilbilgisi denilebilir (Uzun, 2000).

1.8. Kısaltmalar ve İmler

AÖ	Ad Öbeği
BelÖ	Belirteç Öbeği
BY	Bilgi Yapısı
ÇÖ	Çekim Öbeği
D-Yapı	Derin Yapı
e-ardı	eylem ardı
EÖ	Eylem Öbeği
e-önü	eylem önü
GÖS	Gösterici
İÖ	İlgeç Öbeği
K	Konu
KAÖ	Karmaşık Ad Öbeği
k-buyurma	kurucu-buyurma
k-odak	karşıtsal odak
MY	Mantıksal Yapı
NİC	niceleyiciler

O	Odak
O-belirtili	Odak belirtili
OÖ	Odak Öbeği
S-İŞL	Soru İşlemcisi
s-odak	sunumsal odak
S-Par	Soru Parçacığı
SY	Sesçil Yapı
T	Tümce
t-başı	tümce başı
TÜMÖ	Tümleyici Öbeği
UÖ	Uyum Öbeği
Ü'-Konumu	Üye Olmayan Konum
Ü-Konumu	Üye Konumu
YB	Yönetme ve Bağlama
YÇ	Yetinmecî Çizgi
YEÖ	Yardımcı Eylem Öbeği
Y-Yapı	Yüzey Yapı
Z/GÖ	Zaman/Görünüş Öbeği

Yukarıda verilen kısaltmaların yanı sıra tümce boyutundaki çözümlenmelerde birtakım imler kullanılmıştır. Bu imler, tümcenin kabuledilebilirlik derecesini yansıtmaktadır. Hiç im taşımayan tümceler, bütünüyle kabuledilebilirdir:

?	Daha az düzgün
??	Daha az bozuk
*	Bozuk tümce
*/?	Kimilerince bozuk; kimilerince sorunlu ama kullanılabilir

Tüm bunların dışında örnek tümcelerin yanında bulunan ‘/’ imi ise tümcenin düz tümce olarak da okunabileceğini göstermektedir.

2. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, çalışma ile birebir ilintili olan yayın ve araştırmalar sunulmuştur. Yabancı dil olarak Türkçe dilbilgisi öğretimi alanındaki gelişmeleri de ilgilendiren bu çalışmaların kiminde öğretim önerileri de yer almaktadır.

Aydın (1996), *Yabancı Dil Olarak Türkçe Dilbilgisi Öğretimi* adlı kitabında, özellikle 1970’li yıllardan sonra etkisini çokça göstermiş olan Üretken Dönüşümlü Dilbilgisi Modelinin Türkçe dilbilgisi öğretimine uygulanıp uygulanamayacağı üzerine bir çalışma yapmıştır. Yapıtın çeşitli yerlerinde, oluşturulan öğretim çerçevesine yönelik örnekler sunulmuştur. Kuram, Türkçe öğreticilerine anlatıldığı gibi uygulanabilirliği de yine öğreticilere bırakılmıştır.

Aydın (2001), *Evrensel Dilbilgisi Çerçevesinde Türkçe Öğretimi Üzerine Bazı Uygulama ve Öneriler* adlı yayımlanmamış doktora tezinde, Evrensel Dilbilgisi Kuramı çerçevesinde Türkçeye yönelik betimleme ve bulguları değerlendirip bunları Türkçenin öğretimi ortamına aktarmaya çalışmıştır. Bu amaç doğrultusunda, geleneksel Türkçe öğretimi kitapları incelenmiş ve kuramın üstün yönleri tartışılıp bu bağlamda öğretim önerileri geliştirilmiştir.

Taiki (2002a), *The Particle mI in Turkish* adlı çalışmasında soru belirticisi mI parçacığının sözdizimsel açıdan bulunabileceği konumları tartışmıştır. Bu konumları açıklarken, parçacığın vurgulama ve dilek kipi oluşturma işlevlerine de değinmiş; bu üç ayrı işlevin aynı parçacık tarafından gerçekleştirildiğine yönelik kanıtlar sunmaya çalışmıştır.

Uzun (2006), *Türkçenin Öğretimi İçin Türkçe Soru Tümcesi Türleri Üzerine Bir Sınıflama Denemesi*, adlı çalışmasında Türkçenin geleneksel

betimlemelerinin soru tümcelerini anlamlarına göre sınıflandırmasını eleştirerek yapısal açıdan çözümler sunmadığını belirtir. Bu savunudan yola çıkılarak, çağdaş dilbilim bulgularına göre genelgeçer bir çerçeve oluşturmuş; bu çerçevenin içerisine soru tümcesi türlerini yerleştirmiştir. Bu tür bir sınıflandırma ile yabancı dil olarak Türkçe öğretimindeki materyallerde geleneksel betimlemelerin yetersiz kaldığı ortaya koyulmuştur.

Uzun (2006)'nın çalışması, alanyazında Türkçe soru tümcelerinin dilbilimsel betimlemelerini yabancı dil olarak Türkçe öğretim ortamlarına aktarmaya yönelik ilk denemedir. Görüldüğü zere Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi alanındaki çalışmalar gün geçtikçe artmakta ve genel bir çerçeveden ayrıntılı betimlemelere doğru yol almaktadır.

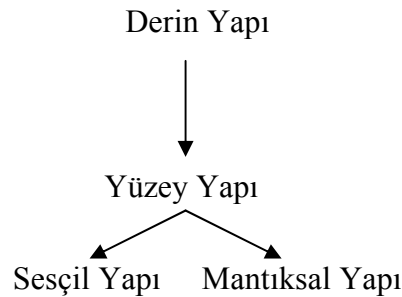
3. KURAMSAL ÇERÇEVE: YETİNMECİ ÇİZGİ VE TÜRKÇENİN BİLGİ YAPISI

Çalışmanın bu bölümünde, kuramsal çerçeveyi oluşturan YÇ dil kuramının ne olduğuna kısaca değinilecek; kuramın çalışma ile ilgili kavramları açıklanacaktır. Bunun ardından, BY kuramlarına ve Türkçedeki görünümüne yer verilecektir. Bu sayede, çalışmanın geri kalan bölümlerinde yapılacak olan çözümleme ve sınıflandırmalara zemin hazırlanacaktır.

3.1. Genel Çerçeve

Chomsky (1995: 219) bir ‘D’ dilinin, dil yetisini oluşturan bilişsel dizgenin seçenekleri belirli bir ön örnekleme olduğu belirtmektedir. Buna göre, YÇ çerçevesinde *sesletimsel-algısal* ve *kavramsal-işsel* adlı iki arayüz bulunur ve bu iki arayüz arasına giren her nesne yorumlanır. YÇ kuramı çerçevesinde, Chomsky (1957, 1965 ve 1986)’da varlığı varsayılan *Derin Yapı* ve *Yüzey Yapı* kavramları silinmiş; yerlerine *Mantıksal Yapı* ve *Sesçil Yapı* denilen iki arayüz kabul edilmiştir:

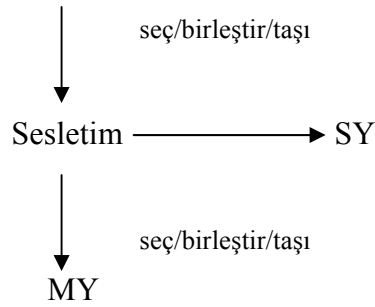
(1) *Yönetme ve Bağlama Kuramı Dil Modeli*

(Ouhalla, 1999: 86)

(2) *Yetinmeci Çizgi Kuramı Dil Modeli*

Sözlükçe: {A,B,C...}

(Hornstein ve diğerleri, 2005: 371)

YÇ, insan dilinin, ses ve anlam işini birleştirme işinde en kusursuz çözümü önermektedir (Lasnik, 2002: 432). Bu açıklamadan anlaşılana, insan dilinin nasıl bu kadar iyi işlediğini açıklamak için en iyi varsayım ve programın bu dil kuramı modeli olduğudur. Ouhalla (1999: 404) bu savunuyu desteklerken, YÇ'nin, *sözlük* ve *Sayısal Dizgeden* oluştuğunu; bu Sayısal Dizge'nin sözlükten öğeler seçip türetimler oluşturduğunu ve sonuçta bir *Yapısal Betimi* belirlediğinden söz eder.

3.2. Ü-Taşıma ve Ü'-Taşıma

Üye yapılarının gösterimi, birtakım dilbilgisel ilişkileri belirlemede önemli bir rol oynamaya başlayan konum sınıflandırmalarına yönlendirir (Ouhalla, 1999). Bu sınıflandırma, konumları, *Ü-konumu* ve *Ü'-konumu* olarak ikiye ayırır.

Yukarıda belirtilen konumlara göre taşımanın adı da farklılaşır. Ü-konumuna, bir başka deyişle bir kurucunun MY'de bulunduğu yere taşınması, *Ü-taşıma* olarak adlandırılır. Örneğin, İngilizce ve Türkçedeki edilgenleştirme süreci içerisinde tümlecini taşıdığı konum Ü-konumudur. Buna karşın, Ü'-konumuna taşıma, *Ü'-taşıma* olarak adlandırılır. İngilizcede gözlemlenen ne-taşıma sırasında ne-öbeğinin [GÖS, TÜMÖ] konumuna taşınması bu tür bir taşımayı örneklemektedir (Uzun, 2000):

(3) SY : Ödevler yapıldı.

MY : [TÜMÖ [ÇÖ Ödevler_i [EÖ yapıldı iz_i]]]

- (4) SY : What do you know?
 MY : [TÜMÖ what_i do [ÇÖ you know iz_i]]

3.3. Birleştirme ve Taşıma

Yönetme ve Bağlama Kuramı'nda (Chomsky, 1986), dilsel anlatımlar, önceden oluşturulmuş bir iskeletin içine sözlüksel ve işlevsel birimler yerleştirilecek şekilde gösterilmekteydi. YÇ'de ise bu iskelet-gösterim biçiminin yerini daha devingen bir yapı-oluşturma biçimi olan ölçüleme almıştır. Bu yapı-oluşturma biçimi, yani *birleştirme*, basitçe, iki dilbilgisel birimi ikili bir düzende en alttan yukarıya doğru bir araya getirmek anlamına gelir (Radford, 2004). Ardışık birleştirme işlemleri en son dilsel anlatımı oluşturmaktadır (Hornstein ve diğerleri, 2005):

- (5) Murat kitap okudu.
 a. kitap_{birleştir} + okudu → [EÖ kitap okudu]
 b. EÖ_{birleştir} + Ç → [Ç' [EÖ kitap okudu]_Ç Ø]
 c. Murat_{birleştir} + Ç' → [ÇÖ Murat [Ç'[EÖ kitap okudu]_Ç Ø]]

En alt düzeyden başlayarak EÖ'nün bir Ç'; onun da bir ÇÖ'nün içinde gömülü olması ((5c)'de gösterildiği üzere) dilbilgisel yinelemenin en açık örneklerinden biridir. Birleştirme kavramı aracılığıyla birleştirilen her birim en son dilsel anlatımı (D-Yapı kavramına hiç başvurmadan) oluşturmuştur. Bu da YÇ'de D-Yapının silinmesinin nedenlerinden birini oluşturmaktadır.

Haegemann (1992: 281), YB Kuramı içerisinde, taşımanın α -taşıma adı altında incelendiğini belirtir. Bir diğer deyişle, herhangi bir öğeyi herhangi bir zaman herhangi bir yere taşımak α -taşımayı tanımlamaktadır. Uzun (2000: 289) α -taşıma sırasında taşınan öge ile taşındığı yer arasında *konma noktası* adı altında bir ilişki oluştuğunu belirtir.

YB'de sunulan bu taşıma görüşünün içeriği (Chomsky, 1986; Haegemann,

1992 vb.) YÇ yaklaşımında değiştirilmiş ve hatta sınırlandırılmıştır. Buna göre, taşıma, bir birimin özellik-denetimini gerçekleştireceği bir başka noktaya kopyalanmasını içerir. Bir başka deyişle, *çekicilik* adı altında ele alınan taşımada, F birimi K'ya yükselmez; ancak, K birimi birtakım özellik-denetimi sürecinden ötürü F'yi kendine çeker (Chomsky, 1995: 297). Denetimin yapıldığı kopyalama sırasında, özellikler açık ise *güçlü*, örtük ise *güçsüz* denetimden söz edilir (Uriagereka, 2000). Bu bağlamda sözü edilen taşıma tek bir işlemde değil iki işlemde oluşan yeni bir olgu çerçevesinde ele alınmaktadır: *kopyalarak taşıma ve birleştirme*.

3.4. Taşımada Kopyalama Kuramı

YB'de, Uzun (2000: 289)'un da belirttiği gibi, taşınan öge, taşındığı yeni konumyla eşdizinlenecek biçimde eski konumunda bir *iz* bırakır. *Eşdizinlilik* taşıma sonrasında tümcede olup bitenlerin yorumlanmasını sağlar. Bir başka deyişle, taşıma sonrası farklı bir konumda bulunan öge eski konumuna bağlı olarak yorumlanır:

(6) Mektubu_i Yalın iz_i yazdı.

(İşsever, 2001: 5)

(6)'da görülen örnek tümcede, '*mektubu*' AÖ'sü eski konumundaki *iz* ile eşdizinlenecek biçimde taşınmıştır ve tümce bu sayede yorumlanmaktadır.

YÇ'de ise, Chomsky (1995), 'iz' kavramının 'kopya' kavramı ile yer değiştirebileceğini önermiştir. Buna göre, bir ulamın taşınması, öncülü ile aynı özelliklere sahip bir kopyasının eski konumda bırakılmasıdır. SY'de ise bu kopya birtakım zincir silme kuralları gereğince silinir ve sesletilmez. Buna, YÇ çerçevesinde, *Taşımada Kopyalama Kuramı* adı verilir. (7)'de verilen örnekte kopyalanan birim üstü çizili gösterilmiştir:

(7) Mektubu_i Yalın mektubu_i yazdı.

(İşsever, 2001: 6)

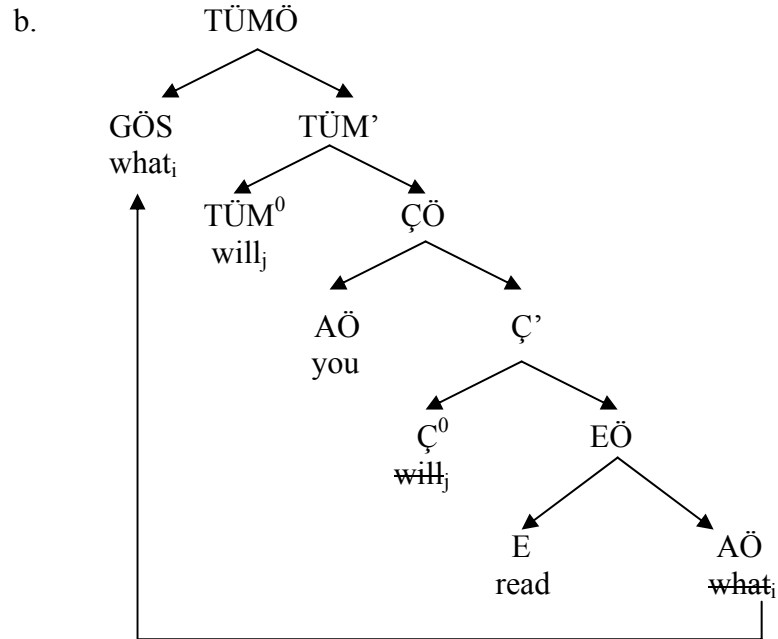
Örnek tümcede *mektubu* AÖ'sü taşıdığı konuma kopyalanmış ve asıl konumundan SY'de silinmiştir. Bundan ötürü de sesletilmemektedir.

3.5. Ne-Taşıma

Ne-taşıma yukarıda örneklenen AÖ-taşımaya benzer bir şekilde gerçekleştirilir. İki taşıma türü arasındaki fark ise, ne-taşımanın bir ne-öbeğini içermesi ve bu taşıma sonucunda tümcenin soruya çevrilmesidir (Uzun, 2000). Bu tür soru tümceleri ise ne-sorusu olarak adlandırılır. Örneğin, İngilizcede, ne-soruları yapılırken, ne-öbekleri, [GÖS, TÛMÖ] konumuna açık olarak kopyalanırlar. Asıl konumdaki birim ise sessel açıdan silinerek SY'de sesletilmez:

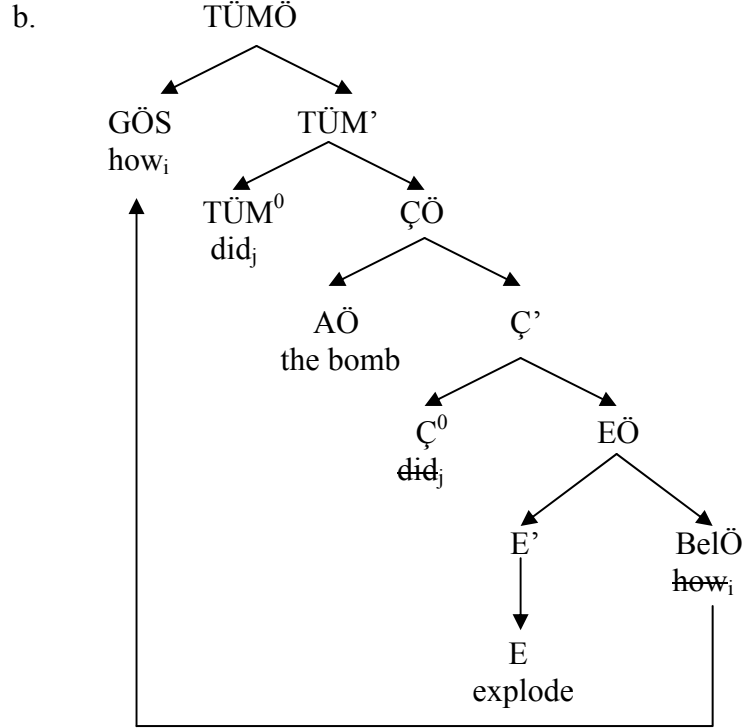
- (8) a. [TÛMÖ What_i will_j [ÇÖ will_j you read ~~what_i~~]]
 ne gel.zam. sen oku-

“(Sen) Ne okuyacaksın?”

- (9) a. [TÜMÖ How_i did_j [ÇÖ the bomb did_j explode how_i]]?
nasıl geç.zam. bel.bomba patla-

“Bomba nasıl patladı?”

(8) ve (9)'daki örneklerde ne-öbeği [GÖS, TÜMÖ] konumuna kopyalanmış ve tüm tümceyi *etki alanı* içerisine alıp tümceyi soruya çevirmiştir. Aşağıdaki (10a) örnek tümcesinde ise çift ne-öbeği kullanılmıştır. (10a) tümcesi soru olarak düzgün bir tümceyken (10b) ise bozuk bir görünüm sergilemektedir:

- (10) a. [TÜMÖ Who_i [ÇÖ who_i watched what]]?
b. *[TÜMÖ What_i [ÇÖ who watched what_i]]

Radford (2004) (10b)'deki bozuk tümceyi *Üstünlük Koşuluyla* açıklamaktadır:

- (11) *Üstünlük Koşulu*

İki ya da daha fazla ne-öbeği olan bir soru tümcesinde en üstteki ne-öbeğinin soru tümcesinin önüne gelmesi beklenir.

(Radford, 2004: 140)

Buna göre (10b)'de [GÖS, TÜMÖ] konumuna kopyalanması beklenen birim üstünlük koşulundan ötürü *what* değil *who*'dur.

Türkçede ise açık olarak herhangi bir ne-taşıma gözlemlenmemektedir. (12), (13) ve (14) tümceleri düzgündür ve yukarıda verilen üstünlük koşulunu çiğnemektedir:

- (12) Murat KİMİ gördü?
- (13) Batu NEYİ istiyor?
- (14) Ali HANGİ FİLMİ seyrediyor?

(12) ve (13)'te ne-öbekleri, İngilizcenin aksine tümce-başı konumunda olmamalarına rağmen tümceyi etki alanları altına alıp soru tümcesine çevirmektedir. Huang (1982), bu değiştirgeyi incelemiş ve diller arasında ayırım yapmıştır:

- a. Açık taşıma yapan diller (İngilizce, Fransızca vb.)
- b. Örtük taşıma yapan diller (Türkçe, Japonca vb.)

Açık ne-taşıma bir tümceyi soruya çevirir. *Yerinde-diller* ise soru tümcesi oluşturmak için soru parçacıklarını kullanırlar. *Türetmede Ekonomi İlkesi* (Chomsky, 1995) bir dilde ne-sorusu yapabilmek için her iki yolunda kullanılmasını engeller.

Örtük taşıma yapan dillerde, YÇ çerçevesinde iki farklı yaklaşım sunulmuştur: MY-taşıma (Akar, 1990; Arslan, 1998; Carnie, 2002) ve ne-dizinleme (Cheng, 1991 ve 2000; Wieke, 2002).

3.5.1. MY-Taşıma

Aşağıda verilen örnekleri inceleyelim:

- (15) Ali kimi bekletmiş?
- (16) Murat ne istemiş?

Arslan (1998 ve 1999) Türkçede ne-yapılarının [GÖS, TÜMÖ] konumuna açık olarak taşınmamasına rağmen, etki alanını tüm tümce olarak belirleyip tümceyi soru tümcesine çevirmesinin, taşımanın MY’de olduğu varsayımına yönlendirdiğini belirtmektedir. Buna göre (13) ve (14)’ün etki alanlarını belirledikleri MY gösterimleri şu şekilde olacaktır:

(15’) MY : [TÜMÖ kimi_i [ÇÖ Ali x_i bekletmiş]]?

(16’) MY : [TÜMÖ ne_i [ÇÖ Murat x_i istemiş]]?

MY’de ne-taşıma yaklaşımı tümce içi ne-öbeğinin MY’de GÖS konumuna yükseldiğini varsayar. Öne sürülen bu sav alanyazında üç farklı şekilde savunulmaktadır. Şimdi bu üç sava değinilecektir.

3.5.1.1. Yorum ve Seçme Sınırlamaları

Aşağıda verilen (17a) ve (17b) örneklerinde, *merak et-* ve *san-* eylemlerinin seçme sınırlılıklarındaki farktan ötürü, tümceler aynı tümleçleri barındırsalar da farklı yorumlanmaktadırlar:

(17) a. [TÜMÖ₁ Ali [TÜMÖ₂ Pınar’ın ne sorduğu]nu merak ediyor]] /

b. [TÜMÖ₁ Ali [TÜMÖ₂ Pınar’ın ne sorduğu]nu sanıyor]] ?

(17a)’nın düz tümce; (17b)’nin soru tümcesi olarak yorumlanması ne-öbeklerinin MY’de taşınmasıyla açıklanır. Buna göre, *merak et-* eylemi [ne-] özellikli bir tümleç seçerken; *san-* eylemi ise [ne+] özellikli bir tümleç seçmektedir. Sonuç olarak, [ne+] özellikli tümleç ana [GÖS, TÜMÖ] konumuna yükselmiş ve tümceyi soru tümcesine çevirmiştir:

(17)’ a. [TÜMÖ₁ Ali [TÜMÖ₂ ne_i Pınar’ın ~~ne~~_i sorduğu]nu merak ediyor]] /

b. [TÜMÖ₁ ne_i Ali [TÜMÖ₂ Pınar’ın ~~ne~~_i sorduğu]nu sanıyor]] ?

3.5.1.2. Yerel Kısıtlamalar

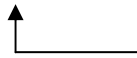
Yerellik Koşulu'na göre özellik denetimi yerel olarak yapılmalıdır. Buna göre (18a-b) ve (19a-b)'de verilen örneklerde temel öge-eklenti uyumsuzluğu tümce içindeki ne-öbeğinin MY'de GÖS konumuna yükselmesi ile açıklanır:

- (18) a. [Kimin mektubu yazması] iyi oldu?
b. *[Onun mektubu niye yazması] iyi oldu?
- (19) a. [Ne söyledin diye] sinirlendi?
b. *[Onu niye söyledin diye] sinirlendi?

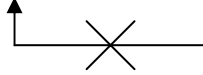
(Arslan, 1998: 119)

(18) ve (19)'nin *a* tümcelerindeki ne-öbekleri sırasıyla *yaz-* ve *söyle-* eylemlerinin üyeleridir ve bu öbekler, bu eylemlerin ROL-yönetimi alanlarındadır. Bu ne-öbekleri [Ad+] özelliklidirler. Dolayısıyla, MY'de taşınan bu ne-öbekleri arkalarında bıraktıkları kopyaları tarafından bağlanmaktadır. Öte yandan, *b* tümcelerindeki ne-öbekleri ise [Ad-] özelliklidir ve yan tümce eylemlerinin üyeleri değildirler. Dolayısıyla, MY'de [GÖS, TÜMÖ] konumuna kopyalanan bu eklenti birimler arkalarında bıraktıkları öncül kopyalar tarafından bağlanamazlar:

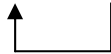
(18') a. MY : [TÜMÖ kimin_i [ÇÖ kimin_i mektubu yazması] iyi oldu]?

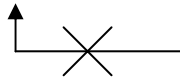
b. MY : *[TÜMÖ niye_i [ÇÖ Onun niye_i mektubu yazması] iyi oldu]?

(19') a. MY : [TÜMÖ ne_i [ÇÖ ne_i söyledin diye] sinirlendi]?

b. MY : *[TÜMÖ niye_i [ÇÖ Onu niye_i söyledin diye] sinirlendi]?

3.5.1.3. Etki Alanı

Düzgün bir tümce içinde NİCeleyiciler ne-öbekleri gibi MY'de bir etki alanına yükselir. NİC'ler ve ne-öbekleri arasındaki bu ilişki MY'de ne-taşıma ile açıklanmıştır:

(20) Herkes ne gördü?

(21) Kim her şeyi gördü?

(Arslan, 1999: 37)

(20) örneği anlam belirsizliğinin olduğu bir tümcedir. Tümce, herkesin gördüğü tek nesneyi sorguladığı gibi; herkesin teker teker ne gördüğünü de sorguluyor olabilir. (21) örneğindeki tümcenin ise yalnızca bir anlamı vardır. Bu anlama göre, her şeyi gören kişi bir kişidir ve onun 'kim' olduğu sorgulanmaktadır. Bu verilerden yola çıkarak (20) ve (21) örnek tümcelerinin MY-gösterimleri şu biçimde gösterilebilir:

(20') MY : [TÜMÖ ne_j [ÇÖ herkes_i [ÇÖ x_i [EÖ ñe_j [EÖ x_j gördü]]]]]?

(21') MY : [TÜMÖ kim_i [ÇÖ x_i [EÖ herseyi_j [EÖ x_j gördü]]]]?

(20') MY-gösteriminde 'x_j' boş biriminin olası bağlayıcısı, MY'de [GÖS, TÜMÖ] konumuna kopyalanmış 'ne_j' ve çıkış konumundaki 'ñe_j' birimidir. 'x_i' biriminin ise en olası bağlayıcısı 'herkes_i' NİC'idir. Bu verilerden yola çıkıldığında *Etki Alanı İlkesi*'nin bu tümcedeki anlam belirsizliğini açıkladığı söylenebilir:

(22) *Etki Alanı İlkesi*

α biriminin etki alanı, bu birimin MY'de k-buyurduğu budaklardır.

(Ouhalla, 1999: 155)

(20)'de de sözü edilen k-buyurma şu biçimde kullanılmıştır:

(23) *K-Buyurma*

α, β birimine ancak ve ancak;

- i) α birimini dallandıran ilk budak, β birimini de dallandırıyor;
- ii) α , β birimini dallandırmıyorsa k-buyurur.

(Ouhalla, 1999: 155)

Etki Alanı İlkesi'ne göre (20') tümcesindeki anlam bulanıklığı 'herkesi' NİC'inin 'ne' birimine k-buyurmasından kaynaklanır. Bundan ötürü tümce her iki anlama da gelmektedir. (20) gibi anlam belirsizliği olan tümcelerin açıklanması ne-öbeklerinin MY'de taşındıklarına kanıt oluşturmaktadır.

Özetle; yorum ve seçme sınırlamaları, yerel kısıtlamalar ve etki alanı ne-öbeklerinin MY'de taşındıklarına kanıt oluşturmaktadır. Bir sonraki bölümde, MY-taşıma dışında, alanyazında değinilen bir diğer yaklaşım, *ne-dizinleme* ele alınacaktır.

3.5.2. Ne-Dizinleme

Ne-dizinleme yaklaşımı, alanyazında ilk olarak Aoun ve Li (1993) tarafından çalışılmış, Cheng (2000) ve Wieke (2002) tarafından da ele alınmıştır. Bu yaklaşıma göre, tümce içindeki ne-öbeği hiçbir sözdizimsel düzeyde yer değiştirmemektedir. Bunun yerine, TM'nn başında bulunan S-İşL ile eşdizinlenmektedir.

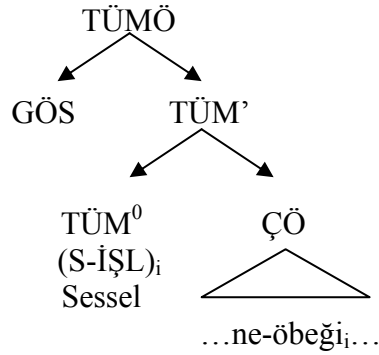
TM'de bulunan bu S-İşL kimi dillerde (Türkçe vb.) *boş* olduğu gibi kimi dillerde de açık olarak (ince vb.) yer almaktadır. Açık taşıma yapılan dillerde TM'nn başı konumunda bulunan S-İşL, yerinde ortaya çıkan ne-öbeğini tetikleyerek GS konumuna kopyalanmasını sağlar. Bu sayede, eşdizinlendiği S-İşL aracılığıyla özellik denetimini gerçekleştiren ne-öbeği tümceyi soruya çevirir. Açık olarak taşıma yapmayan dillerde, bir başka deyişle ne-yerinde dillerde ise ne-dizinleme iki farklı biçimde işlemektedir.

İlk olarak, Türkçe gibi soyut ya da boş S-İşL aracılığıyla soru tümcelerini yapılandıran dillerde, TM'nn başı konumunda bulunan S-İşL, zellik denetimi

gerçekleştirmek için yerinde yorumlanan ne-öbeğini GÖS konumuna çağırır. MY’de yükselen ne-öbekleri tümceyi soruya çevirir.

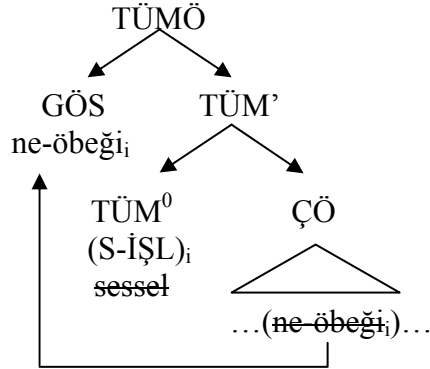
Öte yandan, Çince ve Japonca gibi SY’de S-İŞL kullanan dillerde ise herhangi bir MY-taşıma gözlenmez. Bunun nedeni, SY’de yer alan S-İŞL’nin güçlü olarak özellik denetimini gerçekleştirmiş olmasıdır. Bu sayede, ne-öbeğinin MY’de taşınıp özellik denetiminden geçmesi gerekmez (Cheng, 2000). Ne-dizinlemenin, MY-taşımadan ayrıldığı nokta budur. O halde, verilenlerden yola çıkılarak şöyle bir tablo elde edilebilir:

(24) a.

b.

MY ya da SY

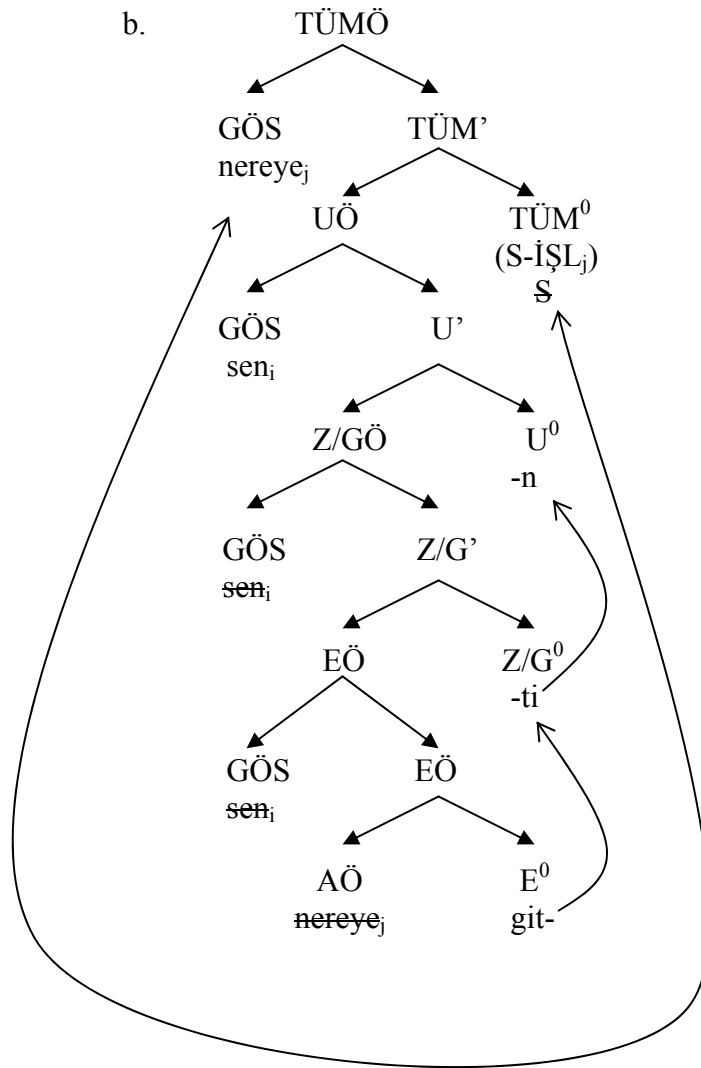

Wiese (2002: 5)’in de belirttiği gibi, tümce, kimi dillerde, (24a)’daki gibi sessel içeriği bulunan bir S-İŞL tarafından soruya çevrilir. Bir başka biçimde, kimi dillerde ise, (24b)’de görüldüğü gibi, ne-öbeği, sessel içeriği olmayan S-İŞL tarafından tetiklenip MY ya da SY’de [GÖS, TÛMÖ] konumuna taşınır; tümce, bu sayede soruya çevrilir.

Buna göre, yukarıdaki ne-taşıma işlemi *Son Çare* ve *En Az Çaba* (Chomsky 1986 ve 1995) ilkelerine uygun görünmektedir. Bir diğer deyişle, eğer tümce soru olarak yapılandırılmak isteniyorsa, sessel içeriği olan bir S-İŞL varlığı, ne-taşımayı engeller.

Türkçedeki ne-soruları yapılandırılırken ise, ne-öbeği, T $\bar{U}M^0$ 'de tümleyicisi U \bar{O} olan soyut S-İŞL tarafından eşdizinlenir. Daha sonra, GÖS konumuna kopyalanıp yetkilendirilir (Aygen-Tosun, 2002a):

(25) a. Sen nereye gittin?

3.6. Evet/Hayır Soruları

Chomsky (1957: 64), İngilizce evet/hayır sorularının yapılıırken, Özne-YAR dönüşümü geçirdiğini gözlemlemiştir. Buna göre, İngilizcede evet/hayır sorusu, ana tümcede bulunan yardımcı eylem ile öznenin yer değiştirmesi ile oluşturulur:

(26) a. He can run faster.
3.tek.kiş. -ebil koş- daha hızlı

‘(O) Daha hızlı koşabilir.’

b. Can he run faster?
-ebil 3.tekil.kiş. koş- daha hızlı

‘O daha hızlı koşabilir mi?’

YÇ’de ise, bir tümcedeki edimsel eylemin türünü belirleyen özelliklerin ve bu özellikleri yansıtan ekler ile parçacıkların Tümleyici Öbeği’nin başına ait olduğu öne sürülmektedir (Chomsky: 1995). Buna göre, evet/hayır sorularını yapılandırırken Radford (2004), TÜMÖ’nün başı konumunda bulunan bir S-Par’dan söz eder. S-Par, diller arasında değişken bir görünüm sergiler. Örneğin, İngilizce ve Almancada S-Par’ın sessel içeriği bulunmazken, Japonca, Korece ve Türkçede sessel içeriği vardır. Japonca, Korece ve Türkçenin sessel içeriği olan S-Par kullanmaları, yerinde diller olmalarından kaynaklanır. Buna ilişkin, Cheng (1991: 41), yerinde dillerin evet/hayır soruları için özel belirticiler kullandıklarını belirtmiştir:

(27) Murat **mi** geldi?
S-Par

(28) *Korece*

Suni-ka coffee-lul an masi-ess-**ni**
Suni-yalın kahve-bel. olum. iç-geç.z.-S-Par.

‘Suni kahve içmedi mi?’

(Romero ve Han, 2004: 615)

3.7. alkalama

alkalama esnek sözdizimi denilen olguyu betimlemek adına kullanılmış bir kavramdır (Karimi, 2003). Konuya yönelik araştırmaların ilk aşamalarında, iki farklı görüş ne sürülmüştür. Birinci görüşe göre, çalkalama taban retimlidir ve çalkalama sırasında uygulanan taşıma işlemi kimi dillerde (Türkçe, Japonca vb.) daha sık kullanılsa da tüm dillerin bu açıdan *düzenlemeli* olduğu varsayılır (Boeckx, 2003; Boşkovi ve Takashi, 1998). İkinci görüş ise, alkalamanın sözdizimsel bir işlem olduğunu, bir başka deyişle yüzey yapıda gerçekleştiğini varsayar (Hale, 1983). Bu görüş, çalkalama sırasında yer değiştirmenin *seçenekli* olduğunu varsayıp taban-üretimli modele karşı çıkar.

Taşıma Kuramı konusunda yapılan çalışmalarda, alkalamanın değişik türleri incelenmiştir. Uzun (2000: 326), alkalamanın yukarıda belirtilen ayırım kadar kapsamlı olmasa da Türkçe bağlamında sorulacak iki çift sorunun bulunduğunu belirtir: alkalama sırasında taşınan birimler boş ye konumlarına mı (-taşıma) taşınmaktadır; yoksa yeni üretilen konumlara mı ('-taşıma)?

Bununla birlikte, alkalamanın esnek sözdizimine sahip dillerde sıkça rastlanması o dillerde olağan bir dizim olmadığını göstermez (Uzun, 2000). Türkçeden yola çıkılırsa, alkalamanın belirtisiz A'leri eylemlerinden ayıramadığı bilinmektedir:

(29) Adam elma yedi.

(30) *Elma adam yedi.

Son yıllarda, sözcük dizilişi ve çalkalama üzerinde çalışan araştırmacılar, *bilgi yapısı* ve *odak* gibi kullanımbilimsel ve işlevsel etmenlerin sözcük dizilişini doğrudan etkilediğine ulaşmışlardır (Engdahl, 1996; Engdahl ve Vallduvi, 1996a; Engdahl ve Vallduvi 1996b; Erguvanlı-Taylan, 1984; Erk, 1983; İşsever, 2000; Karimi, 2003; Vallduvi, 1993 ve diğerleri). Bu araştırmacılara göre, çalkalama sırasında işlevsel bir öbek olan O'nn GS konumuna bir öğe getirilir. Bu

bağlamda, daha ayrıntılı bilgi vermek adına çalkalama kavramı için önemli olduğu düşünülen bilgi yapısı kuramlarına ve Türkçedeki görünümüne kısaca göz atmak yararlı olacaktır.

3.8. Bilgi Yapısı

Engdahl ve Vallduvi (1996a: 2) BY'nin dilbilgisi içerisindeki yerini şu üç madde ile özetlemiştir:

- a. BY, sözdizimsel ve sesbilimsel süreçlerle birebir ilintili olduğundan dilbilgisinin içsel bir parçasıdır.
- b. BY'nin kurgusal gösterimi, dilin yapısal gösteriminden bağımsızdır.
- c. İngilizce gibi dillerde BY'nin sesbilim ve bürün ile; Türkçe ve Macarca gibi dillerde ise sözcük dizilişi ile doğrudan ilişkisi vardır.

Yukarıdaki açıklamalardan yola çıkılırsa BY'nin dilbilgisi içerisindeki rolünün yadsınamayacağı sonucuna varılabilir. Buna göre, eğer YÇ bütüncül bir dilbilgisi kuramı olarak varsayılıyorsa, kuramın içerisine BY'nin yerleştirilmesi kaçınılmaz bir hale gelecektir. Engdahl (1996), BY'nin YÇ içerisindeki yerini açıklarken MY'de *odak*, *ekleni* ve *bağlantıya* karar verildiğinden söz eder. Bu üçterimli dağılım, tümceleri ODAK ve TEMEL; TEMELi de BAĞLANTI ve EKLENTİ olarak ayırmaktadır:

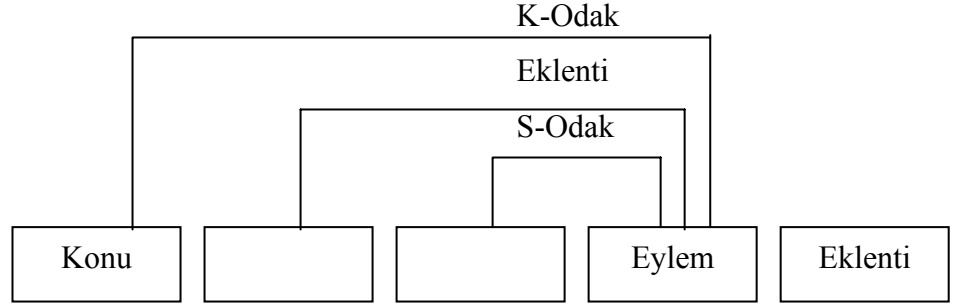
(31) T : {Odak, Temel}
 Temel : {Bağlantı, Eklenti}

(Engdahl ve Vallduvi, 1996b: 8)

Türkçede BY'nin biçimlenmesini sunan İşsever (2000), t-başı, e-önü ve e-ardı konum adı altında üç konumdan söz etmektedir. T-başı konumu, neredeyse tüm araştırmacılar tarafından, *konunun* kodlandığı konum olarak belirlenmektedir. E-önü konumu ise İşsever (2000)'e göre Türkçenin belirtisiz odak konumu olarak belirlenmektedir. E-arkası konumu ise artalan bilginin sunulduğu konum olarak

kabul edilmektedir. Bu bilgiler çerçevesinde İşsever (2000: 117) Türkçe tümcelerde BY gösterimini şu şekilde sunmaktadır:

(32)

(İşsever, 2000: 117)

Yukarıda sunulan gösterimde, konunun t-başı konumunda bulunduğu; e-önü konumunun s-odak konumu olduğu; e-ardı konumunun ise eklenti olduğu görülür. S-odağın aksine, k-odak ise tümce içinde özgür hareket edebilmektedir.

Türkçede kullanımsal sözdizimi (dilbilgisel ilişkiler açık olarak belirtildiği sürece) eski ve yeni bilgi birimlerini ayırmak; artalanlama; konulaştırma ve odaklama için kullanılır (Erguvanlı-Taylan, 2004; Göksel ve Kerslake, 2005). Uzun (2000: 327) bu tür yer değiştirme görünümlerinin kolayca olmasa da ayırt edilebilen üç ana süreç sergilediğinden söz eder:

- a. eylem sonuna gitme,
- b. tümce önüne gitme,
- c. nesne-tümleç yer değiştirme.

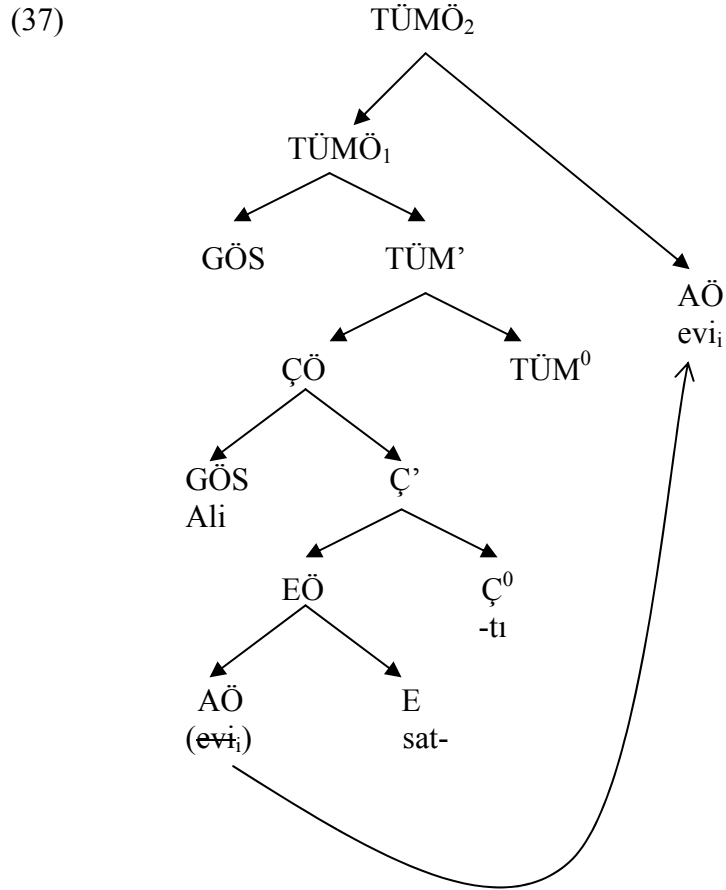
3.8.1. Eylem Sonuna Eklenme (Artalanlama)

Tümcede kimi birimler, daha az bilgilendirici olduklarından eylem ardı konuma kopyalanırlar. Bu işleme *artalanma* adı verilir. Artalanlanmış hiç bir ünite vurgu taşıyamayacağından, hiçbir mI ve ne-öbeğinin yüklemcil öğeden sonra gelmesi beklenemez (Göksel, 1998; Göksel ve Kerslake, 2005; İşsever, 2009; Kural,

1992):

- (33) [TÜMÖ₂ [TÜMÖ₁ [ÇÖ Ali [EÖ evi_i sattı]]] evi_i].
 (34) *[TÜMÖ₂ [TÜMÖ₁ kim_j [ÇÖ [EÖ evi_i sattı]]] kim_j evi_i]?
 (35) *[TÜMÖ₂ [TÜMÖ₁ [ÇÖ Ali_j [EÖ evi_i sattı] evi_i] mi] Ali_j]?
 (36) [TÜMÖ₂ [TÜMÖ₁ [ÇÖ Ali_j [EÖ evi_i sattı]] mı] evi_i Ali_j]?

Artalanlama sonucu çalkalanan ögenin hangi budağa eklendiği sorusunun yanıtına TÜMÖ yanıtı verilebilir; çünkü, tümcenin dışında olmak en üstteki kurucunun dışında olmak anlamına gelmektedir (Uzun, 2000: 328). Buna göre, (33)'ün gösterimi (37)'deki gibidir:

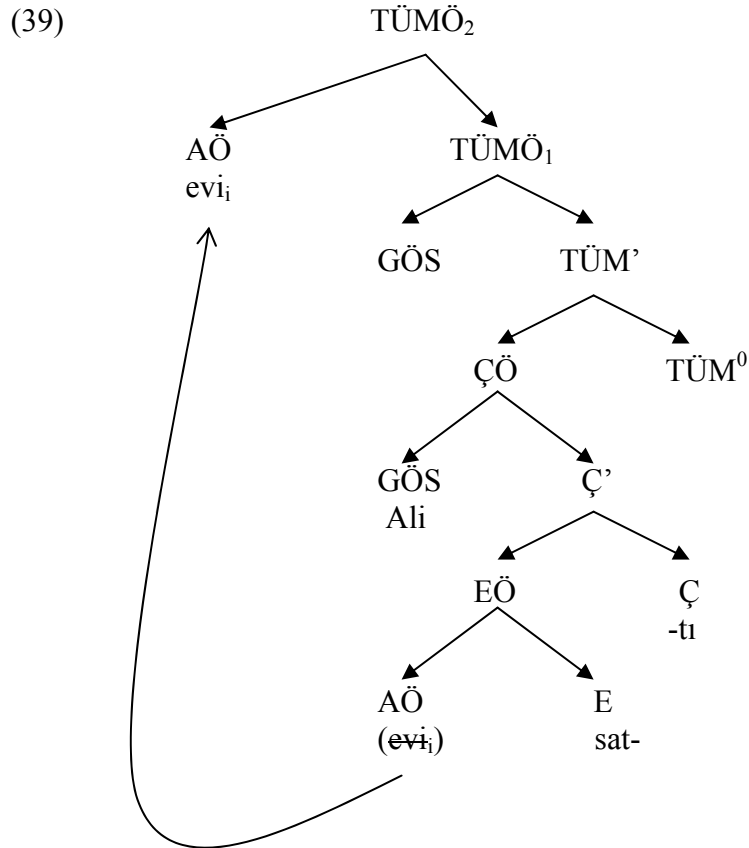
(37)'de görülen, 'evi' AÖ'sünün, Ü-konumundan alınıp Ü'-konumuna kopyalanmasıdır. Bu tür bir taşımının Ü-konumuna mı yoksa Ü'-konumuna mı yapıldığı konusu ise alanyazında sık sık tartışılmıştır. Ancak genel görünüm Kural

(1992)'de de belirtildiği gibi Ü'-taşıma olduğu yönündedir. Bu savı destekleyen en önemli kanıtlardan birisi de (34)'teki gibi taşımalarda, eylem sonuna giden ne-öbeklerinin bozuk tümceler oluşturmasıdır.

3.8.2. Tümce Önüne Eklenme (Konulaştırma)

Tümcedeki bir birim, tümcenin ne hakkında olduğunu göstermek amacıyla t-başı konumuna getirilir. Bu işleme *konulaştırma* adı verilir. Konulaştırma süreci içerisinde birincil tümce vurgusunu konulaştırılan öge yüklenememektedir (İşsever, 2001: 1029) ve *konunun* doğal konumu t-başına çekilen öge, Uzun (2000: 333)'e göre, yine TÜMÖ'ye yapılan bir eklemedir:

(38) [TÜMÖ₂ Evi_i [ÇÖ Ali [EÖ (evi_i) sattı]]].

(38)'de gözlemlenen tümce önüne çekme sürecinin de temelde bir Ü'-taşıma

olduğu savunulur (Kural, 1992). Eylem sonuna eklenme süreci gibi tümce önüne eklenme sırasında kopyalanan öge bir Ü'-konumu olan TÛMÖ'ye eklenmektedir. Buna benzer bir biçimde, birden fazla öge, ikiden fazla kurucusu olan bir tümcede, t-başı konumuna taşınabilir. Bu sırada yapılan işlem yalnızca TÛMÖ'ye yeni bir budak eklemek olacaktır (Uzun, 2000).

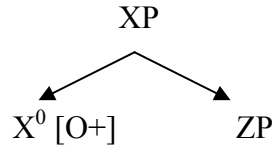
3.8.3. Eylem Önüne Eklenme (Odaklama)

Yüklemcil ögenin önündeki yorum ögesi odağı oluşturmaktadır. *Odak*, ezgisel açıdan en belirgin ve en yeni bilgi veren ögenin vurgusal olarak belirlenmesi anlamına gelir (Demircan, 1979; Engdahl ve Vallduvi 1996b).

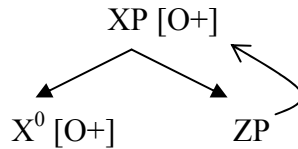
Bir dildeki bilgi birimler odak seçilip seçilmemelerine göre tümce içinde yer değiştirebiliyorsa, o dilin sözdiziminin odak-duyarlı olduğu belirtilebilir (Demircan, 2000a: 15). Türkçede tümce içi konumlama, Türkçenin zengin çekimli yapısı, bilgi yükü ile işleve bağlı olduğundan, tümce yapılanmasının gösterimi, bilgi yapısı göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmelidir (Demircan, 1996, 2001b)

Selkirk (1984: 55), bir öbek içerisinde vurguyu belirlemenin kural bağımlı olduğunu belirtip şu varsayımlarda bulunur:

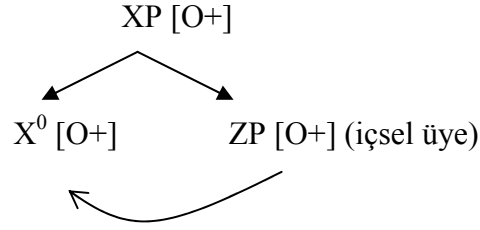
- i. Vurgulu bir baş odak-belirtilidir:

- ii. O-belirtili bir baş, büyükçül yansımasının o-belirtliliğini yetkilendirir:

- iii. O-belirtili içsel bir üye, başın o-belirtililiğini yetkilendirir:

Breul (2004: 31) çalkalama sırasında ÇÖ'yü dallandıran bir OÖ'den söz eder. OÖ, Demircan (2001b: 199)'a göre, odak seçilen birimi oluşturan büyükçül yansımayı dallandıran bir diğer büyükçül yansımadır. Buna göre, çalkalanan öge, OÖ'nün başındaki [O±] özelliğine göre GÖS konumuna kopyalanır.

Bu bilgilerden yola çıkarsak, Uzun (2000: 336)'da da belirtildiği gibi, odaklama konusunda sözdizimsel açıklamaların Türkçede karşılaşılabilecek sorunlar yalnızca yer değiştiren ögeyi saptamakla kalmamaktadır. Yer değiştiren ögenin hangi özellikler tarafından tetiklenip çalkalandığının ortaya konulması gereklidir. Anımsanacağı üzere, YÇ'de taşıma çekicilik adı altında ele alınmakta ve özelliklerin birbirini tetiklemesi sonucu taşıma gerçekleşmekteydi.

Bu kuramsal bilgiler ve sorunların yanında, Türkçede çok tartışılan bir diğer sorun ise Türkçede olağan bir odak konumu olup olmamasıdır. Eylem önüne eklenmenin Macarca gibi dillerde [O+] özelliği tarafından gerçekleştirildiği bilinmektedir (Engdahl ve Vallduvi, 1996a, 1996b). Türkçede de böyle bir özellik söz konusudur; ancak, Türkçe, hem ezgisel hem de sözdizimsel stratejilere izin vermektedir. Buna göre Türkçede:

- a. Odaklanan öge, Macarcada olduğu gibi [O+] özelliği tarafından eylem önü konumuna taşınır ya da
- b. Yerinde kalarak çekirdek vurgu ile odaklanır.

a.'da belirtilen türde eylem önüne eklenme sürecinde çalkalanan birim *s-odak* ya da *olağan-odak* konumuna taşınmaktadır. E-önü konumunun s-odak konumu olduğu alanyazında hemen hemen üstünde uzlaşmış bir konudur (Demircan, 1996, 2000b; Erguvanlı, 1984; Erku, 1983; Hoffman, 1995; İşsever, 2000, 2001; Kılıçaslan, 1994;

Kornfilt, 1997; Kural, 1992; Vallduvi ve Engdahl, 1996b ve diğeri):

- (40) Esra, Murat'ı OTOGARDA² bekletti.
- (41) Murat'ı otogarda ESRA bekletti.
- (42) Otogarda, Esra, MURAT'ı bekletti.

Yukarıdaki örnek tümcelerde çalkalanan birimler s-odak konumuna taşınmış ve odaklanmıştır. Türkçede odak belirleyen biçimsel bir gösterge olmadığından, eylem ve bitişik konumunun olağan odak konumuna çalkalanması dizimsel bir süreçtir (Demircan, 2000b).

Bununla birlikte, Türkçede, odaklanmak istenen birimler yerinde bırakılarak *çekirdek vurgu*³ ile odaklanabilmektedir. Bu tür odaklama ise *k-odak* olarak bilinmektedir. K-odaklama yapmak, Demircan (2001b: 211)'e göre, odak alanı dışında kalan öğelerin bilgi yükünü eski ya da yeni diye belirlemektir. K-odaklamanın 3 türünden söz edilir:

a. *K-Odak Seçilen Öğeyi Eyleme Bitiştirme*

Bu durumda, s-odak konumuna çalkalanan öğe k-odak taşımak zorundadır:

- (43) Bu konuyu **SEN**⁴ anlatıyorsun. (Başkası değil!)

b. *Odaklayıcı Kaydırma*

'mI, dA, bile' gibi odaklanan öbeğe sondan; 'daha, ya.../ya..., ne.../ne...' gibi odaklanan öbeğe önden bitişen odaklayıcılar yanlarındaki öğelerle OÖ oluşturur (Demircan, 2001a). Bu odaklayıcıların kaydırılması, odaklanan öbeğin de kaydırılması anlamına gelir:

- (44) **BU KONUYU** mu sen anlatıyorsun?

² Çalışma boyunca BÜYÜK yazılan öğeler s-odağı belirtmek amacıyla kullanılmıştır.

³ Konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. İşsever, 2006.

⁴ Çalışma boyunca BÜYÜK ve KALIN yazılan öğeler, k-odağı belirtmek amacıyla kullanılmıştır.

c. *Vurgu Kaydırma*

K-Odak, hiç bir öge çalkalanmadan vurgunun istenen ögenin üstüne getirilmesi ile oluşturulabilir:

(45) **BU** konuyu sen anlatıyorsun! (Başka konuyu değil!)

Bununla birlikte Türkçede odak konusunda birtakım sınırlılıklar bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi, Türkçede s-odak ve k-odağın aynı tümce içinde bulunamayacağıdır. Aksi takdirde, bozuk tümceler elde edilecektir:

(46) ***BENGÜ** dün MURAT'ı bekletti.

Bir diğer sınırlılık, odak taşıyan birimlerin e-ardı konumda bulunamayacağıdır. Daha öncede belirtildiği gibi, tüm e-önü konumu odak bölgesi olarak nitelendirilmekteydi (İşsever, 2001). Dolayısıyla, odaklanan birimlerin bu bölgede bulunması öngörülür. Aksi takdirde tümceler bozuk olacaktır:

(47) *Güliden gördü **KİMİ**?

(48) *Dilek buldu **NEYİ**?

3.9. Sonuç

Buraya kadar, YÇ'nin genel çerçevesine; temel varsayımlarına ve işlerliğine Türkçe ve İngilizce örneklerle açıklamalı olarak kısaca değinilmiştir. Bu bağlamda, alt başlıklar olan ne-taşıma; evet-hayır sorularının YÇ'de yapılanmaları ve çalkalama konularına yönelik açıklamalar sunulmuştur. Çalkalamanın, Türkçedeki görünümünden kısaca söz edilmiş ve BY ile ilişkisi irdelenmiştir. BY çerçevesinde alt başlıklar olan konulaştırma, artalanlama ve odaklama konularına değinilmiştir. Bu ana kadar sunulan veriler ve bilgilerden yola çıkılarak bir sonraki bölümde, Türkçede soru tümcelerinin yapılanışına, alanyazından da yapılan derleme aracılığıyla göz atılacaktır.

4. TÜRKÇE SORU TÜMCELERİNİN SÖZDİZİMSEL ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde, şu noktaya kadar verilen bilgiler ışığında, Türkçedeki soru tümcelerinin yapılanışına göz atılacaktır. Bu bağlamda ilk olarak, Türkçenin sözcük dizilişi açısından genel bir çerçevesi çizilecek; sonra, yukarıda sözü edilen ml ve ne-öbekleri ile oluşturulmuş soru tümcelerinin Türkçedeki görünümü irdelenecektir.

4.1. Türkçenin Genel Görünümü

Türkçe dilbilgisel bir takım ilişkileri biçim-sözdizimsel olarak belirtmektedir (Erguvanlı, 1984: 5). Bununla birlikte, Türkçe tümce kurucuları, dilbilgisel ilişkileri açık olarak belirtildiği sürece her konumda bulunabilmektedir. Bir başka deyişle, biçim-sözdizimsel ilişkilerin açık olarak belirlenmesi, Türkçenin sözcük dizilişini esnek kılmaktadır. Yine de, bu, olağan bir sözcük dizilişinin olmadığı anlamına gelmemelidir. SY’de belirtisiz AÖ’lerden oluşan bir tümce yorumlanırken olağan sözcük dizilişine göre yorumlanmaktadır:

- (1) Çiçek kılıç satıyor.
- (2) Kılıç çiçek satıyor.

(1) örnek tümcesinde ‘kılıç’ nesnesini satan kişi ‘Çiçek’; (2) örnek tümcesinde ise ‘çiçek’ nesnesini satan kişi ‘Kılıç’tır. Ters bir yorumlama tümcede bozukluğa yol açacaktır. Bu açıklamaya göre, Türkçe tümcelerde olağan sözcük dizilişi Özne-Tümleç-Yüklem biçimindedir. Bunun dışında, sözcük dizilişinde meydana gelebilecek her oynaklık çalkalama kuralları içinde ele alınacaktır.

Göksel ve Kerslake (2005: 344) çalkalamanın odaklama, artalanlama ve konulaştırma için kullanıldığı belirtmektedir. Türkçe tümcelerde odaklanmak istenen öge, e-önü konumuna getirilerek vurgulanır. Benzer biçimde, artalanlanmak istenen öge e-ardı konuma; konulaştırılması istenen öge ise t-başı konumuna getirilir. Erguvanlı (1984: 5)'in *kullanımbilimsel sözdizimi* olarak belirttiği bu kavrama göre, Türkçe tümcelerde yeni ve eski bilgi birimleri ayrılır.

Türkçede çalkalama kurallarının bütünüyle özgür olduğu savunulamaz. Her kurucunun her konumda bulunabilmesi birtakım kurallar çerçevesinde olanaklıdır. (3) örnek tümcesinin bozukluğu belirtisiz bir AÖ'nün konulaştırılmasından kaynaklanmaktadır:

(3) *Müzik_i çocuk ~~müzik~~_i dinliyor.

(4) Müziği_i çocuk ~~müziği~~_i dinliyor.

(3)'e karşın (4) tümcesinin dilbilgisel olması belirtili bir AÖ'nün çalkalanması ile açıklanabilir. Benzer bir geçerlikten artalanlama sürecinde de söz edilir:

(5) Ahmet hiçbir şey yemedi.

(6) *Ahmet ~~hiçbir şey~~_i yemedi hiçbir şey_i.

Buna karşın Sezer (1996: 238) ve İşsever (2003: 1049) takısız ad öbeklerinin e-ardı konumda bulunabileceğini savunmaktadır:

(7) A: Yemeğini yesene, oğlum!

B: [_{OD} ~~yemek~~_i Yemeyeceğim yemek_i]!

BY'ye göre eklenti konumunda bulunan artalanlanmış AÖ, bir Ü'-konumu olan TÛMÖ'ye eklenmiştir. Çalkalanan bu öge konu niteliği taşıdığından, e-ardı konumda bulunabilmektedir ve *gerikurulum* ile yorumlanır.

Tümceler yapısal açıdan basit ve karmaşık olmak üzere ikiye ayrılırlar. Basit tümceler, tek yargıdan; karmaşık tümceler ise yapısal açıdan yan tümceler ya da anlamsal açıdan iki yargıdan oluşmaktadır. Göksel ve Kerslake (2005: 109) ise tümceleri işlevsel açıdan dörde ayırmaktadır: Bildirim tümceleri, istem tümceleri, ünlem tümceleri ve soru tümceleri.

Bildirim tümceleri, Aksan (2007: 122)'ye göre, bir yargıyı, bir gerçeği bildirme amacına yöneliktir. Dile getirilen yargının anlatım biçimiyle ilişkilendirildiğinden, dilbilimciler, bu tür tümceleri betimsel bir kavramla karşılamışlardır. Bildirim tümceleri, olumsuz ya da olumlu olabilmektedir:

(8) Murat İngiliz Dilbilimi Bölümü'nden mezun oldu.

İstem tümceleri, Göksel ve Kerslake (2004: 124)'e göre, bir olayın gerçekleşmesine ya da oluşmasına yönelik konuşucunun tutumunu bildiren tümcelerdir. En yaygın kullanımları, buyrum, istek ve öneri tümceleridir:

(9) Fevzi beni otogarda beklesin! (buyrum)

(10) Fevzi'yle bu gece dışarı çıkalım. (istek)

Gencan (2001: 479) ünlem tümcelerinin bir coşkunun etkisiyle içten kopup gelen sevinç, hüznün, korku, acı vb. duyguları anlatmaya yarayan tümceler olduğunu belirtir. Ünlem tümceleri, ne-öbekleri ile ya da *o kadar...ki; öylesine...ki* vb. yapılarla oluşturulabilir. Ne-öbekleri ile oluşturulan ünlem tümceleri, aynı öbeğe oluşturulmuş soru tümcelerinden ezgisel açıdan ayrılır. Soru tümcelerinde perde ne-öbeği üstünde yükselip sonra alçalır; ancak tümce sonunda tekrar yükselir (Göksel, Keleşir ve Üntak-Tarhan, 2007; Kawaguchi ve diğer, 2006). Ünlem tümcelerinde ise perde yalnızca ne-öbeği üstünde yükselip düşüşe geçer. Aşağıda ikili anlam taşıyan iki tümcede, ezgi, anlam ayırt edici özelliği ile tümce anlamlarını belirlemektedir:

(11) Ne kadar düşüncesiz bir davranış!

(12) Ne kadar düşüncesiz bir davranış?

(11) ve (12) örneklerinde de görüldüğü üzere tümce anlamları yapısal olarak ezgi ile ayırt edilebilmektedir. Anlamsal açıdan ise soru tümceleri, belirli bir kavramsal alandan getirilen varlıkların (yer, kişi, derece, zaman vb.) sorgulanması; bu sayede bir şey öğrenmek, bir kuşkuyu gidermek ve daha çok yanıt almak için kurulan tümcelerdir (Gencan, 2001; Kiefer, 1980; Stenström, 1984; Wiese, 2002):

(13) Burcu saçlarını nerede boyatmış?

(14) Kim saçlarını boyatmış?

Türkçe soru tümceleri alanyazında birçok yazar tarafından çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Bir sonraki başlık altında, alanyazında çalışılan yönlerinden yararlanılarak soru tümcelerinin Türkçede nasıl yapılandığı ele alınacaktır.

4.2. Türkçe Soru Tümcelerinin Sözdizimsel Özellikleri

Türkçe soru tümceleri üzerindeki öncül çalışmalar, mI parçacığı ve ne-öbeklerinin işlevleri üzerinedir. Gencan (2001), soru eki mI parçacığının kendinden önceki sesleme vurguyu çektiğinden söz eder. Aynı parçacık için Banguoğlu (2007), olup bitmesi bilinmeyen bir kılış ya da olayı gerçeklemek için çekimli bir eyleme mI getirilerek soru tümcesi oluşturulduğunu belirtir. Bu parçacık, geçmiş zaman, dilek kipleri ve birleşik şart çekimini almış eylemlerin sonuna; birleşik anlatma ve söylenti çekimlerini almış eylemlerde ise zaman belirticisinden hemen sonra eklenir:

(15) Düşündünüz *mü*?

(16) Bilir *mi*-yediniz?

Aksan (2008: 39) da mI soru ekinin başlıca işlevlerini şu şekilde belirtmiştir:

- a. Soru sorma işlevi: “Ali yarın gelecek mi?”
- b. Beklenmedik bir olayın anlatımı: “Sokakta cüzdanımı düşürmeyeyim mi?”
- c. Onaylanması beklenen olumsuz bir düşüncenin, bir yargının vurgulanması: “Ehliyetsiz araba sürülür mü, cezasını çeksin!”
- d. İçinde bulunulan durumu daha belirgin hale getirmek amacıyla: “Yaz geldi mi bizim evde sıcaktan durulmaz.”
- e. Olumsuz bir kararın belirtilmesi: “Bir daha mı onunla yola çıkmak!”
- f. Vurgulanmak istenen eylem, ad vb. birimler için: “Otel soğuk mu soğuktu!”

Günümüzde, soru tümcelerini inceleyen çalışmalar ise genel anlamda Evrensel Dilbilgisi çerçevesinde soru tümcelerinin sözdizimsel yapılanmaları üzerine yoğunlaşmıştır. Aşağıda bu tür çalışmalardan yapılan derlemeler aracılığıyla, Türkçe soru tümcelerinin sözdizimsel yapılanmalarının genel bir çerçevesi sunulmuştur.

Bir tümcedeki edimsel eylemin türünü belirleyen özelliklerin ve bu özellikleri yansıtan eklerin ve parçacıkların Tümleyici Öbeği'nin başına ait olduğu öne sürülmüştür (Chomsky, 1995). Besler (1999) mI soru parçacığının uyumdan önce ve sonra gelebilmesini, onun odak duyarlı bir yapıya sahip olmasıyla açıklar. Buna göre, mI sonuna eklendiği birimle beraber tümceyi soruya çevirir; aynı zamanda da eklendiği birimi odaklar. Bu parçacık, yalnızca eylem grubuna değil; ad, ilgeç ve belirteç öbeklerine de eklenebilmektedir:

- (17) Murat mı televizyon izledi?
- (18) Murat televizyon mu izledi?
- (19) Murat televizyon izledi mi?

Besler (1999: 68)'e göre, mI s-par, kimi ad, ilgeç ve sıfat öbeklerinde TAM UYUM görülmediğinden araya girememektedir. Buna karşın, mI TAM UYUM sergileyen AÖ'nün tümlecine eklenebilmektedir (Taiki, 2002a):

- (20) *Bu çiçekleri [Bengü mü için] aldın?
 (21) [Aylin'in mi elbisesi] güzel?

Göksel ve Özsoy (2000) OÖ ve ne-öbeklerinden söz ederken, odak duyarlı mI parçacığına da değinmektedir. Buna göre, bir tûmcede odak alanı içerisinde iki birim birden odak yüklenilmeye uygunsâ en soldaki birim odak olarak seçilmektedir:

- (22) Okula GİT[←]-me-din mi?
 (23) *Okula mı GİT-me-din?

(23) örnek tûmcesinin dilbilgisel olarak bozuk olması, odaklayıcı mI parçacığının, yine bir odaklayıcı olan olumsuzluk belirticisi -mA'dan önce gelmesine karşın vurgunun GİT- eyleminin üzerine düşmesinden kaynaklanmaktadır.

Öte yandan, mI s-par'ın konumu üzerinde de alanyazında çalışmalar bulunmaktadır. Good ve Yu (2006) eyleme eklenen uyum eklerinin geçmiş zaman ve şartlık kipinde, geri kalan zaman ve görünüşlerden farklı olduğunu öne sürmektedir:

(24)	gitti-m	gideceğ-im
	gitti-n	gidecek-sin
	gitti-Ø	gidecek- Ø
	gitti-k	gideceğ-iz
	gitti-niz	gidecek-niz
	gitti-ler	gidecek-ler

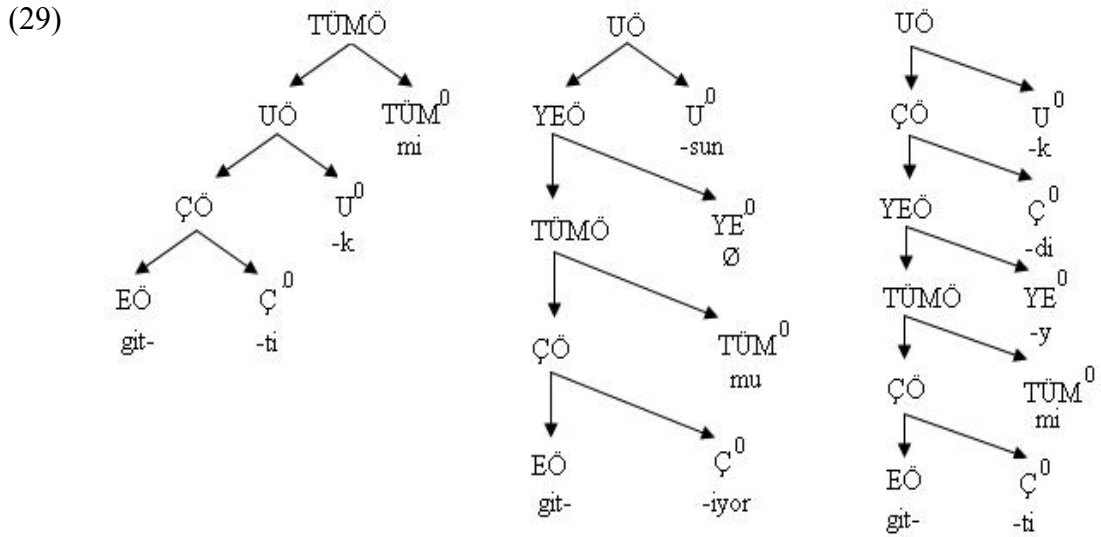
Good ve Yu (2006: 316) ilk sütundaki uyum eklerine *k-değiştirgesi*; ikinci sütuna *z-değiştirgesi* demektedir. Taiki (2002b) bu iki değiştirge arasında değişikliğin yaşandığı yerin, mI soru parçacığının eklendiği yer olduğunu belirtir. Buna göre z-değiştirgesi parçacıktır ve kişi sonekleri mI'nın ardına eklenmektedir:

- (25) Gidecek mi-yiz?
 (26) Kalır mı-yız?

- (27) Gitti-k mi?
 (28) Uyusa-k mı?

(25) ve (26) örneklerinin aksine, (27) ve (28) örnekleri, k-değiştirgesi kişi ve uyum sonekleri ile oluşturulmuştur. Görüldüğü üzere, kişi ve uyum ekleri mI soru parçacığının önünde yer almaktadır.

Taiki (2002b: 198) bu tür bir yapılanmanın öbek yapısı içerisinde yerini şu şekilde göstermektedir:

mI soru belirticisi ile oluşturulmuş Türkçe soru tümcelerinde vurgu, Özsoy (2004: 83)'e göre soru belirticisinden hemen önce gelen sözcüğün üzerindedir. mI parçacığı ise vurgusuzdur:

- (30) Yarın ARAR mısın?
 (31) BUGÜN mü geleceksin?

mI parçacığın eklendiği birimler odaklanmıştır; bu tür yapılarda, vurgu sözcüğün birincil vurguyu alan sesleminin üzerindedir. Ezgisel açıdan, bu tür soru tümcelerinde kapanış alçalan kapanıştır. Tümce boyunca orta perdede seyreden ezgi, mI soru belirticisinden hemen önceki sözcük üzerinde en üst seviyeye ulaşır hemen

sonra en alt seviyeye inerek kapanır. En üst seviyedeki bu perde, bir başka deyişle ezgi doruğu, mI soru belirticisinden hemen önce gelen sözcüğü odaklamaktadır (Kawaguchi ve diğer., 2006; Özsoy, 2004).

Türkçede mI soru belirticisi ile oluşturulan sorular evet/hayır soruları olarak bilinmektedir⁵. Bu soru türü dışında ne-öbekleri ile oluşturulmuş sorular ne-soruları olarak bilinmektedir. Türkçede, ne-sorularında, alanyazında da belirtildiği gibi (Akar, 2000; Arslan, 1998; İşsever, 2009; Kural, 1992; Özsoy, 2000 ve 2009), herhangi bir sözdizimsel taşıma sürecinden söz edilemez. Bunun yerine, ne-öbekleri *yerinde* yorumlanırlar.

Görgülü (2006: 2) Türkçedeki ne-öbeklerini üç ayrı başlık altında incelemiş ve yapı içerisindeki anlamlarının çok yönlü örüntüler içereceği sonucuna ulaşmıştır. Türkçede, üye ne-öbekleri (kim, ne); belirtecimsi ne-öbekleri (niye, nasıl, ne zaman, nerede) ve söylem-bağlı ne-öbekleri (hangi) bulunmaktadır. Pesetsky (1987), söylem-bağlı ne-öbeklerinin [GÖS, AÖ] konumunda bulduklarını ve yorumlanmalarının S-biçimbirimi ile eşgönderimde bulunmalarına bağlı olduklarını belirtir.

Ne-sorularını oluşturan ne-öbeklerinin anlamsal açılımı Göksel ve Kerslake (2005)'te şu şekilde belirtilmektedir:

KİM	→ Soru hedefinin insan olduğu durumlarda kullanılır.
NE	→ Soru hedefinin cansız bir varlık, bir nesne ya da soyut bir kavram olduğu durumlarda kullanılır.
NERE-	→ İsimlere eklenebilen bütün çekim eklerini alabilirler ve genelde yer sormak amaçlı kullanılmaktadır. (nerede, neresi, nereye, nereden...)
HANGİ	→ Ad öbeğini niteler. İyelik eki eklenerek adillaştırılabilir.
KAÇ	→ Ad öbeği tarafından belirtilen varlıkların sayısını sorgulamak amacıyla kullanılır.

⁵ Türkçe soru tümcelerinin türleri bir sonraki bölüm içerisinde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

NE KADAR → (i) cansız bir varlığın miktarını, (ii) sıfat ya da belirtecin ulaşabildiği düzey, (iii) bir nesnenin fiyatı, (iv) bir eylemde zamanın miktarını sorgulamak için kullanılır.

NE ZAMAN → Bir olayın zamanını sorgulamak için kullanılır.

NASIL → Bir eylemin gerçekleştirme durumunu sorgular.

Akar (1990) bu ne-öbekleri ile oluşturan soru tümcelerinde ne-öbeklerinin Huang (1982)'nin MY-taşımasına uyarak [GÖS, TÛMÖ] konumuna taşındığını belirtir. Bununla birlikte, soru belirten ne-öbeğini e-önü konuma getiren ve bu alanda çalkalanmasına izin veren iki tür kuraldan söz edilebilir: S-Yerleştirme ve S-Çalkalama.

(32) *S-Yerleştirme Kuralı*

Soru birimini e-önü konuma taşı.

(Akar, 1990: 59)

Yukarıdaki kurala göre SY'de ne-öbekleri e-önü konumundadır. MY'de ise, ne-öbekleri [GÖS, TÛMÖ] konumuna asıl konumunda bıraktığı kopya ile eşgönderimde bulunacak şekilde taşınır.

(33) *S-Çalkalama Kuralları*

S-çalkalama Türkçede bütünüyle özgür değildir.

(Akar, 2000: 70)

Yukarıda belirtilen kurallar, artalanlama ve konulaştırma sınırları içerisinde s-birimlerinin çalkalanmasına yönelik kurallardır. Öncelikle, s-birimleri doğal odak taşıdıklarından, e-ardı konumda bulunmaları, Türkçenin BY çerçevesinde olanaklı görünmemektedir:

(34) *Ali ~~kimi~~_i getiriyor kimi_i?

(35) *Batuhan dün ~~nereye~~_i gitti nereye_i?

(34) ve (35)'te görüldüğü gibi, ne-öbeklerinin e-ardı konuma kopyalanıp taşınması bozuk tümceler yaratmaktadır. Göksel ve Özsoy (2000)'de de bu tartışmayı destekler nitelikte veriler sunulmakta; aynı zamanda ne-öbeklerinin o-öbekleri ile olan ilişkisi de ortaya konmaktadır. Bu ilişkiye göre, bir tümcede, odak alanı içerisinde, iki birim birden odak yüklenilmeye uygunsa, en soldaki birim odak olarak seçilmektedir:

(36) Okula GİTTİN *mi*?

(37) NEREYE gittin?

(38) ONUNLA *mi* nereye gittim?

Yukarıda verilen (36) tümcesinde odaklayıcı *mI* yanındaki birime odak yüklemiştir. Aynı şekilde (37) tümcesinde, ne-öbeği doğal odak taşımaktadır. (38) tümcesinde ise doğal odaklı ne-öbeği 'nereye' ile odaklayıcı *mI* bir arada bulunmaktadır. İşte bu tür tümcelerde, önceden de belirtildiği gibi, en soldaki birim odak seçilecektir. Yani, (38) tümcesinde, odaklanması beklenen birim ne-öbeği değil, *mI* odaklayıcısıyla odaklanan en soldaki birim 'onunla' AÖ'südür.

S-Yerleştirme kuralları çerçevesinde, Akar (1990)'da açıklanan ikinci kural konulaştırma kavramıdır. Buna göre, Ü-konumunda bulunan ne-sözcükleri ile Ü'-konumunda bulunan ne-sözcüklerinin konulaştırılmalarında bir ayırmadan söz edilmektedir:

(39) Kime_i Murat seni ~~kime~~_i şikâyet etmiş?

(40) */?Nereye_i Gülden ve sen bu halde ~~nereye~~_i gittiniz?

(39)'un dilbilgisel bir tümce olması s-biriminin Ü-konumundayken konulaştırılmasıyla açıklanabilir. Buna göre, soru tümcelerinde ne-öbeklerinin konulaştırılması üye yapıları ile sınırlandırılır. Bir başka deyişle, Ü'-konumundaki ne-öbekleri tümce sınırlarında çalkalanamaz. Yine de, Ü'-konumunda bulunan tümleçler EÖ sınırları içerisinde çalkalanabilmektedir:

(41) a. [TÜMÖ Gülden [EÖ biletleri dolaba kaldırdı]].

- b. [TÜMÖ Gülден [EÖ biletleri nereye kaldırdı]]?
 c. [TÜMÖ Gülден [EÖ nereye_i biletleri ~~nereye_i~~ kaldırdı]]?
 d. */? [TÜMÖ Nereye_i Gülден [EÖ biletleri ~~nereye_i~~ kaldırdı]]?

Ü'-konumunda bulunan EÖ-dışı eklentiler ise yukarıdaki EÖ-içi eklentilerden farklı olarak, konulaştırma sürecinde özgürdürler:

- (42) Neden_i Murat x arabayı x bu kadar hızlı x kullanıyor?

Bir EÖ-dışı eklenti olan 'neden', tümce içerisinde x ile belirtilmiş her noktada tümcenin dilbilgiselliğini bozmadan bulunabilmektedir.

Öte yandan, Özsoy (2009: 222) ne-öbeklerinin ancak tetikleyici özellikler bulunduğu taşıdığını; aksi takdirde yerinde yorumlandıklarını belirtmiştir. Yukarıdaki tartışma ile paralel olarak, Özsoy (2009), yerel olarak çalkalanmış ne-öbeklerinin Ü-taşıma; uzak çalkalanmış ne-öbeklerinin ise Ü'-taşıma özellikleri taşıdığından söz eder. Buna göre, yerel olarak çalkalanmış ne-öbekleri *güçsüz kesişmeyi*⁶ atlatıp kendi alanı içerisinde öncülünü bağlayabilmektedir:

- (43) [TÜMÖ Kimi_i [EÖ *adlı*_i kardeşi ~~kimi_i~~ aradı]]?

- (44) *[TÜMÖ Kimi_i [ÇÖ *adlı*_i annesi [TÜMÖ Zeynep'in ~~kimi_i~~ sevmediğini söyledi]]]]?

(43) tümcesinde Ü-taşıma özellikleri ile çalkalanmış ne-öbeği dilbilgisel açıdan düzgün bir tümce gibi görünürken; (44) tümcesi dilbilgisel açıdan bozuk bir tümcedir. Bunun nedeni, uzak-çalkalanmış ne-öbeği 'kimi' güçsüz kesişimi atlatıp

⁶ (Ouhalla, 1999: 240'tan alıntılanmıştır) Kesişme, bir AÖ'nün eşgönderimli olduğu bir başka AÖ'yü atlatarak taşımasını engelleyen ilkedir. Buna göre (2) tümcesindeki bozukluk birincisine göre daha az hissedilir. Sonuç olarak (1) tümcesi *güçlü kesişim*; (2) tümcesi *güçsüz kesişim* örnekleridir:

- (1) *Who_i did he_i see ~~who_i~~?
 (2) *Who_i did his_i boss see ~~who_i~~?

öncülü ‘*adıl*’ı bağlayamamaktadır.

Bunun yanı sıra, aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi uzak-çalkalanmış ne-öbeklerinin kabul edilebilir yapılar oluşturabildiği de gözlemlenmiştir. Burada önemli olan nokta, ne-öbeğinin ana TÜM’e yükselerek tümceyi soru olarak belirlemesidir. Aksi yöndeki bir okumada, tümce yine bozuk olacaktır (Özsoy, 2009):

- (45) [TÜMÖ neyi_i [ÇÖ Murat [EÖ [ADIL [TÜMÖ [ÇÖ Tolga-nın [eÖ neyi_i [EÖ izi çok sevdiği]-ni öğrenmiş]]]]]]]]?]
 (46) *[TÜMÖ neyi_i [ÇÖ Murat [EÖ [ADIL [TÜMÖ [ÇÖ Tolga-nın [eÖ neyi_i [EÖ izi çok sevdiği]-ni öğrenMEK İSTİYOR]]]]]]]]/.

Çoklu ne-yapılarında ise Özsoy (2009), en yakınlık koşulunun işlediğinden söz eder. (48) örnek tümcesinin dilbilgisel açıdan bozuk olmasını bu koşulukla açıklayabiliriz:

- (47) [TÜMÖ Kime_i [ÇÖ Murat [eÖ [EÖ kime_i [TÜMÖ [Esra’nın kimi gördüğü]nü sordu]]]]]]?]
 (48) *[TÜMÖ Kimi_i [ÇÖ Murat [eÖ [EÖ kime [TÜMÖ [Esra’nın kimi gördüğünü sordu]]]]]]]]?]

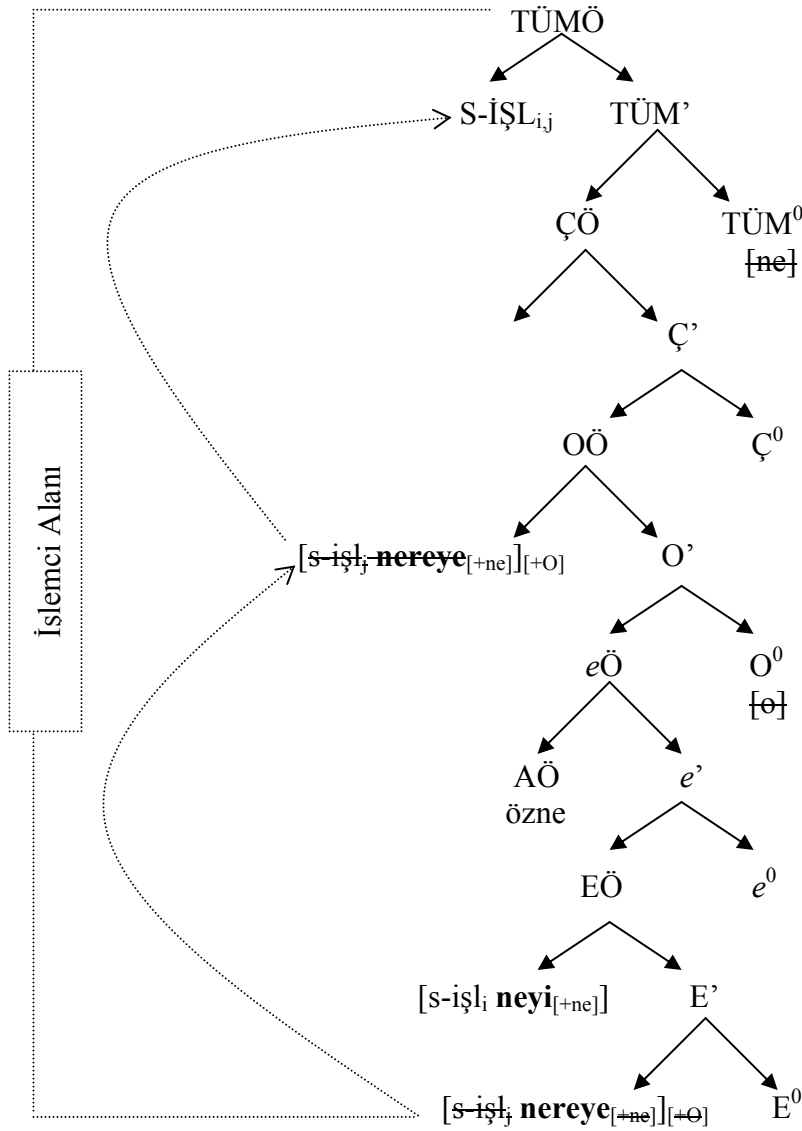
İşsever (2009: 107), aynı tür yapıları, odak bağlamında ele almış ve incelemiştir. Bu inceleme neticesinde, ne-öbeklerinin, diğer ne-öbekleri ve odak ile etkileşimi ile ilgili şöyle bir tabloya ulaşmıştır:

- (49) *Kim SENİ gördü?
 *ne.....O.....e
 (50) Tamer neyi NEREYE koydu?
 ne.....NE.....e
 (51) SEN kimi gördün?
 O.....ne.....e

- (52) */??KİM nereye gitti?
 */?? NE.....ne.....e

Yukarıdaki örnek tümcelerden (50) ayrıntılı incelenirse aşağıdaki tümce yapılanması oluşacaktır:

- (53) Tamer neyi [O+ nereye] koydu?

(İşsever, 2009: 107)

Yukarıdaki tümcede, O⁰ en alt katmandaki ne-öbeği [nereye]'yi çağırır; çünkü [O+] özelliği olan ve en yakınlık koşutluğuna uyan öbek bu bektir. Ne-beği [nereye]'nin kopyası [GS, O] konumuna taşınır; bir üst katmanda sessel ve gönderimsel içeriği silinir. Bu zellikler silindikten sonra yalnızca [ne+] ve [O+] zellikleri korunur. Bir sonraki aşamada, TM⁰'n [ne] özelliği [ne+] özelliği taşıyan en yakınlık öbeği çağırır. Ne-beği [nereye]'nin S-İşL'si, [GS, TM] konumuna taşınır ve buradan da her iki ne-değişkenini kapsar (İşsever, 2009: 108).

Bir nceki paragrafta zsoy (2009)'un da değindiği ie yerleşik soru tümceleri, ana tümce eyleminin tümleci olan yan tümce içindeki ne-öbeği ile oluşturulmuş sorulardır. Kornfilt (1996: 198), bu tür soruların, her zaman -Dık türü sorular olduğunu belirtir. -mA yapılarını tümleç olarak seçen eylemler de bu genellemeye uymaktadırlar:

(54) [Tartışmadan sonra ne yaşandığını] biliyor musun?

(55) *[Tartışmadan sonra ne yaşanmasını] biliyor musun?

Özetle, Türkçe ne-sorularında, yukarıda sözü edilen türlerde yapılan çalkalamaya sözdizimsel ne-taşıma demekten çok; birimlerin tümce içindeki yerlerini birtakım söylem koşullarını yerine getirmek amacıyla *yerinden oynatılması* demek daha doğru olacaktır.

Soru tümcelerinde çalkalanan ne-öbeklerinin yanı sıra, mI odaklayıcısının da yer değiştirmesinin tümcede sorgulanan öbeği değiştirdiği daha önce tartışılmıştı. Bununla birlikte, hem ne-öbeği hem mI soru belirticisi ile kurgulanmış soru tümceleri ise yapısal açıdan çeşitli görünümler sergilemektedirler. Anımsanacağı üzere, ne-sorularında ana tümcenin TÜM konumunda bulunan S-İşL ile eşdizilenen ne-öbeği tümceyi soru tümcesine evirmekteydi. Ana tümcenin TÜM konumu soru belirticisi mI ile doldurulduğunda ise ne-öbeğinin kapsamı yan tümce ile sınırlı kalmaktadır (Aygen-Tosun, 2002a; Görgülü, 2006; zsoy, 1996):

(56) Ali [ne yapılacağını] söyledi *mi*?

Bu savunuyu sinamanın en kolay yöntemi bu soruya verilecek olası yanıtlara bakmak olacaktır:

- (57) Ali ne yapılacağını söyledi mi?
 a. Evet, söyledi.
 b. Evet, sandalyeler taşınacakmış.
 c. ?Sandalyeler taşınacakmış.

(57) örnek tümcesine verilen *c* yanıtının konuşucular tarafından ‘daha az düzgün’ olarak belirlenmesi, mI soru parçacığının soru tümcesi içerisinde TÛMÖ’nün başı olan TÛM⁰ konumunda bulunduğu ve bundan ötürü diğer ne-öbeklerini bağlamadığının kanıtıdır. Tümce bu sayede *yalnızca* evet/hayır sorusu olarak okunur.

Ne-öbekleri yukarıda belirtildiği gibi her zaman tümceyi etki alanı içine alıp soru tümcesine dönüştürememektedir. Görgülü (2006), bundan ötürü, bu öbeklere *değişken ne-sözcükleri* demiştir. Buna göre, soyut S-İŞL ile eşdizinen ne-öbeği açık bir s-parçacığı ile belirtilmediği için bağlamdan kopuk okuma yapıldığında anlamca belirsizlik sergilemektedir:

- (58) Biz neler atlattık bunlar gibi?/

Buna karşın, belirtecimsi ne-öbeklerinin (niye, nasıl, niçin, ne zaman, nerede) (58) örnek tümcesindeki üye ne-öbekleri gibi çoğullaştırılmasına izin verilmez:

- (59) *Ali nedenler/nasıllar/niçinler buraya gelmedi?/

Çoğullaştırmanın yanı sıra bir ne-sözcüğüne soru dışı okuma kazanmasını sağlayan bir diğer koşul ikilemedir. Ancak, burada yalnızca üye ne-öbekleri ile ikileme yapılabileceği ve çoğul olmayan ikileme ne-sözcüklerinin yalnızca soru tümcesi olarak okunabileceği noktalarına dikkat etmek gerekir:

- (60) Pınar neler neler alır şimdi Ankara'dan. /
 (61) Konsere kim kim gelmiştir? */
 (62) *İstanbul'a ne zamanlar ne zamanlar gidirsiniz?/

Görgülü (2006), özetle, yukarıda sözü edilen ne-öbeklerinin bu tür çeşitli görünüm ve anlam belirsizliği sergiledikleri 4 durum belirlemiştir.

Genelleyici Olumlu Yapılar: geniş zaman kullanılan soru tümcelerinde ne-sözcükleri anlam belirsizliği sergilerken; bu zaman dışında herhangi bir zaman ve görünüş taşıyan ne-öbekli tümcelerde bundan söz edilmez:

- (63) Meltem kime kızar?/
 (64) Meltem kime kızdı? */

Genelleyici Olumsuz Yapılar: geniş zamanla oluşturulmuş bir soru tümcesinde, olumsuzluk belirticisi ile geniş zamanın etkileşimi, tümce anlamının belirsizliğinde rol oynamaktadır. Ancak, aynı şekilde geniş zaman dışındaki herhangi bir zaman ve görünüş taşıyan ne-öbekli bir tümce yalnızca soru tümcesi olarak okunur:

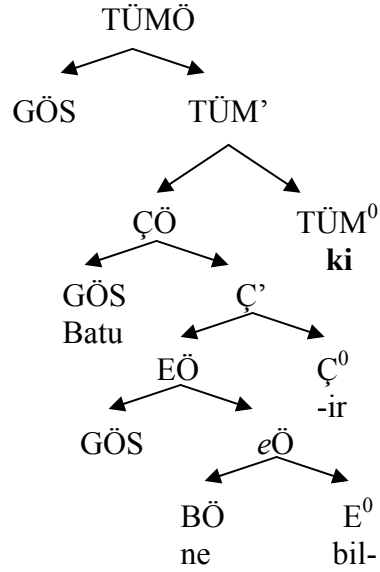
- (65) Meltem kimi sevmez?/
 (66) Meltem kime inanmayacak? */

ki Parçacığı: bir ne-öbekli tümcede TÛMÖ'nün başı konumunda bulunur ve tümce bu sayede yalnızca düz tümce olarak okunur. Bunun nedeni *ki* parçacığının TÛM⁰ konumunda tüm tümceyi etki alanına almasıdır:

- (67) Batu ne bilir ki! / *?

(67) tümcesinin bu bilgiler ışığında öbek yapılanması şu şekilde gösterilebilir:

(68)

S-İŞL: ne-soruları ve diğer soru tümceleri, dışsal bir S-İŞL tarafından bağlanarak oluşturulmaktadır (Arslan, 1999; Aygen-Tosun, 2002b). S-İŞL ve *ki* parçacığının TUMÖ'nün başı konumunda buldukları düşünülürse bu iki birimin *bütünleyici dağılım* içinde olduğu söylenebilir. Yani, *ki* parçacığının var olduğu ne-öbekli bir tümce, S-İŞL ile bağlanıp soru olarak okunmaz. Diğer biçimiyle, S-İŞL ile soru tümcesine dönüştürülmüş bir tümce *ki* parçacığının varlığını kabul etmez:

(69) [TUMÖ S-İŞL_i [Ali ne_i bilir]]?

Soru tümcelerinin bu tür yapısal biçimlenmeleri onlara verilen yanıtları da ilgilendirmektedir. Gencan (2001), yanıtın soru tümcelerine verilen karşılık olduğunu belirtir ve bu bağlamda *yanıtlı soru tümceleri* ve *yanıtsız soru tümceleri* olmak üzere iki tür soru tümcesini ele alır. Buna göre, yanıtlar, soru sözcükleri ve eklerinin gereğine; hatta sorulu ögenin gereğine uygun düşmelidir:

(70) Dün Denizli'ye Çiğdem mi gitti?

- Evet, Çiğdem gitti.
- *Evet, gitti!
- *Evet, Denizli'ye gitti!

Kılıçaslan (2004: 720), soru tümcelerine verilen yanıtları *odak sına*ma koşulu ile açıklamaya çalışmıştır:

(71) *Odak Sınama*

Bir tümcenin odağı, onun yanıtını oluşturan tümcedeki odak biriminin bir parçası olur.

Yukarıda verilen ufak sına

maya örnek olarak (72) tümcesinde, ‘kim’ ne-öbeği ile sorulan sorunun yanıtının işi EDEN kişiyi odaklaması verilebilir:

(72) Beni buraya **KİM** getirdi?

- Seni buraya **BATUHAN** getirdi.
- ***SENİ** buraya Batuhan getirdi.

Kılıçaslan (2004: 721), odağın eylemin hemen önü konumunda olmadığı, ama k-odak olmayan yanıtlar da olduğunu belirtmiştir:

(73) Bengü, Murat’ı **NİÇİN** bekletti?

- Bengü, Murat’ı [_{O+} SEVMEDİĞİ İÇİN] bunca saat bekletti.

Buna benzer biçimde, sorulan soruyla ilintili olarak, konu ögesinin de her zaman t-başı konumda bulunmadığı söylenebilir:

(74) [_K Kitaba] ne oldu?

- Ali, MURAT’a verdi [_K kitabı]
- *Ali, [_{O+} KİTABI] Murat’a verdi.

Kılıçaslan (2004), ayrıca, sorulan soruya göre, tüm tümcenin odaklandığı yanıtlardan söz etmiştir:

(75) Maçta ilginç bir şeyler **OLDU** mu?

- [_{O+} Murat ayak bileğini incitti.]

– *[_{O+} Ayak bileğini Murat incitti.]

Bu bağlamda, (75) soru tümcesinde sorulan soruya verilen yanıtta tüm tümcenin odaklanması beklenir. Bundan ötürü, olağan sözdizimi kullanmak gerekmektedir. (75)'teki bozuk yanıt tümcesi, sorulan sorunun oluşturduğu küçük bağlamı dışında yanıt verilmesinden ortaya çıkmıştır.

Özne ve yüklemcil ögenin bilinen bilgi birimleri olduğu soru tümcelerinde, yanıt verilip odaklanması beklenen öge sorgulanan öge olacaktır:

(76) Adam NEYİ yedi?

- a. Adam ELMAYI yedi.
- b. ELMAYI yedi adam.
- c. ELMAYI yedi.

(Temürcü, 2005: 129)

Özne ve eylemin bilinen bilgi birimleri olmasından ötürü, konu özellikli ‘adam’ AÖ’sü *a* yanıtında olağan konumunda; *b* yanıtında e-ardı konumunda; *c* yanıtında ise boş olarak bulunmaktadır. Ancak, her üç yanıtta da dikkat edilmesi gereken nokta sorgulanan ögenin odaklandığından ötürü, eyleme bitişik konumda, odak alanında bulunmasıdır.

Hoffman (1995) soru tümcelerinde odaklanan ögeye göre sözdiziminin değişebileceğinden söz etmiştir:

(77) A: Murat NEYİ istiyor? (ÖTY)

B: Murat KİTABI istiyor. (ÖTY)

(78) A: Kitabı **KİM** istiyor? (TÖY)

B: Kitabı **MURAT** istiyor. (TÖY)

Hoffman (1994) ise mI sorularında, yanıt veren kişinin odaklanan bilgiyi

değil de başka bir bilgiye konuşucuyu yönlendirmek istediği durumlarda, odak birimini değiştirebileceğini de belirtir:

- (79) A: Murat [_{O+} Ali'yi] gördü mü?
B: Hayır, ama [_{O+} Pınar'ı] gördü.

Atakan (2007), eksilteli soru tümcelerinde ne-öbeğinin konunun ardına dizildiğini; çift tümleç isteyen eylemlerde ise eksilteli soru tümcelerinin kullanılmasına izin verilmediğini belirtir:

- (80) Murat balığı yedi.
a. Ali neyi (~~yedi~~)?
b. *Neyi Ali (~~yedi~~)?

- (81) Ali, Murat'a mektup yollayacak.
a. *Meltem, kime ne?
b. *Meltem, Murat'a ne?

Atakan (2007: 8), ayrıca, eksilteli soru tümcesinin öncül tümce ile görünüş/zamanının aynı olması gerektiğini de belirtir:

- (82) Bengü bugün İspanya'ya gidiyor.
a. Başka kim?
b. *Peki, dün kim?

4.3. Sonuç

Türkçe soru tümceleri, Türkçe bilgi yapısını gözeterek odak-bağımlı bir görünüm sergilemektedir. Ne-sorularında, tetikleyici özellikler bulunmadığı sürece, ne-öbekleri taşınmaz; yerinde yorumlanır. Bu tetikleyici özellikler, durum denetimi, özellik denetimi, odaklama gibi olguları içermektedir.

Öte yandan, evet/hayır soruları ise soru parçacığı mI ile yapılandırılmakta; bu parçacık aynı zamanda yanında bulunduğu öbeği odaklamaktadır. Bir başka deyişle mI S-Par aynı zamanda bir odaklayıcıdır. Ancak, her iki soru türünde de S-İŞL'den söz etmek olasıdır. Ne-sorularında, sessel içeriği bulunmayan bu S-İŞL ile ne-öbeği eşdizinlenir.

5. TÜRKÇE SORU TÜMCESİ TÜRLERİ

Türkçe soru tümcelerinin yapılanışı §3. ve §4.'te Evrensel Dilbilgisi çerçevesinde incelenmişti. Bu bağlamda, yalnızca evet/hayır ve ne-sorularından söz edilmiş; bu bilgiler ışığında, ne-sorularını oluşturan ne-öbeklerinin, Türkçede, zorunlu bir taşıma sürecinden geçmediği; yerinde yorumlandıkları belirtilmişti. Tümce içerisinde çalkalanan ne-öbeklerinin ise Türkçenin BY sınırlarında yer değiştirebildiği gözlemlenmişti. Benzer biçimde, evet/hayır sorularını oluşturan ml S-Par'ın hem odaklayıcı görevi üstlendiği incelenmiş hem de tümcenin her öbeğine eklenip tümceyi soruya çevirebildiği görülmüştü.

Alanyazında birçok yazar tarafından çalışılan Türkçe soru tümceleri, yapısal özelliklerine göre daha önce Uzun (2006) ve Kornfilt (1997) tarafından sınıflandırılmıştır. Uzun (2006), soru tümcelerini *evet/hayır soruları*, *ne-soruları* ve *ezgi soruları* olmak üzere üç ana gruba bölmüş; her tür grubun ayrıca yansımali soru türü oluşturduğundan söz etmiştir. Kornfilt (1997) ise ezgi sorularından hiç söz etmemiş; ancak, *seçenekli soru tümceleri* ve *yansımali soru tümcelerini* ayrı başlıklar altında incelemiştir.

Alanyazında yapılan bu sınıflamalara karşı; Evrensel Dilbilgisi (Yetinmeci Çizgi Dil Kuramı) ve Bilgi Yapısı çerçevesinde sunulan kuramsal tartışmaların neticesinde, Türkçe soru tümceleri, bu çalışmada şu biçimde sınıflandırılmıştır:

1. Evet/Hayır Soruları
 - 1.1. Düz Evet/Hayır Soruları
 - 1.2. Onaylamalı Evet/Hayır Soruları

2. Seçenekli Sorular
 - 2.1. Yüklemcil Öğe Seçenekli
 - 2.2. Özne Seçenekli
 - 2.3. Tümleç Seçenekli
 - 2.4. Eklenti Seçenekli

3. Ne-Soruları
 - 3.1. Ana Tümce Ne-Soruları
 - 3.2. Yan Tümce Ne-Soruları
 - 3.3. Sıralı Yapı Ne-Soruları

4. Ezgi Soruları

5. Yansımali Sorular
 - 5.1. Yansımali Evet/Hayir Sorulari
 - 5.1.1. Düz Tümce Yansımali Evet/Hayir Sorulari
 - 5.1.2. Evet/Hayir Yansımali Evet/Hayir Sorulari
 - 5.1.3. Ne-Sorusu Yansımali Evet/Hayir Sorulari
 - 5.2. Yansımali Ne-Sorulari
 - 5.2.1. Düz Tümce Yansımali Ne-Sorulari
 - 5.2.2. Evet/Hayir Yansımali Ne-Sorulari
 - 5.2.3. Ne-Sorusu Yansımali Ne-Sorulari
 - 5.3. Yansımali Ezgi Sorulari

Aşağıda, bu soru tümcesi türlerinin her biri, önceki bölümlerde yapılan kuramsal tartışmalar çerçevesinde örnekleriyle açıklanacaktır.

5.1. Evet/Hayir Sorulari

Evet/Hayir sorulari, bir tümcenin tamamini ya da tümce içerisinde bulunan bir öbeği sorgulamaya yönelik oluşturulmuş sorulardır. Bu tür soru tümcelerinde, S-Par 'mI' kullanılır. Eğer, mI tümcenin sonuna eklenmişse tümceyi bütünüyle

kapsamı altına alıp tümceyi sorgular. Demircan (1996), evet/hayır sorularını oluşturan mI S-Par'ın hemen önündeki seslemin, perdenin ve vurgunun en şiddetli hissedildiği seslem olduğunu belirtir. Evet/Hayır soru tümcelerini ikiye ayırmak olasıdır: düz evet/hayır soruları ve onaylamalı evet/hayır soruları.

5.1.1. Düz Evet/Hayır Soruları

Düz evet/hayır soruları, mI S-Par'ın tümce içinde herhangi bir öbeğe ya da tümcenin sonuna eklenmesi ile oluşturulur. Bu soru tümcesinin işlevi, tümcedeki önermenin bütününe ya da tümceyi oluşturan kurucuların herhangi birini sorgulamaktır. Bu yolla, sorgulanan öğeden bir açıklama; bir kuşkuyu ya da merakı gidermeye yönelik bir yanıt istemek hedeflenir:

- (1) Murat'ın bardağı kırıldı mı?
- (2) [Murat'ın bardağı] mı kırıldı?

(1) örnek tümcesinde mI S-Par, tümce sonunda, tümcenin bütününe kapsamına almış; (2) örnek tümcesinde ise kurucu AÖ [Murat'ın bardağı]'na eklenmiştir.

Yukarıdaki son örnekte görülen öbek sorgulama sürecinde birtakım sınırlılıklardan söz etmek olasıdır. Bu sınırlılıklardan birincisi, mI parçacığının kurucu bir öbeği sorgularken başı ile tümleci arasına giremediğidir:

- (3) *[Dolap mı anahtarını] evde unutmuş?
- (4) [Dolap anahtarını] mı evde unutmuş?

(3) örnek tümcesinde bir baş olan [anahtarını] ile tümleci [dolap] arasına mI parçacığı girmiş; tümceyi dilbilgisel açıdan bozuk bir duruma getirmiştir. Öte yandan, bu parçacığın bir öbeğin başı ile tümleci arasına girebildiği durumlar da gözlemlenmiştir:

- (5) [Murat'ın mı bardağı] kırılmış?

- (6) [Murat'ın bardağı] mı kırılmış?
 (7) [~~Murat'ın~~ bardağı] mı kırılmış Murat'ını?

(5) örnek tümcesinde, sorgulanan öbekte baş ile tümleç arasında bulunan TAM UYUM'dan ötürü mI S-Par, öbek içerisinde herhangi bir noktaya konabilmektedir. Bu öbekte bulunan TAM UYUM'un bir diğer kanıtı, (7) örnek tümcesinde parçalanmış bu AÖ'nün hala dilbilgisel açıdan düzgün bir görünüm sergilemesidir. Buna benzer bir biçimde, bu soru belirticisi bileşik eylemler olarak bilinen eylem öbeklerinin aralarına girebilmektedir:

- (8) Bugüne kadar sana [yardım mı etmedim]?
 (9) [Namaz mı kılmadım]; [hata mı yaptım]?

(Uzun, 2006: 23)

Düz evet/hayır sorularına yönelik gözlemlenen sınırlamalardan bir diğeri ise mI S-Par'ın Farsça kökenli ki ile oluşturulmuş yan tümcelerde bulunmasına izin verilmemesidir:

- (10) *Sanıyorsun ki Ayşe mi araba aldı?

(Taiki, 2002b: 6)

Yukarıda verilen yapısal sınırlamalar dışında oluşturulabilecek her evet/hayır sorusu dilbilgisel açıdan düzgün görünümlü olacaktır. Bunun yanı sıra, bu tür sorulara verilebilecek yanıtlarda da birtakım sınırlamalardan söz edilebilir:

- (11) Batuhan bu oyunu arkadaşına verdi mi?
 – Evet!
 – Evet, verdi.
 – Evet, arkadaşına verdi.
 – Evet, bu oyunu arkadaşına verdi.
 – Evet, Batuhan bu oyunu arkadaşına verdi.
 – *Evet, bu oyunu!

Bu örnek soru tümcesine verilebilecek olası yanıtlar, yukarıda görüldüğü üzere, dereceli bir biçimde ilerleyebilmektedir. Ancak, dereceli yanıtlamayı bozacak herhangi bir öbek eksikliği en son yanıtta olduğu gibi bozuk bir görünüm sergileyecektir.

Düz evet/hayır sorularına verilen yanıtların en önemli özelliği ise bilinen öğelerin atılıp en kısa yoldan anlatım biçimleridir:

(12) Yarın benimle gelecek misin?

- Evet!
- Evet, geleceğim.
- *Evet, yarın!

5.1.2. Onaylamalı Evet/Hayır Soruları

Göksel ve Kerslake (2005: 252)'de eklenti soruları olarak belirtilen bu tür sorular, olumsuzluk belirticisi *değil* ya da gösterme belirteci *öyle* ve mI S-Par'ın birleştirilip tümce sonuna eklenmesiyle oluşturulur. Bu tür sorularda düşen bir perde ile onay istenirken; çıkan bir perde ile soru sorulur:

(13) Düşen: Gönderdiğim parayı aldIN, değil mi? (Evet)

(14) Çıkan: Gönderdiğim paraYI aldIN, DEĞİL mi? (Hayır/Evet)

(14) örneğinde de görüldüğü gibi, bir konuşucu kimi zaman gerçekleşmesi olası bir durum için bu belirticileri kullanarak onaylama isteyebilir:

(15) Sen ders çalışacaksın, değil mi?

(16) Yarın Çeşme'ye gitmiyorsun, öyle mi?

Bu örneklerde görülen [değil mi] ve [öyle mi] ile oluşturulan onaylamalı soruların yanı sıra kipsel açıdan gelecek zaman anlamı taşıyan eylemlere eklenen mI S-Par'ın onaylamalı evet/hayır sorusu oluşturabildiği söylenebilir:

- (17) Sen ders çalışacak mısın?
 (18) Yarın Çeşme'ye gitmeyecek misin?

Bu savunuyu sınavın en basit yöntemi şu iki soru tümcesine verilebilecek olası yanıtları karşılaştırmak olacaktır:

- (19) Mehmet çamaşırları ASmayacak mı?
 – Hayır, asacak. (Nereden çıkardın! Tabii ki asacak!)
- (20) Mehmet çamaşırları AStı mı?
 – *Hayır, astı.

(19) örnek tümcesi verilen yanıtta bakıldığında, değil mi/öyle mi belirticileriyle oluşturulmuş onaylamalı soru tümcesine benzemektedir ve yanıt herhangi bir bozukluk sergilememektedir. Buna karşın, (20) örnek tümcesine verilen yanıtta soru tümcesinin onaylamalı evet/hayır sorusu olmadığı anlaşılmaktadır.

Bu tür sorulara verilecek yanıtlar, genelde 'evet' yanıtıyla sınırlı kalmaktadır, çünkü Türkçede 'hayır' yanıtını almaya yönelik herhangi bir onaylamalı soru bulunmamaktadır. Buna karşın, bu tür sorularda yüklem olumsuz ise yanıt, aynı anlamı verecek biçimde, hem 'evet' hem de 'hayır' olabilmektedir:

- (21) Yarın Bengü'yle görüşmeyeceksin, değil mi?
 – Hayır, görüşmeyeceğim.
 – Evet, görüşmeyeceğim.

'Hayır' yanıtını almaya yönelik bir onaylama soru türü olmadığı savunusuna karşılık, kimi bağlamlarda, konuşucu, 'hayır' yanıtını soru önermesinin aksini belirtecek biçimde kullanabilir:

- (22) Dün Ankara'daydın, değil mi?
 – Hayır, İzmir'deydim. Babam hastaydı.

5.2. Seçenekli Sorular

Evet/Hayır soru türü dışında ele alınabilecek bir diğer soru türü de seçenekli soru tümceleridir. Bu tür tümcelere verilen yanıtların ‘evet’ ya da ‘hayır’ içermemesi soruların farklı bir grup altında incelenmesi gerektiği yönündeki en büyük kanıtı sergilemektedir.

Seçenekli soru tümceleri, yüklemcil öge seçenekli, özne seçenekli, tümleç seçenekli ve eklenti seçenekli olmak üzere dört alt grupta incelenebilir. Her bir alt grup, kendisine karşıt bir öge ile oluşturulan bir öbek ve S-Par ml ile yapılandırılır.

5.2.1. Yüklemcil Öge Seçenekli Soru Tümceleri

Bu sorular, karşıt iki yüklemden oluşur. Karşıt bu iki yüklem; soru parçacıklı olumlu ve olumsuz iki yüklem ya da olumlu ve karşıt iki yüklemden oluşabilir:

- (23) Murat Bengü ile buluştu mu, buluşmadı mı?
- (24) Ali genç mi, değil mi?
- (25) Ali genç mi, yaşlı mı?

Yüklemcil ögelerin bu tür soru tümceleri içerisinde çalkalanmaları özgür bir görünüm sergilemektedir:

- (26) **BULUŞTU** mu Murat Bengü ile, **BULUŞMADI** mı?
- (27) **GENÇ** mi Ali, **DEĞİL** mi?
- (28) **GENÇ** mi Ali, **YAŞLI** mı?

Bu örnek tümcelerde verilen ve k-odak yüklenen yüklemcil ögeler, tümce içinde özgürce hareket edebilmektedir. Bu tür sorulara verilen yanıtlarda ise, önceden de belirtildiği gibi, kesinlikle evet/hayır yanıtı verilmez; bunun yerine sunulan seçeneklerden biri kullanılır:

(29) Bilgisayarı kapattın mı, kapatmadın mı?

– Kapattım!

– Kapatmadım!

– *Hayır, kapatmadım.

– *Evet, kapattım.

5.2.2. Özne Seçenekli Soru Tümceleri

Özne seçenekli soru tümcelerinde sorgulanan öge özne olduğundan, S-Par mI, bir tanesi seçilmesi istenen her iki özneye de eklenir. mI aynı zamanda odaklayıcı olduğundan odak bu iki özne üzerine düşer:

(30) **MURAT** mı **ESRA** mı bu kitabı Bengü'ye verdi?

Özne seçenekli soru tümcelerinde, mI soru belirticili özneler, tümce içinde çalkalanırken iki kurala dikkat edilir. Birinci kurala göre, -tümce kurucularının dilbilgisel ilişkileri açık olarak belirtildiği sürece- bu iki özne beraber alınıp tümcenin e-ardı konumu dışında her noktasına çalkalanabilir:

(31) Bu kitabı Murat mı Esra mı Bengü'ye verdi?

(32) Bu kitabı Bengü'ye Murat mı Esra mı verdi?

(33) *Kitap Bengü'ye Murat mı Esra mı verdi?

(34) *Bengü'ye kitabı verdi Murat mı Esra mı?

Bu tür soru tümcelerinde yapılan çalkalama için betimlenen ikinci kural ise, sorgulanan öznelerin herhangi birisini alıp e-ardı konuma koyulmasıdır. Bu konum dışında yapılacak her tür çalkalamada tümce bozulacaktır:

(35) Ali mi Gülden mi [bilgisayarı kapatmadan] çıktı?

(36) *Ali mi [bilgisayarı Gülden mi kapatmadan] çıktı?

(37) *Ali mi [bilgisayarı kapatmadan] Gülden mi çıktı?

(38) Ali mi [bilgisayarı kapatmadan] çıktı Gülden mi?

Bu iki kural çerçevesinde oluşturulan herhangi bir özne seçenekli soru tümcesine verilecek yanıtlar da ise evet/hayır kullanılmaz. Bunun yerine en kısa yoldan verilmesi istenen bilgi verilir:

(39) Galatasaray mı kazandı çünkü maçı Fenerbahçe mi?

– Fenerbahçe.

– Fenerbahçe kazandı.

Bu yanıtların haricinde her iki yanıtın da söz konusu olmadığı bir üçüncü olasılık ‘hayır’ ile tanımlanabilir:

(40) Doğan mı Betül mü Ankara Üniversitesi’nde çalışıyor?

– Hayır, (her ikisi de değil!) Engin çalışıyor.

5.2.3. Tümleç Seçenekli Soru Tümceleri

Tümleç seçenekli soru tümcelerinde, mI soru belirticisi tümcenin herhangi bir tümlecine eklenebilir. Sözelimi, çift geçişli eylemlerde, mI S-Par tümcenin her iki tümlecine de eklenerek seçenekli soru tümcesi oluşturabilir:

(41) Murat kutuyu mu zarfı mı ofise götürdü?

(42) Murat kutuyu ofise mi bahçeye mi götürdü?

Bu her iki örnekte de görüldüğü üzere, ‘götür-’ eyleminin tümleçleri ‘kutuyu’ ve ‘ofise’, yanlarına seçenekleri konulduktan sonra mI S-Par ile tümleç seçenekli soru tümcelerine dönüştürülmüşlerdir.

Bu tür soru tümcelerinde çalkalama yapılırken tek geçişli ve çift geçişli eylemlerin bulunduğu tümceler farklı özellikler sergilemektedirler. Tek geçişli eylemlerde, her iki seçenek ya birlikte çalkalanmakta ya da seçeneklerden herhangi biri artalanlanmaktadır:

- (43) Murat telefonu mu kitabı mı aldı?
 (44) Murat telefonu mu aldı kitabı mı?
 (45) Telefonu mu kitabı mı Murat aldı?
 (46) ?Telefonu mu Murat aldı kitabı mı?

Verilen son tümce, kimi konuşucular tarafından ‘daha az düzgün’ olarak nitelendirilse de kimi konuşucular tümceyi ‘kullanılabilir’ olarak nitelendirmiştir. Çift geçişli eylemlerle üretilen soru tümcelerinde ise bu ayırım daha kesin olarak gözlemlenebilmektedir. Tümcedeki dolaylı tümleş mi soru parçacığı ile odaklanırsa tümcenin sözdizimindeki esneklik kısıtlanır:

- (47) Ali taşı **SANA** mı **BANA** mı fırlattı?
 (48) Ali taşı **SANA** mı fırlattı **BANA** mı?
 (49) ***SANA** mı taşı Ali fırlattı **BANA** mı?
 (50) ?Ali **SANA** mı taşı fırlattı **BANA** mı?

Bununla birlikte, bu tür bir soru tümcesinde, sorgulanan öge dışındaki kuruculara artalanlama yapıldığında tümce dilbilgisel açıdan düzgün bir görünüm sergiler:

- (51) Sana mı taşı fırlattı Ali bana mı?
 (52) Sana mı fırlattı taşı Ali bana mı?

Bu türden tümleş seçenekli soru tümcelerine verilebilecek yanıtlar ise ‘evet/hayır’ içermez; en kısa yoldan, sorulan bilgiye yönelik bir yanıt verilir:

- (53) Taşı sana mı fırlattı Ali bana mı?
 – Bana.
 – Bana fırlattı.
 – Hayır, arkamızdaki köpeğe fırlattı.
 – *Evet, bana.
 – *Hayır, sana.

5.2.4. Eklenti Seçenekli Soru Tümceleri

Eklenti seçenekli soru tümceleri, adından da anlaşılacağı üzere, tümcede eklenti olarak sunulan birimler ile oluşturulmuş soru tümceleridir:

- (54) Murat seni evden akşam mı gece mi alacak?
- (55) Faruk hızlı mı koşar yavaş mı?
- (56) Ali yemek yedikten sonra mı su içtikten sonra mı fenalaştı?

Öbek yapıda seçimlik olarak görünebilen bu yapılar, dilbilgisinde eklenti olarak görülür. Eklenme süreci ile öbeklerin doğrudan kurucularına eklenen bu öbekler, mI soru parçacığı ile seçenekli soru tümcelerine dönüştürülebilir. Bu türden bir soru tümcesinde mI S-Par ile odaklanan bu eklentilerin tümce içerisindeki çalkalanma özellikleri bütünüyle özgür değildir:

- (57) *Akşam mı Murat seni evden alacak gece mi?
- (58) *Hızlı mı Faruk koşar yavaş mı?
- (59) *Yemek yedikten sonra mı Ali fenalaştı su içtikten sonra mı?

Yukarıda verilen örneklerde ortak gözlemlenen sorun, herhangi bir eklenti seçeneğinin konulaştırılıp diğerinin artalanlanması sonucu tümcenin bozuk bir görünüm sergilemesidir.

Buna benzer bir diğer nokta, eklenti soru tümcelerinde her iki öbeğin de konulaştırılmasına izin verilmemesidir. Buna karşın, bir öbeği yerinde bırakıp diğerini artalanlamak olasıdır:

- (60) *Yavaş mı hızlı mı Faruk koşar?
- (61) Faruk yavaş mı koşar hızlı mı?

Eklenti soru tümcelerine verilecek yanıtlar ise yine en kısa yoldan sorulan bilgiye yönelik dönüt vermek olacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, mI

odaklayıcısıyla odaklanan bu eklentilerin, yanıt tümcelerinde e-ardı konumda bulunamayacağıdır:

- (62) [_K Faruk] yavaş mı koşar hızlı mı?
- a. [_{O+} Hızlı] koşar [_K Faruk].
 - b. Faruk [_{O+} hızlı] koşar.
 - c. *Faruk koşar [_{O+} hızlı]

5.3. Ne-Soruları

§4.'te Türkçe ne-sorularının yapısal açıdan ne-öbekleriyle oluşturulmuş soru tümceleri olduğundan; tümce içerisindeki ne-öbeğinin, [GÖS, TÜMÖ] konumunda bulunan S-İŞL ile eşdizinenerek tüm tümceyi etki alanına aldığından ve bu yolla tümceyi soru tümcesine çevirdiğinden söz edilmişti.

Bu bağlamda, Türkçe ne-soruları için evet/hayır sorularından farklı bir ezgileme örüntüsü kullanılır (Demircan, 1996; Kawaguchi ve diğer, 2006). Bu tür sorularda, ses perdesi soru sözcüğünden sonra düşüp en son seslemde tekrar yükselmektedir:

- (63) Seni buraya KİM gönderDİ?

Önceden de belirtildiği gibi, Türkçe ne-sorularını oluşturan ne-öbeklerini üye özelliklerine göre üç grup altında incelemek olasıdır (Görgülü, 2006). Üye ne-öbekleri [kim, ne] bir tümcede üye konumunda bulunan öbeklerdir. Bu öbekler, kimi ilgeçlerin tümleçleri de olabilmektedirler (örneğin, kim ile; ne için). Belirtecimsi ne-öbekleri [niye, nasıl, ne zaman, nerede, niçin] tümcede üye konumunda bulunmayan öbeklerdir. Son grup olan s-bağlı ne öbekleri [hangi, kaç] ise [GÖS, AÖ] konumunda bulunmaktadır.

Yukarıda sözü edilen bu ne-öbekleri ile oluşturulan soru tümcelerinde, sorgulanan öğelerin birtakım özellikleri bulunmaktadır. İlk olarak, bir ne-sorusunda

bir ya da birden fazla ne öbeği kullanılabilir. Tek ne-öbeğinden oluşan soru tümcelerinde (tekli ne-soruları) doğal konum dışına taşınmamış ne soru sözcükleri temel dizilişteki konumlarında yer alırlar. Birden çok ne-öbeğinden (çoklu ne-soruları) oluşan soru tümcelerinde ise ne-öbekleri üstünlük ilkesine göre dizilmektedir. Bir başka deyişle, bu ne-öbekleri e-önü konumuna yığılırlar. Aksi bir diziliş tümcede bozukluk yaratacaktır:

- (64) Kim çocukları parka götürdü?
- (65) Kim kimi nereye götürdü?
- (66) *Kimi nereye kim götürdü?

Benzer şekilde, tekli ne-sorularında ne-öbeği doğal odak taşıdığından, tümce içerisinde bir başka öbeğin odaklanması tümceyi bozacaktır:

- (67) ***KİM** sana MEKTUP yollamış?

Ne-öbekleri ile sorgulanan birimlerin bir diğer özelliği, sorgulanan birimin yerine yerleştirilen ne-öbeğinin yerine geçtiği öbek ile aynı durum ekini taşımak zorunda olmasıdır:

- (68) Bengü - nün Murat - ı beklettiğini duydum.
tam.dur. bel.dur.

- Kim-in Murat-ı beklettiğini duydun?
- Bengü-nün kim-i beklettiğini duydun?
- Kim-in kim-i beklettiğini duydun?

S-bağlı ne-öbeği ile oluşturulmuş ne-sorularında, herhangi bir taşıma yapılırken öbeğin diğer kurucuları da taşınmaktadır. Chomsky (1995)'in kuyruk-takma adını verdiği bu görünüm, Türkçede, sözgelimi, 'hangi' ne-öbeği oluşturulmuş soru tümcelerinde odak alanına taşınan bu birimin beraberinde öbeğin diğer kurucularını da adeta kuyruğuna takarak taşınması biçiminde gözlemlenebilir:

- (69) A. [Yeşil kazaklı öğrenci] dün derslere girmemiş.
 B. [Hangi öğrenci] dün derslere girmemiş?
 C. ~~Hangi öğrenci~~_i dün derslere [₀₊ hangi öğrenci_i] girmemiş?
 D. *[~~hangi~~_i öğrenci] dün derslere [₀₊ hangi_i] girmemiş?

Türkçe ne-sorularında sorgulanan birimlerin özelliklerinden sonuncusu ise tümce içerisinde bir AÖ'yü oluşturan belirleyiciler, göstericiler, niteleyiciler ve başların teker teker sorgulanabilmesidir:

- (70) *Belirleyiciler*
 Bengü dün seni [kaç saat] bekletti?
 (71) *Göstericiler*
 Ali dün [hangi kızın] montunu taşıdı?
 (72) *Niteleyiciler*
 Engin bu sorunu çözerken [nasıl bir yöntem] izledi?
 (73) *Başlar*
 [Kapının neyi] kırıldı?

Bir AÖ'de bir başı sorgularken, AÖ'yü oluşturan baş ile göstericisinin TAM UYUM içinde olmaları gerekmektedir. TAM UYUM sergilemeyen AÖ'lerde başlar sorgulanamaz:

- (74) A. Kapı kolu kırıldı.
 B. *[Kapı neyi] kırıldı?

Kimi durumlarda, yukarıda verildiği gibi doğrudan bir AÖ yerine, bir İÖ'nün tümleci konumundaki AÖ sorgulanabilir:

- (75) [Konağa doğru] yürüdük.
 – [Nereye doğru] yürüdünüz?

Şu noktaya kadar, ne-sorularında sorgulanan öğelerin çeşitli

görünümlelerinden ve tek ya da çoklu ne-öbeğinden oluşturulmuş ne-soru tümcelerinden söz edilmiştir. §4. ve §5.3.'te yapılan bu tartışmalar neticesinde ne-soru tümcelerini, ana tümce ne-soruları, yan tümce ne-soruları ve sıralı tümce ne-soruları olmak üzere üç alt grupta incelemek olasıdır. Her alt grup, birtakım sözdizimsel sınırlamalar neticesinde yapılmakta ve bu yapılanma sırasında tekli ya da çoklu ne-öbekleri kullanabilmektedir.

5.3.1. Ana Tümce Ne-Soruları

Ne-öbeklerinin soru tümcesine çevirdiği yapılardan ilki bir ana tümcenin kendisidir. Bir ana tümceyi oluşturan her birim bu tümce sınırında sorgulanabilmektedir. Bu bağlamda, ne-öbekleri, doğal odaklı olduklarından en belirtisiz konumları e-önü konumudur. İkinci olasılık ise ne-öbeklerini yerinde bırakmak olacaktır (Kornfilt, 1997; Kural, 1992):

(76) Ali'yle KİM buluştu?

(77) **KİM** Ahmet'i görmüş?

Örnek tümcelerde, sorgulanan öge, etken tümcenin öznesi konumundaki birimdir. İlk örnekte, e-önü konumunda s-odak yüklenmekte olan ne-öbeği, ikinci örnekte yerinde bırakılarak k-odak yüklenmiştir. Buna benzer biçimde, edilgen bir tümcenin öznesi konumundaki birim, dolaysız/dolaylı tümleç ve belirteç de sorgulanabilir:

(78) (Ali tarafından) Törende NE okundu?

(79) Murat 9 saat KİMİ bekletti?

(80) Murat bu güzel haberi KİME verecekti?

(81) Ali, Murat'a NEDEN/NİYE/NİÇİN/NE ZAMAN haber vermedi?

Bir tümceyi oluşturan bu kurucuların dışında tümcenin bütünü de sorgulanabilmektedir. Bu tür ana tümce sorularında, söylem bağlamından bilinecek ya da konu olarak belirlenecek herhangi bir birim olmadığı için tümcenin tümü odaklanır. Dolayısıyla, konu olarak belirlenmiş bir birimin sorgulandığı bu tür

tümceler dilbilgisel açıdan ‘garip’ olacaktır:

(82) [0+ Bir çocuk ağaçtan düştü].

– ?Bir çocuk ne yaptı?

(İşsever, 2000: 90)

Ana tümce ne-sorularında, niceleyiciler ve ne-öbekleri, soru tümcesine iki farklı boyut kazandırır. Bu tür soru tümcelerinin yanıtları ya *tek ikili* ya da *ikili-liste* biçiminde okunur (Aygen-Tosun, 2002b; Kennely, 1999):

(83) Bu üç çocuk kimleri gördü?

– Deniz ve Ufuk’u.

– Murat, Ali’yi; Deniz, Esra’yı; Pınar, Meltem’i.

Örnek tümcenin ilk okumasında, üç çocuğun ortak olarak kimi gördüğü; ikinci okumasında ise bu üç çocuğun ayrı ayrı kimleri gördüğü sorgulanmaktadır. İkili-liste yanıtlarının bulunduğu bu tür sorularda niceleyiciler ya da ne-öbekleri çalkalanırsa yanıt yalnızca tek ikili olacaktır:

(84) Kimleri bu üç çocuk kimleri gördü?

– Deniz ve Ufuk’u.

– * Murat, Ali’yi; Deniz, Esra’yı; Pınar, Meltem’i.

5.3.2. Yan Tümce Ne-Soruları

Bir tümceyi oluşturan ana tümcedeki birimlerin sorgulanmasının yanı sıra yan tümce içindeki kurucular da sorgulanabilmektedir:

(85) Ali-ye [Tolga-nın ders-e gelmediği]-ni söylediler.

– Ali-ye [kim-in ders-e gelmediği]-ni söylediler?

– Ali’ye [Tolga-nın nereye gelmediği]-ni söylediler?

Örnekteki yan tümce, tümcenin tümleci konumunda bulunmaktadır. Bu tür kurucuların yanı sıra, belirteç yan tümceleri içindeki kurucuları da sorgulamak olasıdır:

- (86) Murat [sahil yolundan giderek] evine doğru yürüdü.
– Murat [nereden giderek] evine doğru yürüdü?

Bu türden eklerle adlaştırılarak oluşturulan yan tümcelerin dışında çekimli yan tümcelerin içindeki kurucular da sorgulanabilmektedir:

- (87) Ali [Ankara'ya gittim] sanıyormuş.
– Ali [nereye gittim] sanıyormuş?

Yan tümce ne-sorularında yapılan çalkalamaların birtakım sınırlılıklar çerçevesinde yapıldığını unutmamak gerekir. §4.'te sözü edilen bu türden çalkalama kurallarına yönelik, yan tümcelerden üye çıkarmanın olasıyken eklenti çıkarmanın olanaklı olmadığı belirtilmişti. Bunun yanı sıra, bu tür çalkalama sırasında uzun-aralıklı çalkalanmış üyelerin ise öncülünü bağlayamamasından ötürü dilbilgisel açıdan bozuk tümceler oluşturduğu da görülmüştü:

- (88) Murat [Ali'nin Ankara'ya sınavı olduğu için gittiği]ni söyledi.
– Kimin_i Murat [sınavı olduğu için iz_i Ankara'ya gittiği]-ni duymuş?
– Murat [Ali'nin Ankara'ya niçin gittiği]-ni söyledi?
– *Niçin Murat [Ali'nin Ankara'ya iz_i gittiği]-ni söyledi?

Bu kurallar çerçevesinde, bu tür tümcelere verilecek yanıtlar, yan tümcenin herhangi bir birimi sorgulandığından, en kısa yoldan sorgulanan birimi içermelidir:

- (89) Murat Ali'nin sınavı olduğu için nereye gittiğini söyledi?
– Ankara'ya.
– Murat Ali'nin sınavı olduğu için Ankara'ya gittiğini söyledi.

5.3.3. Sıralı Yapı Ne-Soruları

Türkçede, sıralı bir yapı elde etmek için üç yöntem bulunmaktadır. Bunlardan ilki, hiçbir sıralı yapı belirticisi kullanmadan yapıları ardı ardına dizmektir. İkinci yöntem, yan tümceleme belirticileri -(y)Ip ve -ArAk kullanmaktır. Sıralı bir yapı elde etmenin son yöntemi ise söylem bağlayıcıları (ve, ama, fakat vb.) kullanmaktır (Göksel ve Kerslake, 2005: 438).

Bu yapılardan elde edilen soru tümcelerinde, bağlanan yapılardan yalnızca birini sorgulamak dilbilgisel açıdan hatalı yapılar oluşturacaktır. Bu bakımdan, farklı sıralı yapılar, farklı görünümler sergilemektedir:

(90) Bengü [seni ve beni] tam iki saat bekletti.

– *Bengü [kimi ve seni] tam iki saat bekletti?

Yukarıda ‘ve’ ile bağlı iki AÖ’nün oluşturduğu sıralı yapıda, sıralanmış yapılardan biri gibi diğeri de sorgulanmazsa tümce dilbilgisel açıdan bozuk olmaktadır. Buna benzer bir diğer bağlayıcı, ‘-(y)lA’ bağlayıcısıdır ve yukarıdaki kural çerçevesi dışında yapılacak her türlü sorgulamada sonuç aynı olacaktır:

(91) Gülden kitabıyla anahtarını sizde unutmuş.

– *Gülden neyiyle anahtarını sizde unutmuş?

– ?Gülden kitabıyla neyini sizde unutmuş?

Bu tür bir yapıda dikkat çeken nokta bağlı olan ikinci AÖ’nün sorgulandığında birinci yapının sorgulanmasından daha dilbilgisel bir tümce ortaya koymasıdır.

Eğer bir bağlaç iki tümceyi birbirine bağlıyorsa, bağlı yapılardan herhangi bir birim sorgulanamaz:

(92) Ben evde ders çalıştım ve Ali dış doktoruna gitti.

– *Kim evde ders çalıştı ve Ali dış doktoruna gitti?

– *Ben evde ders çalıştım ve Ali nereye gitti?

Birinci soru tümcesinde sorgulanan özne; ikinci soru tümcesinde sorgulanan nesnedir. Görüldüğü üzere, tekli sorgulamaya bu tür yapılarda izin verilmez. Bunun yerine, her iki yapıdaki birimleri aynı anda sorgulamak olasıdır. Yine de bu tür sorular, ancak uygun durumlarda kullanıldığında dilbilgisel görünmektedir:

(93) Kim evde ders çalıştı ve kim dış doktoruna gitti?

(94) Sen nerede ders çalıştın ve Ali nereye gitti?

‘ve’ bağlacına benzer bir diğer bağlaç aynı zamanda da odaklayıcı olan ‘da’ parçacıdır. Konu özellikli tümce öznesine eklenen bu parçacıkla bağlı iki yapıdan, öncekilere benzer biçimde, herhangi bir birim sorgulanamaz:

(95) Ali Ankara’ya gitti, Batuhan **da** İzmir’de kaldı.

– *Ali nereye gitti, Batuhan da İzmir’de kaldı?

Tüm bunlara karşıt biçimde, kimi durumlarda sıralı yapılardan yalnızca birinin sorgulanabildiği tümceler de bulunmaktadır:

(96) Kim bulaşıkları yıkamadı ve evi temizlemedi?

Bu tür tümcelerde, ‘ve’ bağlacı ile sıralı EÖ’lerin ortak bir öznesi olduğundan ötürü bu birim sorgulanabilmektedir. Yine de bu tür bir sıralı yapıda unutulmaması gereken nokta birimleri yerinde bırakmaktır:

(97) *~~kim~~ Bulaşıkları kim yıkamadı ve evi temizlemedi?

-(y)İp eki eylem öbeklerini birbirine bağlayan bir diğer bağlaçtır. Bu türden tümcelerde, özne ortak olduğundan bu iki yapıdaki birimler sorgulanabilmektedir:

- (98) Ali salatalığı yıkayıp sofrayı hazırladı.
 – Kim salatalığı yıkayıp sofrayı hazırladı?
 – Ali neyi yıkayıp sofrayı hazırladı?

Sıralı yapı ne-sorularına verilebilecek yanıtlar sorgulanan ögeyi en kısa yoldan yanıtlamaktır:

- (99) Kim evde ders çalıştı ve kim dış doktoruna gitti?
 – Ali evde ders çalıştı; Murat dış doktoruna gitti.
 – *Ali ve Murat.

İkinci yanıt, sıralı yapıların herhangi birine verilebilecek yanıtlardan biri olabileceği için hatalı görünmektedir. Şu türden bağlı bir yapıya bu yanıtın verilmesi daha olasıdır:

- (100) Ali kimi ve kimi 9 saat bekletmiş?
 – Ali ve Murat'ı.

5.4. Ezgi Soruları

S-Par ya da herhangi bir ne-öbeği ile değil; yalnızca ezgi yoluyla sorulan sorulardır. Sessel yapıda mI ya da ne-öbeği bulundurmayan bu tür sorularda, perdenin tümce sonunda yükselmesi, tümceyi soru olarak belirler. Ezgi soruları, şaşkınlık, onaylatma gibi yalnızca birtakım söylem koşullarında kullanılmaktadır (Uzun, 2006: 25).

- (101) Alıyorum? (Beğendiği eteği almak isteyen kızın anneye sorusu)
 – Al!
 – *Evet!
 – Hayır!

Tüm tümcenin, öncül bağlamı bulunmadan, ezgilenerek soru tümcesine çevrilmesi doğal bir soru oluşturmaz:

(102)??Yemek yiyorsunuz? (Mutfakta ne yapıldığını merak eden bir kişi)

Tüm tümcenin ezgi yoluyla soru tümcesine çevrildiği durumlar, yansımali ezgi sorularıdır. Bu tür sorular, §5.5.3.'te ayrıntılı olarak incelenecektir.

5.5. Yansımali Sorular

Yansımali sorular, önceki bölümlerde sözü edilen soru türlerine benzer bir görünüm sergilemektedirler. Bu soru türlerinin farklılık gösterdiği nokta ezgiseldir. Evet/Hayır soruları ve ne-sorularında, perdenin en yüksek olduğu noktadan hemen sonra belirli bir düşüş yaşanır. Bu düşüş yansımali soruların tümünde daha az gerçekleşir (Kornfilt, 1997).

Düz tümceleri ya da soru tümcelerini iyi anlayamama, duyamama, tekrar ettirme, şaşkınlık gibi birtakım iletişimsel gerekçelere bağlı olarak üretilen bu türden sorular evet/hayır yansımali, ne-sorusu yansımali ve ezgi soruları yansımali olmak üzere üç alt grupta incelenebilir.

5.5.1. Yansımali Evet/Hayır Soruları

Yansımali evet/hayır soruları, bir düz tümceden, bir evet/hayır sorusundan ya da bir ne-sorusundan üretilmektedir. Bu bağlamda, bu tür soruları da üç alt sınıfta incelemek olasıdır.

5.5.1.1. Düz Tümce Yansımali Evet/Hayır Soruları

Bu türden soru tümcelerinde, konuşucu, karşısındaki konuşucunun kurduğu tümcenin içeriğine şaşkınlığını dile getirmek ya da anlayamadığını belirtmek gibi nedenlerden ötürü tümcenin bütünü alıntılanarak evet/hayır sorusuna dönüştürür.

Bu türden bir soru tümcesinde odak üzerindeki ezgi yüksekliği yiter. Bunun yerine, ezgi, mI S-Par üzerinde olağan evet/hayır sorusundan daha yüksek olmak üzere yükselir:

(103)Ali derse indi.

– Ali derse indi **mi**?

Bu türden soru tümcelerinde alıntılanan tüm tümce dolaylı anlatım yoluyla da yansımali bir soru tümcesine dönüştürülebilir:

(104)Gelecek ay Hollanda'ya gidiyorum.

– Gelecek ay Hollanda'ya gidiyorum mu **dedin**?

Dolaylı anlatım kullanılmış birinci tekil kişi ile çekimli yansımali soru tümcelerinde dikkat edilmesi gereken nokta dolaylı anlatım eyleminin atılamayacağıdır:

(105)*Gelecek ay Hollanda'ya gidiyorum mu?

Yine de, dolaylı anlatım kullanarak ya da kullanmayarak, parçasal alıntılama yapıp yansımali soru oluşturmak olasıdır:

(106)Gelecek ay Hollanda'ya gidiyorum.

– Hollanda'ya mı?

– Hollanda'ya mı dedin?

Dolaylı eylemsiz sorulan ilk yansımali soruda daha bir 'kuşkucu yaklaşım' olduğu söylenebilir. Bu yaklaşımı güçlendirmek için kimi durumlarda yansımali soru tümcelerinin başına 'ne' getirilebilir:

(107)Gelecek ay Hollanda'ya gidiyorum.

– **Ne**, Hollanda'ya mı?

– **Ne**, gelecek ay Hollanda'ya gidiyorum mu dedin?

Düz tümce yansımali evet/hayir soru tümcelerine verilecek olasi yanıtlar, iki farklı sınıfta toplanabilir. Tüm tümcenin alıntılanıp yansımali soru tümcesine çevrildiği durumlarda, tüm tümcenin onaylanması ya da yanıtlanması beklenir:

(108) Meltem yazıcıdan çıktı alamıyor.

- Meltem yazıcıdan çıktı alamıyor mu?
- Evet, Meltem yazıcıdan çıktı alamıyor.
- ??Evet, alamıyor.

İkinci sınıftaki yanıtlar ise yansımali parçasal soru tümcelerine verilecek olasi yanıtları kapsar. Bu yapıdaki sorulara verilmesi beklenen yanıt, alıntılanan parçanın yanıtlanması olacaktır:

(109) Meltem yazıcıdan çıktı alamıyor.

- Meltem mi?
- Evet, Meltem.
- Evet!

5.5.1.2. Evet/Hayır Yansımali Evet/Hayır Soruları

Evet/Hayır yansımali evet/hayır sorusu oluşturmak için 1. ve 2. kişilerde değişim yapılır ve tümce sonunda ezgi yükselir:

(110) Tiyatroya mı gidiyorsun?

- Tiyatroya mı gidiyorum?

Bu türden durumlarda, kibarlık katmak amacıyla kimi zaman ‘efendim’ sözcüğü yansımali soru tümcesinin başına eklenebilir. Bunun yanı sıra tümcenin kipsel anlatımı değiştirilebilir:

(111)Tiyatroya mı gidiyorsun?

– Efendim! Tiyatroya mı gidiyorum?

– Tiyatroya mı gidiyormuşum?

Evet/Hayır yansımali evet/hayır sorularında dolaylı anlatıma izin verilmez:

(112)*Tiyatroya gidiyor musun, diye mi sordun?

Bu sınıftaki soru tümcelerine verilecek yanıtlar en kısa yoldan evet ya da hayır sözcüklerini içerir:

(113)Ocağın altını kapatmış mıydım?

– Ocağın altını kapatmış mıydın?

– Evet? (Ocağın altını kapatmış mıydım?)

– Evet.

– Hayır. (En son açık gördüm ben ocağı!)

5.5.1.3. Ne-Sorusu Yansımali Evet/Hayır Sorusu

Ne-sorusu yansımali evet/hayır soruları, genel olarak ne-sorusunu oluşturan ne-öbeğinin hemen ardına mI parçacığını ekleyerek oluşturulur. Benzer biçimde, bu parçacık, ne-sorusunu oluşturan diğer birimlere de eklenebilir:

(114)Pınar Paris'ten ne almış?

– Pınar Paris'ten **NE** mi almış?

– **PINAR** mı Paris'ten ne almış?

– Pınar **PARİS'TEN** mi ne almış?

– [O+ Pınar Paris'ten ne almış mI]?

Bu türden yansımali sorular çerçevesinde, ne-sözcüğü ve S-Par mI KAÖ adası içinde aynı anda bulunabilmektedir. S-Par'ın, ne-sözcüğünün KAÖ tümleci olduğu durumlar haricinde ada dışında bırakılması bozuk tümceler oluşturur:

(115) Meltem [_{KAÖ} kimin pişirdiği yemeği] yemedi?

– Meltem [**KİMİN** mi pişirdiği yemeği] yemedi?

– *Meltem [kimin pişirdiği yemeği] mi yemedi?

Benzer biçimde, yan tümce ne-sorularının yansımali bir duruma dönüştürülmesi durumunda, mI parçacığının tüm tümceyi etkisi altına alarak ne-öbeğinin etki alanını yalnızca yan tümce ile sınırladığı unutulmamalıdır:

(116) Ali [ne yaptığını] sanıyor?

– Ali [ne yaptığını] mı sanıyor?

Böyle bir tümcede ne-öbeğinin yan tümce içinde sınırlı kaldığını sınamanın en kolay yöntemi bu tür sorulara verilecek yanıtlara bakmak olacaktır:

(117) Ali [ne yaptığını] sanıyor?

– Ali [ne yaptığını] mı sanıyor?

– Evet, Ali ne yaptığını sanıyor?

– *Ödev yaptığını.

Kısaca, ne-sorusu yansımali evet/hayır sorularına verilecek olası yanıtlar, ilk konuşucunun sorusunu tekrar etmek olacaktır:

(118) Gülden kimdi?

– Gülden kim miydi?

– Evet, Gülden kimdi?

(119) Meltem kimin pişirdiği yemeği yemedi?

– Meltem kimin mi pişirdiği yemeği yemedi?

– Evet, kimin?

– *Evet, onun.

– *Onun.

5.5.2. Yansımali Ne-Sorulari

Asıl tümce ve birtakım kurucuların üzerindeki vurguya bağılı olarak 3 farklı yansımali ne-soru türü belirlenebilir: düz tümce yansımali ne-sorulari, evet/hayır yansımali ne-sorulari ve ne-sorusu yansımali ne-sorulari.

5.5.2.1. Düz Tümce Yansımali Ne-Sorulari

Eğer bir düz tümcedeki herhangi bir kurucu hakkında bir düzeltme, onaylatma vb. isteniyorsa yansımali soru tümcesi yapmanın genel yöntemi, o kurucu yerine ne-öbeğı koymaktır.

(120)Gülden annesiyle tiyatroya gidiyor.

– Gülden annesiyle NEREYE gidiyor?

Bu tür bir tümcede kullanılan bir diğere yaygın yöntem dolaylı anlatım eylemini kullanarak yansımali soru tümcesini oluşturmaktır:

(121)Gülden annesiyle tiyatroya gidiyor.

– Nereye dedin?

– Gülden annesiyle nereye gidiyor dedin?

Düz tümce yansımali ne-sorularında onaylatılması istenen bir kurucunun yerine konulan ne-öbeğinin yansıyan tümcedeki konumunda kalması öngörülür:

(122)Gülden annesiyle tiyatroya gidiyor.

– *Gülden NEREYE annesiyle gidiyor?

Düz tümceden yansıyan ne-sorularına verilecek olası yanıtlar, onaylanması, yinelenmesi ya da düzeltilmesi istenen kurucunun tekrarlanması olacaktır:

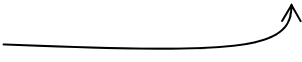

(123)Gülden annesiyle tiyatroya gidiyor.

- Gülden annesiyle nereye gidiyor?
- Nereye dedin?
- Tiyatroya.
- ?Gülden annesiyle tiyatroya gidiyor.

Bu bağlamda, tüm tümcenin yanıt olarak tekrarlanması gariplik oluşturacaktır.

5.5.2.2. Evet/Hayır Yansımali Ne-Soruları

Asıl tümcenin evet/hayır soru tümcesi olduğu durumlarda, sorunun anlaşılmayan bir bölümünün yansıtılarak ne-öbeği ile sorgulanması evet/hayır yansımali ne-sorularını oluşturur. Bu tür bir soru tümcesinde, asıl tümcedeki gibi ezgi tümce sonunda yükselmez:

(124)Argun askerden geldi mi?
 – **KİM** askerden geldi mi? / *geldi mi?

Tümcenin anlaşılmayan bütün kurucuları evet/hayır yansımali ne-sorusunda çoklu ne-öbekleri yardımıyla sorgulanabilir:

(125)Argun askerden geldi mi?
 – **KİM NEREDEN** geldi mi?

Bir önceki yansımali soru-tümcesi türüne benzer biçimde, sorgulanan kurucuların yansıyan tümcedeki konumlarında kalması uygun görülür:

(126)Argun askerden geldi mi?
 – *Askerden **KİM** geldi mi?
 – ***NEREDEN** Argun geldi mi?

Evet/Hayır soru tümcesi yansımali ne-sorularına verilecek olası yanıtlar

içinde, sorgulanan ögeyi en kısa yoldan belirtmek gerektiğini söylemek gerekir:

(127) Argun askerden geldi mi?

- Kim askerden geldi mi?
- Argun.

Bunun yanı sıra çoklu ne-öbekleri ile oluşturulmuş evet/hayır yansımali ne-soru tümcelerine verilen yanıtlarda, evet/hayır soru tümcesinin bütününün yinelenmesi beklenirken; tekli ne-öbeği ile oluşturulmuş evet/hayır yansımali ne-sorularında tümcenin bütününün yinelenmesi gariplik oluşturacaktır:

(128) Argun askerden geldi mi?

- **KİM NEREDEN** geldi mi?
- *Argun askerden.
- Argun askerden geldi mi?

(129) Argun askerden geldi mi?

- **KİM** askerden geldi mi?
- ?Argun askerden geldi mi?
- Argun?

5.5.2.3. Ne-Sorusu Yansımali Ne-Soruları

Asıl tümcenin ne-sorusu olduğu durumlarda anlaşılmayan kurucular, yine ne-öbekleri ile yansıtılarak sorgulanabilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, sorgulanan kurucunun k-odak yüklenmesi; dolayısıyla, asıl tümcedeki ne-öbeğinin odak yüklenemeyecek olmasıdır:

(130) Murat elini NASIL kesti?

- **KİM** elini nasıl kesti?
- ***KİM** elini NASIL kesti?

Sorgulanan kurucunun asıl tümcedeki konumda kalması beklenir:

(131) Murat elini NASIL kesti?

– *Elini **KİM** nasıl kesmiş?

Bu türden sorulara yine en kısa yoldan yanıt verilmesi beklenir:

(132) Murat elini NASIL kesti?

– **KİM** elini nasıl kesti?

– Murat.

Dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, yansıma tümcesinde çoklu ne-öbekleri ile birden fazla kurucu sorgulandığında yanıtın tümcenin bütününe içerecek olmasıdır:

(133) Murat elini NASIL kesti?

– Kim neyi nasıl kesti?

– Murat elini nasıl kesti?/*Murat elini?

5.5.3. Yansımali Ezgi Soruları

Yansımali ezgi soruları, karşı konuşucudan onaylatma istenen durumlarda kullanılan bir tür soru tümcesidir. En sık kullanılan türü düz tümceden yansıyan ezgi soru tümceleridir. Evet/Hayır ya da ne-sorularını yansımali olarak ezgi yoluyla soru tümcesine dönüştürmek yapısal açıdan olası görünmemektedir.

Düz tümce yansımali ezgi soruları ise, öncül tümcedeki herhangi bir kurucunun onaylatılması amaçlanarak ezginin tümce sonunda yükselmesi yoluyla oluşturulmaktadır:

(134) Batuhan bu tabloyu HOLLANDA'DAN getirmiş.

– Batuhan bu tabloyu **HOLLANDA'DAN** getirmiş?

– **BATUHAN** bu tabloyu Hollanda'dan getirmiş?

Düz tümce yansımali ezgi sorularında tüm kurucular rahatlıkla sorgulanabilirken, yüklemcil ögenin sorgulanması gariplik oluşturmaktadır. Bu tür bir yapı yerine düz tümce yansımali evet/hayır sorusu kullanılmaktadır:

(135) Batuhan bu tabloyu **HOLLANDA'DAN** getirmiş.

– ??Batuhan bu tabloyu Hollanda'dan **GETİRMİŞ**?

– Batuhan bu tabloyu **HOLLANDA'DAN** getirmiş mi dedin?

Bu tür soru tümcelerinde, yansıyan kurucu k-odak yüklendiği için, evet/hayır ve ne-soru tümcelerinde yer alamamakta; bundan ötürü ilgili yapıyı oluşturamamaktadır:

(136) Batuhan bu tabloyu **HOLLANDA'DAN** getirmiş.

– *Batuhan bu tabloyu **HOLLANDA'DAN** getirmiş mi?

– *Batuhan bu tabloyu **NEREDEN** getirmiş mi?

Görüldüğü üzere, yapısal açıdan yalnızca düz tümce yansımali ezgi soruları oluşturmak olasıdır. Bu tür soru tümcelerine verilecek yanıtlar ise en kısa yoldan evet/hayır yanıtını içerecek biçimde sorgulanan ögeyi içerecektir:

(137) Batuhan bu tabloyu **HOLLANDA'DAN** getirmiş.

– Batuhan bu tabloyu **HOLLANDA'DAN** getirmiş?

– Evet!

– *Evet, bu tabloyu.

Sorgulanan öge parçasal olsa bile yanıtın içeriği değişmeyecektir:

(138) Batuhan bu tabloyu **HOLLANDA'DAN** getirmiş.

– Batuhan?

– Evet.

– Evet, Batuhan.

5.6. Sonuç

Sonuç olarak, Şu ana kadar, Evrensel Dilbilgisi ve Bilgi Kuramları çerçevesinde yapılan çalışmalar neticesinde önerilen bu sınıflandırma genel bir tablo oluŐturmaya yönelikti. Bu grublama çerçevesinde, soru tımceleri beş gruba bölünmüŐ; her grup, kendi alt gruplarına ayrılacak biçimde ayrıntılı olarak betimlenmeye çalışılmıştır. Bu genel tablo, yabancı dil olarak Türkçe eğitimi kitaplarında değinilen soru tımcelerine yönelik hazırlanmış bir öneridir. Bir sonraki bölümde, bu tür kitaplarda, çizilen bu genel tablonun ne derece yer aldığı sorusu yanıtlanmaya çalıŐılacak; bu noktadan da yola çıkılarak bir öğretim önerisi getirilecektir.

6. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi için hazırlanmış kitap dizileri ve öğretim materyalleri incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken kitap ve materyallerde ne tür soruların öğretiminin hedeflendiği; bunun için özel bir etkinlik düzenlenip düzenlenmediği ve metinlerde otantik olarak ne tür soru tümcelerinin yer aldığı sorularına yanıt aranmıştır. İnceleme sırasında kitap ve materyallerin metinleri taranmış, dilbilgisi köşeleri ayrıntılı bir biçimde irdelenmiştir. Oluşturulan bu çerçeve neticesinde, bu bölüm sonunda, soru tümcelerinin öğretime yönelik öneriler getirilmiş ve bir uygulama örneği sunulmuştur. Bu bağlamda, kitap ve materyallerdeki görünüme geçmeden önce, incelenen kitapları kısaca tanıtmamızın yararlı olabileceği düşünülmektedir.

6.1. Soru Tümcelerinin Görünümü İncelenen Kitaplar

Soru tümcelerinin görünümüne ilişkin 45 kitap incelenmiş; her bir kitaptaki dilbilgisi köşeleri ve metinler yukarıdaki araştırma soruları çerçevesinde irdelenmiştir. Bu bağlamda incelenen ilk kitap, **Yabancılar İçin Türkçe-İngilizce Açıklamalı Türkçe Dersleri** kitabıdır. Bu kitap, Kaya Can tarafından 2001 yılında kaleme alınmış, Orta Doğu Teknik Üniversitesi tarafından basılmıştır. 205 sayfalık kitabın sonunda, 41 sayfalık ‘ek-alıştırmalar’ bölümü bulunmaktadır.

İkinci olarak, **Hitit 1-2-3** dizisi incelenmiştir. Ankara Üniversitesi “TÖMER” tarafından, 2008 yılında basılan bu dizi, üç ders kitabı; bu üç ders kitabına yönelik hazırlanmış birer çalışma kitabı ve ilk kitaba yönelik bir adet öğretmen kitabıyla toplam 7 kitaptan oluşmaktadır. Bunun yanı sıra, temel ve orta düzeye yönelik dinleme metinlerinin yer aldığı 2 adet yoğun disk bulunmaktadır. Hitit-1, temel düzey (A1-A2); Hitit-2, orta düzey (B1); Hitit-3 ise yüksek düzeydeki

(B2-C1) Türkçe öğretim kitaplarıdır.

İncelenen bir diğer kitap dizisi, Gazi Üniversitesi “TÖMER” tarafından basılan **Yabancılar İçin Türkçe 1-2** ve **Yabancılar İçin Türkçe Dilbilgisi** kitaplarıdır. 2006 yılında basılan bu kitap, 2 ders kitabı ve bir dilbilgisi kitabıyla toplam 3 kitaptan oluşmaktadır. Bu kitapların yanı sıra, ders kitaplarına yönelik 2 adet yoğun disk bulunmaktadır.

Bir diğer kitap dizisi, Gürkan Vural tarafından 1994 yılında yazılmış ve Selt Publishing tarafından basılmış olan **Türkçeye Doğru 1-2-3** dizisidir.

Yabancılar İçin Türkçe, İ. Hakkı Mirici, F. Özlem Saka, Binnur Genç İltar ve Philip Glover tarafından kaleme alınmış ve 2007 yılında 129 sayfa olarak basılmış; giriş düzeyindeki (A1 düzeyi) bir kitaptır. Kitap, Gazi Kitabevi tarafından yayımlanmıştır. Kitabın dinleme metinleri ve sesletim bölümlerine yönelik bir adet yoğun disk bulunmaktadır.

İncelenen kitap listesi içerisindeki bir diğer kitap ise, **Yabancılar İçin Betimlemelerle Türkçe Dilbilgisi Alıştırmaları**'dır. Yusuf Polat ve Gökay Abeş tarafından kaleme alınan kitap, Multilingual tarafından 2007 yılında yayımlanmıştır. Kitap, dilbilgisi konularına yönelik alıştırmalardan oluşmaktadır.

Bir diğer kitap dizisi, “DİLMER” tarafından 2009 yılında yayımlanmış olan **Yabancı Dilim Türkçe 1-2-3-4-5-6** ve **İlerleyen Türkçem** kitaplarıdır. Yabancı Dilim Türkçe Türkçe öğretimi dizisi, Hakan Yılmaz ve Zeki Sözer tarafından kaleme alınmıştır. İlerleyen Türkçem ise, Recai Ünal tarafından yazılmış ve 2010 yılında yayımlanmış 128 sayfadan oluşan bir dilbilgisi kitabıdır.

İncelenen bir diğer kitap, **Yabancılar İçin Türkçe Dilbilgisi** kitabıdır. Bu kitap, Hüseyin Duru tarafından yazılmış; İstanbul Mavi Ofset tarafından 2008 yılında basılmıştır. Kitap, temel düzeydeki dilbilgisi konularını ele alan 124 sayfalık bir kitaptır.

Mustafa Çetin tarafından 2001 yılında kaleme alınan **Turkuaz Türkçe Konuşalım 1-2** ve **Turkuaz Türkçe Yolu Dilbilgisi/Cümleler/Çekim/Ekler Sözlüğü/Zamanlar/Türkçe Yap** kitapları, çalışmanın veri tabanını oluşturan bir başka kitap dizisidir. Bu dizi, Dil Evi Yayınları tarafından İstanbul’da basılmıştır.

Mustafa Çetin tarafından hazırlanan bir başka dizi de **Turkofoni Türkçe Öğren I-II-III-IV-V-VI** kitaplarından oluşmaktadır. Bu dizi, altı ders kitabı, altı da yanıt kitabı olmak üzere toplam 12 kitaptan oluşmaktadır. Dizi, Turkofoni Yayınları tarafından, 1999 yılında basılmıştır. Kitaplar, Temel-I, Temel-II, Orta-I, Orta-II, Yüksek-I ve Yüksek-II olarak altı ayrı ders kitabıdır.

İncelenen bir diğer kitap dizisi, Hikmet Sebüktekin’in **Yabancılar İçin Türkçe 1-2** kitaplarıdır. Bu kitapların ilki, 2004 yılında Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi tarafından basılmış 266 sayfalık bir kitaptır. Diğer kitap ise, 2008 yılında yine aynı yayınevi tarafından basılmış olan 317 sayfalık bir Türkçe öğretim kitabıdır. Bu iki kitabın yanı sıra, **H. Sebüktekin’in Yabancılar İçin Türkçesine (Cilt 1) Alıştırma Kitabı** adıyla, 2005 yılında Boğaziçi Üniversitesi Yayınları tarafından yayımlanmış bir de yardımcı kitap bulunmaktadır. Bu kitap, Muammer Serin ve Eser Erguvanlı-Taylan tarafından hazırlanmış 214 sayfalık bir eserdir.

A. Sumru Özsoy tarafından 1999 yılında yazılan **Türkçe**, çalışmada incelenen bir diğer yabancı dil olarak Türkçe öğretim kitabıdır. Kitap, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları tarafından basılmış; birleşik tümce yapılarını öğretmeyi amaçlayan 384 sayfalık bir kitaptır.

Temel Türkçe Dilbilgisi, 2005 yılında, Fono Açıköğretim Kurumu tarafından basılmış bir diğer Türkçe öğretim kitabıdır. İncelenen kitaplar arasında bulunan bu kitap, Deniz Meriç ve Ferhan Meriç tarafından hazırlanmış 227 sayfalık bir materyaldir.

Colloquial Turkish, Jeroen Aarsen ve Backus Ad tarafından kaleme alınıp “Routledge” tarafından 2001 yılında basılan giriş düzeyindeki bir kitaptır. Kitaptaki

açıklamalar İngilizcedir.

Aynı biçimde, **Teach Yourself Turkish** adlı kitap da İngilizce açıklamalı olup 1996 yılında Asuman Çelen-Pollard ve David Pollard tarafından hazırlanmış bir kitaptır. Bu Türkçe öğretim kitabı, “Transet” tarafından yayıma hazırlanmıştır.

İncelenen bir diğer kitap olan **PDQ-Turkish**, Çiğdem Balım-Harding tarafından 2001 yılında hazırlanmış ve “Linguaphone” tarafından basılmıştır. Kitap, 65 sayfalık, görsel açıdan zengin, giriş düzeyindeki bir kitaptır. Kitaptaki açıklamalar İngilizce olarak sunulmuştur.

Son olarak, **Turkish In Three Months** adlı kitap incelenmiştir. Bengisu Rona tarafından hazırlanan kitap, 206 sayfadan oluşmaktadır. Bu kitap, 1989 yılında İngiltere’de basılmıştır. Kitaptaki açıklamalar İngilizce olarak sunulmuştur.

6.2. Kitap ve Öğretim Materyallerindeki Görünüm

‘Yabancılar İçin Türkçe İngilizce Açıklamalı Türkçe Dersleri’ adlı kitapta soru tümceleri şu biçimde ele alınmaktadır:

- (1) Soru şekilleri yapmak için kelime ile zaman eki arasına “Mİ” soru edatı sokulur; “mi” isim sıfat vb.yı izler; yalnız ŞARTTA EN SONDA GELİR.

(Can, 2001: 40)

Bu açıklamanın yanı sıra, mI S-Par’ın yazım kurallarına ve kendinden önce gelen öbeği vurguladığına değinilmiştir. Ayrıca, “Notlar” başlığı altında nesorularına yönelik şöyle bir not düşülmüştür:

- (2) Soru cümlesinde kim (kimi, kime, kimden, kimin vb.), ne, nerede, nereye, nereden, niçin, neden, ne kadar, kaç, hangi, nasıl, ne gibi, ne tür, ne biçim, ne zaman gibi bir soru kelimesi varsa, yüklem soru

şeklinde olmaz; yani ayrıca “mi” kullanılmaz.

(Can, 2001: 40)

Aynı kitabın “Ders III” başlığı altında, seçenekli soru tümcelerine yönelik bir örnek yanıtıyla beraber sunulmuştur:

(3) Bu sabah gazete OKUDUNUZ MU, OKUMADINIZ MI?

– Hayır, bu sabah gazete OKUMADIK.

(Can, 2001: 18)

“Ders VII”de ise, tüm zamanların soru yapılanışından söz edilmiş; belirli geçmiş zamanın soru çekimine dikkat çekilmiştir:

(4) 2. **SORU /QUESTION/** : Bu zamanların soru (olumlu ya da olumsuz) şekillerini yapmak için, zaman eki ile şahıs eki arasına soru edatı “Mİ” girer. BÜTÜN ZAMANLARIN ÜÇÜNCÜ ÇOĞUL ŞAHISLARINDA VE Dİ’Lİ GEÇMİŞİN BÜTÜN ŞAHISLARINDA SORU “Mİ”Sİ EN SONDA (şahıs ekinden sonra) GELİR.

(Can, 2001: 50)

‘Hitit 1-2-3’ kitap dizisinde, soru tümcelerine yönelik ayrı bir ünite ya da bir bölüm bulunmamaktadır. Karşılıklı konuşma bölümlerinde öğrencilere soru sordurarak kitap içine dağınık olarak serpiştirilmiş ne-soruları ve evet/hayır soruları pratik ettirilmektedir. Metinlerin içerisinde ise, genellikle düz evet/hayır soruları ve ana tümce ne-soruları göze çarpmaktadır. Bunun yanı sıra alıştırmaların içinde az sayıda onaylamalı evet/hayır soruları gözlemlenmiştir:

(5) **13 Yanıtlayalım, kontrol edelim**

Karakolda

Komiser: 10 Nisan’da saat beşten sonra ne yaptınız?

Sanık: _____

Komiser: Evet. Saat sekiz buçuk gibi. Çok içtiniz mi?

Sanık: _____

Komisier: Peki. Saat dokuza doğru bardan çıktınız, değil mi?

Sanık: _____

.....

(Hitit-1 Ders Kitabı, 2009: 74)

(6) **4 Okuyalım, yerleştirelim, işaretleyelim**

Aileyle Tatil

.....

En uygun tatili _____ öncelikle, ailenizdeki çocukları ve yaşlıları da düşünmeniz gerekir. Peki, nasıl bir yere gideceksiniz? Yurt dışına mı çıkacaksınız? Deniz kenarı mı ormanlık alanları mı tercih edeceksiniz? Konaklama için tatil köylerini mi, beş yıldızlı otelleri mi yoksa pansiyonları mı tercih edersiniz?

.....

(Hitit-1 Çalışma Kitabı, 2009: 75)

Ders kitabına yardımcı olmak amacıyla oluşturulmuş ‘Hitit-1 Öğretmen Kitabı’nda evet/hayır soru tümcelerine yönelik şunlar belirtilmiştir:

- (7) ► *-mI* soru sözcüğünün seçilmesi ile ilgili kuralları da anlattıktan sonra öğrencilerden yanlarında bulunan eşyaları ya da sizin dağıtacağınız görselleri kullanarak birbirlerine öğrettiğiniz adıkları kullanarak sorular sormalarını ve yanıtlamalarını isteyiniz.

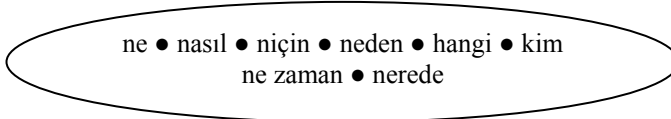
.....

- Bugün Cumartesi mi?
- Hayır, bugün Cumartesi değil!
- Hava soğuk mu?
- Evet, hava soğuk.
- Hayır, hava soğuk değil.

(Hitit-1 Öğretmen Kitabı, 2009: 23)

Hitit-1 Ders Kitabı'nda, ne-öbeklerine yönelik bir alıştırma köşesi bulunmaktadır. Bu bölümde, sorulan sorulara yönelik verilen yanıtlar ise, parçasal değil, tam tümce biçimindedir. Kitabın genelinde, sorulan sorulara tam tümce biçiminde yanıt verme eğilimi göze çarpmaktadır:

(8) **10 Yerleştirelim**

1. A: _____ içiyorsun?
B: **Çay** içiyorum.
2. A: Murat _____ koşuyor?
B: Murat **çok hızlı** koşuyor.
3. A: Ankara'ya _____ geliyorsunuz?
B: **Hafta sonu** geliyoruz.
4. A: O _____ konuşmuyor?
B: **Çünkü** Türkçe bilmiyor.
5. A: _____ yemiyorsun?
B: **Çünkü** aç değilim.

.....

(Hitit-1 Ders Kitabı, 2009: 23)

'Hitit-2' kitabındaki metinlerde, ağırlıklı olarak düz evet/hayır soruları ve ana tümce ne-soruları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, kitabın kimi bölümlerinde seçenekli sorulara rastlanmıştır. Kitaptan alınan aşağıdaki örnek metinde, yüklemcil öge ve eklenti seçenekli soru tümcelerine yer verilmiştir:

(9) **21 Okuyalım, işaretleyelim**

Stil Sahibi Olmak

- Modern misiniz, yoksa gelenekçi mi? Rahatlık mı sizin için önemli, şık olmak mı? Dış görünüşünüzle bir artı kazanarak mı, yavaş yavaş kendinizi göstererek mi insanları etkilemek istiyorsunuz?

Stilinizi belirlemek için önce ön plandaki yönünüzü belirlemelisiniz.

(Hitit-2 Ders Kitabı, 2009: 52)

Dizinin son kitabı ‘Hitit-3’te ise, düz evet/hayır soruları ve ana tümce nesoruları dışındaki diğer soru türlerine yönelik örnek tümceler hemen hemen hiç gözlemlenmemiştir:

(10) **3 İşaretleyelim, yerine yazalım**

Paralel Evrenler

.....

Hiçbir neden ya da bulgu olmadığı halde neden bazen korkuya kapılıyoruz? Eşizlerimiz o anda bu korkuları yaşadıkları için mi? Neden bazı insanları ilk kez gördüğümüz halde, sanki onu uzun süredir tanıyormuşuz duygusuna kapılıyoruz? Başka bir dünyada onu uzun süredir tanıdığımız için mi? Ya ilk bakışta aşk?

.....

(Hitit-3 Ders Kitabı, 2009: 140)

Bu kitaba ait çalışma kitabında ise mI S-Par’ın soru tümcesi oluşturma işlevi dışındaki işlevlerini⁷ vurgulamaya yönelik bir alıştırmaya bölümü bulunmaktadır:

(11) **8 Yanlışı Çizelim**

1. Sen beni *arar mıydın/aramaz mıydın?* Hangi dağda kurt öldü?
2. Onun ne kadar inatçı olduğunu *bilmez miydim/bilir miydim?* Kafasına bir şey koymuşsa asla vazgeçiremezsiniz.
3. Sanki benim kakaolu pastadan hoşlanmadığımı *biliyor muydu/bilmiyor muydu?* O kadar pasta arasından beni sinir etmek için kakaoluyu aldı.
4. “Yaşadığımız sürece umudumuz olmalı.” diyen *sen değil misin/sen misin?* Şimdi niye tüm umudunu kaybettiğini söylüyorsun?

⁷ Bu işlevlere, anımsanacağı üzere § 4. 2.’de değinilmişti.

5. Bir yalanın beni bu kadar zor duruma sokacağını bilsem en başta doğruyu *söylemez miydim/söyley miydim* hiç?
6. Bu akşam sinemaya *gitmeyecek miydik/gidecek miydik?* Niye pijamalarını giydin?
7. Tam montumu giymiş dışarıya çıkmaya hazırlanırken kapı *çalmasın mı/çalsın mı?*
8. Bütün hatalarından sonra bir de beni anlayışsız olmakla *suçlamaz mı/suçlar mı?* Sinir oldum.
9. “Birbirimize hatalarımızı söyleyelim.” diyen *kendisi miydi/kendisi değil miydi?* Haksız olduğunu söylediğimizde niye alınıyor ki?
10. Arabamı yıkattığım dün yağmur *yağar mı/yağmaz mı,* sinir oluyorum.

(Hitit-3 Çalışma Kitabı, 2009: 70)

‘Yabancılar İçin Türkçe 1–2’ ve ‘Yabancılar İçin Türkçe Dilbilgisi’ kitaplarında soru tümcelerine yönelik bütüncül bir ünite ya da bir bölüm gözlemlenmezken, ‘Yabancılar İçin Türkçe 1’ kitabının birçok bölümünde metne uygun sorular oluşturma başlığı altında öğrencilere ne-soruları ve evet/hayır soruları kullanılmıştır:

(12) □ ***Aşağıdaki cümleler için, metne uygun sorular oluşturunuz.***

1.?
Ali'nin ailesi dört kişidir.
2.?
Alper, altı yaşındadır.
3.?
Ali'nin kızının adı sevgidir.

(Yabancılar İçin Türkçe-1, 2006: 17)

(13) □ *Metne göre aşağıdaki soruların cevaplarını, cevapların da sorularını yazınız.*

1. Adem nerede öğrencidir?

.....

2.

Sınıfta, yedi erkek öğrenci var.

3. Sınıfta kaç Bulgaristanlı öğrenci var?

.....

4.

Sınıfta, dört Iraklı öğrenci var.

5. Dersler kaçta başlıyor?

.....

(Yabancılar İçin Türkçe-1, 2006: 24)

Aynı kitapta mI'nın ses uyumuna yönelik biçimsel özelliklerinin ele alındığı bir alıştırmaya bölümü gözlemlenmiştir:

(14) □ *“mi” soru ekini aşağıdaki cümlelerde doğru şekilde yazınız.*

Örnek: Erol gezileri sever *mi*?

a) Sen öğrenci?

b) Türkiye güzel?

c) Hakan Bey, tercüman?

d) Sizin ülkenizde tarihi yerler var?

(Yabancılar İçin Türkçe-1, 2006: 53)

Bunun yanı sıra öğretilen her zaman ve görünüş konusunun içinde, ‘Soru’ başlığı altında, mI S-Par ile oluşturulan soru biçimi bir tablo içerisinde sunulmaktadır. Bu tablo, her öğretilen zamanın soru biçiminin her kişiye göre çekimini göstermektedir:

(15) **EK FİİLİN GENİŞ ZAMANI (Soru)**

isim → mı + şahıs eki

Ben	akıllı mı(y)ım?
Sen	akıllı mı(s)ın?
O	akıllı mı(dır)?
Biz	akıllı mı(y)ız?
Siz	akıllı mı-sınız?
Onlar	akıllı mı(dır)-lar?

(Yabancılar İçin Türkçe-1, 2006: 55)

Aynı kitapta ne-öbekleri 'soru zarfı, soru zamirleri ve soru sıfatları' başlığı altında kitabın çeşitli bölümlerinde ele alınmıştır:

(16) **SORU ZAMİRLERİ**

(nereye, nerede, nereden)

nereye	Ahmet babasıyla <i>nereye</i> gidiyor?
nerede	O, <i>nerede</i> oturuyor?
nereden	Sibel ile ablası <i>nereden</i> geliyorlar?

SORU ZARFI (Niçin)

Sen, <i>niçin</i> bizimle sinemaya gelmiyorsun? / Çünkü ...
<i>Niçin</i> , evde oturuyorsunuz? / Çünkü ...

(Yabancılar İçin Türkçe-1, 2006: 92)

(17) **SORU SIFATLARI**

<i>Ne kadar?</i> (Biraz, az, çok, fazla, çok fazla)
<i>Kaç tane?</i> (Bir tane, birkaç tane)
Kaç tane kalem var?
Ne kadar elma aldın?

(Yabancılar İçin Türkçe-1, 2006: 164)

Aynı diziye ait ‘Yabancılar İçin Türkçe-2’ kitabında, metinlere yönelik sorular, düz evet/hayır ve ana tümce ne-sorularından oluşmaktadır. Bunun yanı sıra, kimi bölümlerde, seçenekli soru tümceleri gözlemlenmiştir:

(18) **C) Aşağıdaki konuyu arkadaşlarınızla tartışınız.**

Eğitim açısından bakarsak tiyatro mu, sinema mı daha faydalıdır?

D) Aşağıdaki diyalogu tamamlayınız.

Sinema mı yoksa tiyatro mu hayatı daha güzel anlatır, niçin?

(Yabancılar İçin Türkçe-2, 2006: 162)

(19) **NELER OKUYORUZ?**

.....

Aktüel dergilerini mi tercih edersiniz yoksa ekonomi dergilerini mi? Yoksa bir kültür veya edebiyat dergisi mi sizin ilginizi daha çok çeker? Sokakta elinize tutuşturulan tanıtım broşürlerini hemen en yakın çöp kutusuna atar mısınız; yoksa ne olduğunu anlamak için durup yavaş yavaş okur musunuz?

.....

(Yabancılar İçin Türkçe-2, 2006: 183)

Aynı kitapta, ml S-Par’ın yüklemcil öge dışındaki birimlere de eklendiği birkaç düz evet/hayır soru tümcesi bulunsa da; bu ekleme sürecinin nedenleri ve nasıl yapılandığı üzerine bir açıklama sunulmamıştır:

(20) **B) Aşağıdaki boşlukları tamamlayınız.**

...Bugüne kadar internetin yararlarından bahsedildi. Peki, internetin hiç mi zararı yok?...

(Yabancılar İçin Türkçe-2, 2006: 125)

(21) **B) Aşağıdaki boşlukları tamamlayınız.**

...İnsanların iletişim araçlarından mahrum kalması durumunda acaba neler olur? Eskiye mi döneriz?...

(Yabancılar İçin Türkçe-2, 2006: 132)

Bu diziye ait ‘Yabancılar İçin Türkçe Dilbilgisi’ kitabında ise, soru tümceleri ‘Anlamına Göre Cümleler’ başlığı altında, ‘Soru Cümlesi’ başlığıyla ele alınmıştır. Ancak klasik betimleme ile oluşturulmuş bu bölümde, dizinin ders kitaplarında bile (yukarıda verilen örneklerde de görüldüğü üzere) yer alan seçenekli soru tümceleri, ezgi soruları ve yansımali soru tümcesi türlerinden hiç söz edilmemiştir:

(22) **C - Soru Cümlesi**

İçerisinde soru eki ya da soru sözcükleri bulunan cümlelere denir.

*Soru cümlesi şu yollarla yapılır.

Soru ekiyle

Siz de benim gibi mi düşünüyorsunuz?

Yarın konsere geliyor musun?

Beni anladınız mı?

Soru sıfatıyla

Kaçıncı katta oturuyorsun?

Hangi katta kalıyorsun?

Soru zamiri ile

Bu şiiri kim okuyacak?

Soruyu kim yanıtlayacak?

Soru zarfıyla

Toplantıya niçin gelmediniz?

Burayı nasıl buldunuz?

(Yabancılar İçin Türkçe Dilbilgisi, 2006: 291)

‘Türkçeye Doğru 1-2-3’ kitap dizisinde yer alan soru tümceleri, diğer kitaplardan farklı olmayacak biçimde, düz evet/hayır soruları ve ana tümce ne-sorularından oluşmaktadır. Soru tümcelerine yönelik ayrı bir ünite gözlemlenmemiştir. Buna karşın, kitabın çeşitli bölümlerinde, evet/hayır ve ne-soruları dışındaki soru tümcelerine yönelik verilere rastlanmıştır. Örneğin, önadların öğretimini hedefleyen bölümde, öğrenciler, seçenekli sorular aracılığıyla önadları karşılaştırmaya yönlendirilmiştir:

(23) A. Ali, kısa mı uzun mu?

B. Ali, uzun.

A. Kemal kısa mı uzun mu?

B. Kemal, kısa.

Türkçeye Doğru - 1 (Vural, 1996: 38)

{-mAll} biçimbirinin öğretimini hedefleyen bölümde de tümleç seçenekli soru tümceleri gözlemlenmiştir:

(24) **Ben**

A. Bisiklet mi almalıyım, motorsiklet mi?

B. Bana göre bisiklet almalısın.

A. ...

O

A. Almanca mı çalışmalı, İngilizce mi?

B. Bence İngilizce çalışmalı.

A. ...

Türkçeye Doğru - 1 (Vural, 1996: 160)

Dizinin ikinci kitabı olan ‘Türkçeye Doğru - 2’de ise, yukarıda incelenen kitaplarda da gözlemlendiği gibi, öğretilen zaman/görünüş konusunun soru çekimine yer verilmiş; bu bölümü izleyen alıştırmalar bölümünde de ana tümce ne-soruları ile öğretilen konu pratik ettirilmiştir:

(25)	Yerim	Yemek yer miyim?	Evet, yerim.
	Yersin	Yemek yer misin?	Evet, yersin.
	Yer	Yemek yer mi?	Evet, yer.
	Yeriz	Yemek yer miyiz?	Evet, yeriz.
	Yersiniz	Yemek yer misiniz?	Evet, yersiniz.
	Yerler	Yemek yerler mi?	Evet, yerler.

(26) A. Ne yapıyorsunuz?

B. Piyano çalıyorum.

A. Sık sık piyano çalar mısınız?

B. Evet, her gün çalarım.

1. Mehmet ne yapıyor? (Ekmek pişirmek)

2. Jale ne yapıyor? (yüzmek)

3. Bay ve Bayan Yeşil ne yapıyorlar? (Ev temizlemek)

4. Siz ne yapıyorsunuz? (Kitap okumak)

5. Arkadaşınız ve siz ne yapıyorsunuz? (Türkçe çalışmak)

6. Ayşe ne yapıyor? (Mektup yazmak)

7. Komşunuz ne yapıyor? (Oğlu ile teniz oynamak)

8. Bay ve Bayan Kocaman ne yapıyorlar? (Jimnastik yapmak)

Türkçeye Doğru - 2 (Vural, 1996: 67)

Dizinin son kitabı ‘Türkçeye Doğru - 3’te ise, onaylamalı evet/hayır sorularını öğretmeye yönelik bir bölüm gözlemlenmiştir. Bu bölümde oluşturulan örnek konuşmalardan yola çıkılırsa, öğrencilerden, aynı zamanda, yansımali soru tümcelerini de kullanmaları beklenmektedir:

(27) **Bu otobüs çarşıya gidiyor, değil mi?**

Ali burada, değil mi?

Sen hastaydın, değil mi?

Ayşe buraya gelecek, değil mi?

.....

Türkçeye Doğru - 3 (Vural, 1996: 128)

(28) A. Dans seversin değil mi?

B. Hayır.

A. Sevmez misin? Çok şaşırdım. Dansı sevdiğini zannediyordum.

A. Park geceleri tehlikeli değildir, değil mi?

B. Tehlikelidir.

A. Tehlikeli mi? Şaşırdım. Parkın geceleri tehlikesiz olduğunu sanıyordum

A. Yarın hava güzel olur değil mi?

B. Hayır.

A. Hayır mı? Şaşırdım. Yarın havanın güzel olmasını bekliyordum.

Türkçeye Doğru - 3 (Vural, 1996: 130)

‘Yabancılar İçin Türkçe’ adlı kitapta, genel hatlarıyla, düz evet/hayır soruları ve ana tümce ne-soruları gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra, aynı kitapta, seçenekli soru tümcelerine yönelik örnekler de bulunmaktadır. Ancak bu türden örnek soru tümceleri, yalnızca metne yönelik oluşturulan kavrama soruları ya da ikili konuşma metinlerinin içinde yer aldığından, herhangi bir yapısal betim göze çarpmamaktadır:

(29) **3. Metni okuyun ve sorulara cevap verin.**

.....

1. Ablamın adı nedir?

2. Ne iş yapıyor?

3. Evli mi, bekar mı?

4. Ablamın eşinin adı nedir?

.....

(Mirici, Saka, İlter, Glover, 2007: 60)

(30) **KONU 14. KANTİNDE****Ω. Dinle ve Tekrarla****Ω.2.**

Garson	: Buyurun ne arzu etmiştiniz?
Marianna	: İki kahve lütfen.
Garson	: Türk kahvesi mi, neskafe mi?
Marianna	: 1 Türk kahvesi ve 1 neskafe istiyoruz.
Garson	: Başka bir şey ister misiniz?
Marianna	: Bir simit ve bir çay alabilir miyiz?
Garson	: Simit kalmadı, poğaçaya ister misiniz?
Marianna	: Olur, o zaman bir çay ve bir poğaçaya lütfen.
Garson	: Türk kahvesi nasıl olsun? Şekerli, orta şekerli, şekersiz?
Marianna	: Orta şekerli.
Garson	: Neskafe sütlü, sütsüz?
Marianna	: Sütlü olsun lütfen.

(Mirici ve diğer., 2007: 61)

Yukarıda gözlemlenen bir diğer soru tümcesi türü de ezgi sorusudur. İlk örnek, garsonun Türk kahvesinin şeker oranını, hiçbir soru belirticisi kullanmadan diğer konuşuculara ezgileyerek sormasıdır. Yanıtı aldıktan hemen sonra, garson, diğer konuşuculara neskafeye süt isteyip istemediklerini de aynı yolla sormaktadır. Kitaba ait yoğun diskten dinlenen metindeki bu soru tümcelerinin ezgi örüntüsü, her AÖ'nün son sesleminde yükselecek biçimdedir:

(31) Garson : Türk kahvesi nasıl olsun? Şekerli, orta şekerli, şekersiz?

 Garson : Neskafe sütlü, sütsüz?

Aynı kitabın sonundaki 'Grammar Summary (1) Verbs and Tenses (Dilbilgisi Özeti: Eylemler ve Zamanlar)⁸' bölümünde, öğretilen zamanların düz/olumsuz/soru biçimleri, her kişiye göre çekilerek bir eylem aracılığıyla

⁸ Türkçeye çeviri, bu çalışmayı yürüten kişiye aittir.

verilmiştir. Burada gözlemlenen eksiklik ise, ‘Soru Cümlesi’ başlığı altında çekilen eylemlere eklenen mI’nın, geçmiş zaman çekiminde, kişi belirticisinden sonra geldiğinin açıklanmamasıdır:

(32)	Bildim mi?	Bilecek miyim?	I
	Bildin mi?	Bilecek misin?	You
	Bildi mi?	Bilecek mi?	He/She/It
	Bildik mi?	Bilecek miyiz?	We
	Bildiniz mi?	Bilecek misiniz?	You
	Bildiler mi?	Bilecekler mi?	They

(Mirici ve diğer., 2007: 93)

Aynı bölümü izleyen ‘Grammar Summary (2)’ bölümünde ise, ne-sorularını oluşturan ne-öbekleri öğrencilere sunulmuştur:

(33) **Question Words**

Ne?	Ne zaman?	Ne kadar?	Nerede?	Neden?
Kim?	Kaç?	Nasıl?		

(Mirici ve diğer., 2007: 94)

‘Yabancılar İçin Betimlemelerle Türkçe Dilbilgisi Alıştırmaları’ kitabında mI S-Par’ın yapısal özellikleri şu başlıklar altında ele alınmıştır:

(34) **2. Soru Eki**

2.1. Betimleme	2.2.4. Evet,/ Hayır, değil.
2.2. Alıştırmalar	2.2.5. Evet, var./ Hayır, yok.
2.2.1. mı, mi, mu, mü?	2.2.6. değil mi?
2.2.2. Kuraldışılıklar	2.2.7. yok mu?
2.2.3. Tümcenin diğer kurucularıyla kullanımı	2.2.8. Bireşim Alıştırmaları

(Polat ve Abeş, 2007: 11)

Bu çerçeve içinde, ‘Tümcenin diğer kurucularıyla kullanımı’ başlığı altında incelenen mI’nın diğer kuruculara eklenebildiği gösterilse de, odaklayıcı işlevinden söz edilmemektedir:

(35) **2.2.3.2. Aşağıdaki tümcelerde yatık yazılan sözcüğe göre sorular sorunuz.**

(Şimdiki Zaman için bkz. Bölüm 4)

1. Hayır, Ali yarın *saat üçte* okula gidiyor. **Ali yarın saat ikide mi okula gidiyor?**
2. Hayır, çocuk *çikolata* yemiyor, zeytin yiyor.?
3. Hayır, *öğretmen* değil, öğrenci gürültü yapıyor.?
4. *Can* değil, sen çok konuşuyorsun.?
5. *Biz* değil, onlar sigara içiyorlar.?

(Polat ve Abeş, 2007: 11)

Aynı kitaptaki metin ve alıştırmalarda gözlemlenen soru türü, düz evet/hayır ve ana tümce ne-sorularıdır. Ne-öbekleri her bölümde, öğretilen konuya yönelik sorular bağlamında yer almış, ancak çalkalama özelliklerinden hiç söz edilmemiştir. Bunların yanı sıra, bu öbeklerin her ad durumuna göre çekiminin öğretilen durum konusu içerisinde yer aldığı gözlemlenmiştir:

(36) **Belirtme Durumu**

7.2.10. Boşlukları -ı, -i, -u, -ü belirtme durumu eklerinden biriyle tamamlayınız ve yanıtlayınız.

1. Okulda en çok kimi seviyorsun?
2. Türkiye’de en çok nere__ beğeniyorsunuz?
3. Hangi üniversite__ istiyorsun?
4. Bu konuda ne__ anlamıyorsun?
5. Hangi kitap__ okuyorsun?

(Polat ve Abeş, 2007: 48)

‘Yabancı Dilim Türkçe’ dizisinin ilk kitabı ‘Yabancı Dilim Türkçe – 1’ de S-Par ml şu biçimde ele alınmıştır:

(37) **SORU EKİ (MI?, Mİ?, MU?, MÜ?)**
ÜNLÜ UYUMU

a	} → mi?	Bu araba mi?	e	} → mi?	Bu ev mi?
ı		Bu kapı mi?	i		Bu peynir mi?

o	} → mu?	Bu limon mu?	ö	} → mü?	Bu göz mü?
u		Bu kutu mu?	ü		Bu gül mü?

Yabancı Dilim Türkçe - 1 (Yılmaz ve Sözer, 2009: 13)

Aynı kitapta, ne-öbekleri kitabın çeşitli ünitelerine dağıtılmıştır:

(38) **Lütfen cevap veriniz.**

A - Taksim’de otel var mı?	Evet.....
B - Nerede?

A - Dilmer’de kantin var mı?	Evet.....
B - Nerede?

A - Sınıfta masa var mı?	Evet.....
B - Nerede?

A - Fransa’da kule var mı?	Evet.....
B - Nerede?

Yabancı Dilim Türkçe - 1 (Yılmaz ve Sözer, 2009: 25)

(39)

A - Niçin kıızıyorsun?	B - Çünkü sen çalışmıyorsun.
B - Niçin bu ceketini almıyorsun?	B - Çünkü güzel değil.

Lütfen cevap veriniz.1 - **Niçin** İspanya'ya gidiyorsun? **Çünkü**.....2 - **Niçin** markete gidiyorsun?3 - **Niye** araba kullanmıyorsun?

.....

Yabancı Dilim Türkçe - 1 (Yılmaz ve Sözer, 2009: 72)

Kitap dizisinin ikinci kitabı olan 'Yabancı Dilim Türkçe - 2'de seçenekli soru tümcelerine yönelik alıştırmaların bulunduğu bir bölüm gözlemlenmiştir. Alıştırmaların yönergesi ise şu biçimdedir:

(40)

A -) Kuşları mi, köpekleri mi, kedileri mi seversin?
B -) Üçünü de seviyorum.

Yabancı Dilim Türkçe - 2 (Yılmaz ve Sözer, 2009: 57)

Aynı kitabın 'Ünite 4' "'mi" Soru Eki' başlığı altında, düz tümce yansımali evet/hayır soru tümceleri kullanılmış; soru parçacığının eklenebildiği diğer kurucularla da evet/hayır soru tümceleri oluşturulmuştur:

(41) 1- **A-** Dün saat kaçta uyudun?**B-** Gece ikide uyudum.**A-** Saat ikiye kadar **mi** çalıştın?**B-** Evet,2- **A-** Dün nereye gittin?**B-** Brad Pitt'le buluştuk.

A- Ne! Brad Pitt'le **mi** buluştunuz?

B- Evet,

3- A- İbrahim Bey bürosunda mı?

B- Hayır, çıktı.

A- Eve **mi** gitti?

B-

Yabancı Dilim Türkçe - 2 (Yılmaz ve Sözer, 2009: 20)

Bu soru türleri dışında onaylamalı evet/hayır soru tümcelerine yönelik bir alıştırmaya bölümü olduğu gözlemlenmiş; ancak, bu bölümde verilen alıştırmalarda herhangi bir yapısal çözümleme sunulmamış, yanıtlar üzerinde durulmamıştır:

(42) *Lütfen cevap veriniz.*

1- Yarın parti var, **değil mi?**

2- Konferansa gideceğiz, **değil mi?**

3- Şu pasta çok büyük, **değil mi?**

4- Ona yardım edeceksin, **değil mi?**

5- Her sabah koşmuyorsun, **değil mi?**

.....

Yabancı Dilim Türkçe - 2 (Yılmaz ve Sözer, 2009: 151)

Altı kitaptan oluşan bu dizinin, diğer kitaplarında yer alan metin ve karşılıklı konuşmalarda, başka bir soru türü göze çarpmamış; ağırlıklı olarak düz evet/hayır ve ana tümce ne-sorularının yer aldığı gözlemlenmiştir:

(43) *Lütfen “-Er/-maz” ile boşlukları doldurunuz.*

1) A- Dün akşam eve gidince ne yaptın?

B- Eve gir..... gir..... buzdolabına baktım.

2) A- Randevuya gitmedin, Salim sana kızdı mı?

B- Beni gör..... gör....., “Niye gelmedin?” diye bağırdı.

Yabancı Dilim Türkçe - 4 (Sözer ve Yılmaz, 2009: 84)

Dizinin beşinci ve altıncı kitaplarında, yan tümceleme konusunu ele alan bölümlerde, ne-öbeğinin etki alanını kısıtlayan alıştırmalar göze çarpmıştır:

(44) *Lütfen cümleleri uygun şekilde tamamlayınız.*

3- Size nereye git..... söylemedi mi?

Yabancı Dilim Türkçe - 5 (Sözer ve Yılmaz, 2009: 102)

(45) **A) LÜTFEN UYGUN EKLERLE TAMAMLAYINIZ.**

11- Ahmet sana söyledi mi, hangi evi tut.....?

Yabancı Dilim Türkçe - 6 (Yılmaz ve Sözer, 2009: 103)

Diziye ek kaynak olarak düzenlenmiş ‘İlerleyen Türkçem’ adlı kitapta ise, dilbilgisi konuları ele alınmasına rağmen soru tümcelerine yönelik bir bölüm gözlemlenmemiştir. Çeşitli kipsel sözcükleri örnekleyen bölümde, mI S-Par’ın eylem ile tümleyicisinin arasına girebildiği örnek tümceler bulunmaktadır:

(46) **8. velev ki: tutalım (ki): tut ki: say ki: de ki: sayın(ız) ki: diyelim(ki): farz et(ki): varsayalım (ki): farz edelim (ki)**

Önder bence bir hata yapmadı, ama **velev ki** yapmış olsun, bunun için onu terk mi edeceğiz?

.....

Sayın(ız) ki, Ali şimdi haklı, bu; her zaman haklıdır anlamına mı gelir?

(Ünal, 2010: 82)

‘Yabancılar İçin Türkçe Dilbilgisi’ adlı kitapta, Duru (2000), mI soru parçacığının biçimsel özelliklerini şu biçimde ele almıştır:

- (47) **a, ı → mı** **e, i → mi** **o, u → mu** **ö, ü → mü**
 hasta **mı**? güzel **mi**? palto **mu**? göz **mü**?
 yanlış **mı**? sizin **mi**? soğuk **mu**? gül **mü**?

DİKKAT:

*”Onlar öğrenciler mi?”, “Onlar öğrenci mi?” şeklinde de kullanılır.

* Cümle içinde genellikle “onlar” kullanılmaz. Örnek: (~~Onlar~~)
Öğrenciler mi geliyor?

* Soru ekleri kelimelerden ayrı yazılır.

(Duru 2000: 2)

Bununla beraber, kitapta öğretilen her zaman/görünüş konusunun ardından soru çekimi gösterilmiştir. Ancak, ‘Şimdiki Zaman’ başlığı altında verilen şu açıklama dikkat çekicidir:

- (48) (C) Ayşe ne içiyor?
Ayşe su içiyor mu?

DİKKAT: Bir cümlede iki soru olmaz.

Örnek: Ayşe ne içiyor mı?

(Duru, 2000: 14)

Yukarıdaki örnekte açıklanmaya çalışılan nokta, S-Par ml ile ne-öbeğinin aynı anda tümcede bulunamayacağı olsa da, bu tümce, ne-yansımali evet/hayır soru türüne örnek teşkil etmektedir.

Bir başka yabancı dil olarak Türkçe öğretimi materyali, ‘Turkuaz 1-2’ ve ‘Turkuaz Zamanlar/Dilbilgisi/Cümleler’ kitap dizilerinde, S-Par ml’nin zaman ve görünüşlere göre çekimi gösterilmiş; bunun dışında, ne-öbeklerine hemen hemen hiç değinilmemiş ve evet/hayır soru tümceleri ile diğer türdeki soru tümcelerin yapısal özellik ve yanıtlarından hiç söz edilmemiştir:

- (49) • **BELİRLİ GEÇMİŞ ZAMAN OLUMLU SORU (+?):**

di (ti), du (tu)	
Fiil + dü (tü), dı (tı) +	KİŞİ EKLERİ + mi?, mu?, mü?, mı?

Turkuaz - 1 (Çetin, 2001: 48)

(50) • **DİLEK ŞART KİPİNİN HİKAYESİ OLUMLU SORU (+?)**

	E, Ö, Ü, <u>ye-mek</u>	A, I, O, U <u>koş-mak</u>
Ben	yese miydim?	koşsa mıydım?
Sen	yese miydin?	koşsa mıydın?
O	yese miydi?	koşsa mıydı?
Biz	yese miydik?	koşsa mıydık?
Siz	yese miydiniz?	koşsa mıydınız?
Onlar	yeseler miydi?	koşsalar mıydı?

Turkuaz - 2 (Çetin, 2001: 44)

(51) **ŞİMDİKİ ZAMANIN RİVAYETİ (?)**

Fiil + iyor, ıyor, uyor, üyor..... mu -y- muş + kişi eki
--

Turkuaz - Zamanlar (Çetin, 2001: 29)

Yapısal açıdan yalnızca mI S-Par'ın çekimine yoğunlaşan kitap dizisinin 'Turkuaz - Dilbilgisi' kitabında, ne-öbeklerinden şu biçimde söz edilmiştir:

(52)

Nominatif	Akuzatif	Ablatif	Lokatif	Datif	Eşitlik	Genitif	İLE
Kim	Kimi	Kimden	Kimde	Kime	Kime göre	Kimin	Kiminle
Kim geldi? Kimi gördün? Kimden aldın? Kimde var? Kime soruyorsun? Kime göre yanlış? Kiminle yaptın?							
Ne	Neyi	Neden	Nede	Neye	Neye göre	Neyin	Neyle
Ne? Neyi beğendin? Neden hoşlanmadın? Nede kalori az? Neye bakıyorsun? Neye göre karar verdiler? Neyin içinde su var? Neyle gideceksiniz?							
Nere	Nereyi	Nereden	Nerede	Nereye	-	Nerenin	-
Nereyi beğendin? Nereden aldın? Nerede var? Nereye gidiyorsunuz? Nerenin elması ünlü?							

Turkuaz Dilbilgisi (Çetin, 2001: 16)

‘Turkofoni’ kitap dizisinin ilk kitabı ‘Turkofoni - Temel 1’de evet/hayır soru tümceleri şu biçimde ele alınmıştır:

(53) e, i : mi? a, ı : mı? o, u : mu? ö, ü : mü?

EVET X HAYIR (DEĞİL)

• **Bu masa mı?**

Evet, bu masa.

Hayır, bu masa değil.

• **Şu okul mu?**

Evet, şu okul.

Hayır, şu okul değil.

Turkofoni - Temel 1 (Çetin, 1999: 29)

Aynı bölümde, onaylamalı evet/hayır soru tümceleri ‘Değil mi?’ başlığı altında ele alınmıştır:

(54) **DEĞİL Mİ?**

• **Hava güzel, değil mi?**

Evet güzel.

• **Kahve kaliteli, değil mi?**

Evet, kaliteli.

• **Çocuk çok tatlı, değil mi?**

Evet, çok tatlı.

• **Türkçe kolay, değil mi?**

Evet, kolay.

Turkofoni - Temel 1 (Çetin, 1999: 29)

Aynı kitapta, öğretilen zaman ve görünüş konusu ile beraber, yukarıda incelenen diğer kitap dizilerinde de görüldüğü gibi, soru çekimi başlığıyla mI soru parçacığının kişilere göre çekiminin verildiği gözlemlenmiştir. Bunun yanı sıra, ‘Şimdiki Zaman’ başlığı altına düşülen şu not dikkat çekicidir:

(55) * Soru ekinin yeri (mı, mi, mu, mü) vurgulanan kelimeye göre değişebilir.

- Evde mi oturuyorsunuz?
- Yarın Taksimde mi buluşuyoruz?
- Televizyon mu seyrediyorlar?
- Vapur mu bekliyor?
- Ütü mü yapıyorsun?
- Gül mü istiyorsun, patatya mı?
- Sigara mı, pipo mu içiyor?
- Bankadan mı, postaneden mi çıkıyor?

Turkofoni - Temel 1 (Çetin, 1999: 42)

Yukarıda, mİ S-Par'ın odaklayıcı işlevinden söz edilse de, son üç örnek tümce, seçenekli soru tümceleri sınıfına girmektedir. Benzer biçimdeki soru tümcesi örnekleri, 'Turkofoni - Orta 1'de karşılıklı konuşma metinlerinde göze çarpmıştır:

(56) Pınar : Anne okula tören elbise mi giyip gideyim mi?

Feride Hanım : Yürüyerek mi gideceksin arabayla mı?

Pınar : Aman Anne! Bu elbiselerle arabaya binmeden nasıl gideyim?

.....

Turkofoni - Orta 1 (Çetin, 1999: 16)

(57) Fikret : Yürüyerek mi gidelim otobüsle mi?

İsmail : Otobüsü, dolmuşu boşver. Gezerek gidelim.

.....

Turkofoni - Orta 1 (Çetin, 1999: 18)

(56) ve (57) örnekleri eklenti seçenekli soru tümcelerine örnek oluşturmaktadır. Aynı kitap dizisinde, yine yapısal özelliklerinden hiç söz edilmemiş, ancak, kitap genelinde sık sık kullanılan 'yansımali soru tümceleri' örnekleri de gözlemlenmiştir:

- (58) Sekreter : Ayhan nerede?
 Ahmet : Bankada.
 Sekreter : Ali Bey ofiste mi?
 Ahmet : Evet, ofiste.
 Sekreter : Cengiz nereye gidiyor?
 Ahmet : Hastaneye.
 Sekreter : Hastaneye mi? Niçin?
 Ahmet : Çünkü, hasta.

Turkofoni - Temel 1 (Çetin, 1999: 25)

(59) **ALİŞTIRMALAR - 4**

– “Mecbur kaldım” mı dedin? Niçin?

.....

Turkofoni - Orta 2 (Çetin, 1999: 49)

(60) **AŞKLAR AŞKLAR**

.....

Sonra ne mi oldu? Ailelerimizin hayırları, bizim evetlerimizden daha önemliydi.

.....

Turkofoni - Yüksek 2 (Çetin, 1999: 49)

‘Yabancılar İçin Türkçe - 1’ kitabında düz evet/hayır soru tümcelerinin yapılanması, konuşma alıştırmaları içinde tanıtılırken, verilen kısa yanıtlar dikkat çekicidir:

(61) **V. SORULAR - CEVAPLAR**

- 1- Buyurun, oturun.
 - Teşekkür ederim.
 2- Kathy İngiliz mi?
 - Hayır, Amerikalı.

Yabancılar İçin Türkçe - 1 (Sebüktekin, 2004: 18)

Aynı kitapta onaylamalı soru tümcelerine yer verilmiş, ancak bu tür soru tümcesini yapılandıran ‘öyle mi’ öbeğinden hiç söz edilmemiştir:

(62) (1) Değişirme Alıştırmaları

Dışarıda hava çok sıcak, \değil mi?\

Yabancılar İçin Türkçe - 1 (Sebüktekin, 2004: 59)

Bir diğer soru türü, seçenekli soru tümcelerinden ‘...mi ...mi soruları’ başlığı altında söz edilmiş; her bir alt türe örnekler verilmiş; ancak bu örnekler arasında yapısal açıdan somut bir tür ayrımı yapılmamıştır:

(63)

- Onlar ucuz mu, pahalı mı?
- Ucuz.

- Siz mi istiyorsunuz, onlar mı?
- Ben istiyorum.

- Tom Türkçe mi konuşuyor, İngilizce mi?
- Türkçe.

- Ders sekizde mi başlıyor, dokuzda mı?
- Sekizde.

Yabancılar İçin Türkçe - 1 (Sebüktekin, 2004: 70)

Yukarıdaki tümceler sırayla yüklemcil öge, özne, tümleç ve eklenti seçenekli soru tümcelerine örnek oluştursa da, belirtildiği gibi, sözü geçen kitapta buna yönelik bir ayrım saptanmamıştır.

Kitabın ‘Yirmi Üçüncü Ders’ başlığı altında yer alan dilbilgisi köşesinde belirtilen ‘Shift of Sentence Stress Causing Change of Meaning (Anlamı Değiştiren Ezgileme)’⁹ konusu altında ezgi sorularına yönelik örnek tümceler gözlemlenmiştir:

⁹ Sözü edilen kitaptaki açıklamalar İngilizce olduğundan, açıklamaların Türkçeye çevirisi, çalışmayı yürüten kişi tarafından yapılmıştır.

- (64) - Geçen yıl bizim sınıfta Kaya isminde bir çocuk vardı ya?
 - Hani hep kızlarla gezerdi?
 - Tamam. O işte. Birkaç güne kadar Amerika'ya gidiyormuş.

Yabancılar İçin Türkçe - 1 (Sebüktekin, 2004: 70)

Ne- öbeklerine yönelik oluşturulan bölümde, tüm ne-öbeklerinden söz edilmiş; bu bölümde yer alan sorular, 'Question-word Questions (Soru Sözcüğü Soruları)' başlığı altında ele alınmıştır. Bölümde sunulan soru tümceleri, yan tümce ne-sorusu ve ana tümce ne-sorusu türlerinden oluşurken, sıralı yapı ne-sorularına yönelik herhangi bir örnek tümce gözlemlenmemiştir:

- (65) 9. Şuradan \ telefon edeceğim.\
 (nereden) - Nereden → telefon edeceksiniz? /
 - Şuradan. \
 10. Kadıköy'e \ gitmek istiyorum. \
 (nereye) - Nereye → gitmek istiyorsunuz? /
 - Kadıköy'e. \
 Yabancılar İçin Türkçe - 1 (Sebüktekin, 2004: 91)

Bir diğer soru türü, yansımali soru tümceleri, kitabın iki farklı bölümünde ele alınmış; bu soru türüne ilişkin iki alt grup belirlenmiş ve onlar üzerine örneklendirmeler sunulmuştur:

- (66) Echo questions with mi (mi ile yansımali sorular)

- Dün Kapalıçarşı'daymışsınız.
 - Kapalıçarşı'da mıymışım?
 - Evet. Jale görmüş.
 - Yanlış görmüş. Çünkü dün sabahtan akşama kadar evdeydim.

Yabancılar İçin Türkçe - 1 (Sebüktekin, 2004: 211)

- (67) Echo questions: Question-word questions + mi
(Yansımali Sorular: Soru sözcüğü soruları + mi)

- Nerede oturuyordunuz?
- Nerede mi oturuyorduk? Bebek'te.

The question suffix -mi follows the question words or phrases which are underlined. (Soru eki -mi, altı çizili soru sözcük ya da öbeklerden sonra gelir.)

Yabancılar İçin Türkçe - 1 (Sebüktekin, 2004: 222)

Burada dikkati çeken nokta, sunulan yansımali soru tümce örneklerinin kullanımsal açıdan işlevleri ve yapısal çözümlerinin sunulmamasıdır. Bunun yanı sıra, yansımali soru tümcelerinin alt gruplarından biri olan yansımali ezgi sorularından da hiç söz edilmemiştir.

Son olarak, aynı kitapta, mi S-Par'ın odaklayıcı işlevinden de söz edildiği görülmektedir:

- (68) -mi questions with contrastive emphasis
(karşıtsal vurgulu -mi soruları)

1. - Oğuz İngilizce konuşuyor mu?
- Evet, konuşuyor.

2. - Oğuz İngilizce mi konuşuyor?
- Evet, İngilizce konuşuyor.

3. - Oğuz mu İngilizce konuşuyor?
- Evet, Oğuz İngilizce konuşuyor.

Yabancılar İçin Türkçe - 1 (Sebüktekin, 2004: 82)

Dizinin ikinci kitabı genel hatlarıyla düz evet/hayır soruları ve ana tümce ne-sorularından oluşmaktadır. Bu tür soruların yanı sıra, kitabın çeşitli bölümlerindeki karşılıklı konuşma metinlerinde onaylamalı evet/hayır soru tümceleri gözlemlenmiştir:

(69) Oğuz: Herhalde mobilyasız, değil mi?

Yabancılar İçin Türkçe - 2 (Sebüktekin, 2008: 2)

(70) Kathy: Mesela şuradaki gibi, değil mi? Hepimizi habersiz yakalamışsın. Pınar ellerini yıkıyor., ben kahve pişiriyorum, Gönül'le Mişel de herhalde Uğur'un anlattığı bir şeye gülüyorlar. Çok hoş bir resim doğrusu. Bundan bir kopya yaptırıp anneme göndereyim.

Yabancılar İçin Türkçe - 2 (Sebüktekin, 2008: 39)

Kitap dizisinin 'Alıştırma Kitabı'nda 'soru tümceleri' başlığıyla düz evet/hayır soruları tanıtılmıştır. Bu bağlamda yer alan açıklamalar içerisinde ne-soruları ile yansımali soru tümceleri arasında yapılan ayırım göze çarpmaktadır:

(71) **Dikkat:** mI normal olarak soru sözcükleriyle bir arada kullanılmaz.

(Kullanıldığı durumlar H. Sebüktekin'in 23. dersinde ele alınmıştır.)

(71)'deki yönlendirme, kitabın ilk cildinde yer alan ve (66) ile (67) aracılığıyla örneklendirilen bölümdür.

Bir diğer kitap 'Türkçe', yan tümce yapılarını öğretmeyi amaçlayan bir kitaptır. Bu bağlamda, 'Soru sözcüklü yan tümceler' başlığı altında yan tümce ne-sorularına yönelik açıklamalar ve örnekler gözlemlenmiştir:

(72) **3.4. Soru Sözcüklü Yan Tümceler**

a. Soru sözcüklü yan tümcelerde soru sözcüğü yan tümcenin içindedir. Bu yan tümcelerin diğer yapısal özellikleri (3.1) ve (3.2)'de anlatılan özellikler ile aynıdır.

b. -(y)I san-, -(y)I zannet- eylemleri ile soru yan tümcesi ile dinleyicinin bir konu hakkındaki düşüncesini sorar.

- (Sen) [Ahmet'in kaçta gel-eceğ-i-]ni sanıyorsun?

(Özsoy, 1999: 68)

Aynı bölümde yer alan bir diğer açıklama, yansımali sorulara yöneliktir. Ancak aşağıdaki açıklamaya dikkat edilirse, yansımali soru tümcelerine yönelik yapılan bu açıklamada, bu türden soru tümcelerinin alt gruplarına yönelik bir örnek ya da betimleme göze çarpmamaktadır:

(73) **c.** Hayret veya doğrulama belirten **tekrar sorularında** sorgulanan/odaklanan sözcükten hemen sonra **-mI** soru eki gelir.

- (Sen) [Ahmet-in nereye **mi** git-tiğ-i-]ni soruyorsun?

(Özsoy, 1999: 68)

'Temel Türkçe Dilbilgisi' adlı kitapta, soru tümceleri, klasik betimleme ile 'Anlamına Göre Cümleler' başlığı altında ele alınmıştır. Bu bağlamda, yalnızca düz evet/hayır soruları ve ne-sorularından söz edilmiş, diğer türler ile ilgili örnek bile sunulmamıştır:

(74) **c) Soru Cümleleri:** "Ne, kim, nasıl, nerede..." gibi soru kelimeleri veya "mi" soru edatıyla kurulan cümlelerdir. Olumlu veya olumsuz halde kurulabilir.

Örnek : Günün nasıl geçti?

Babam geldi mi?

Bunu sana kim söyledi?

Kitabı sana vermedi mi? (Olumsuz soru)

Karşıdaki ev sizin değil mi? (Olumsuz soru)

Temel Türkçe Dilbilgisi (Fono, 2005: 185)

'Turkish In Three Months' adlı kitapta evet/hayır sorularından söz edilirken mI S-Par'ın yapısal özellikleri açıklanmıştır:

(75) **16 Yes/No questions**

The question marker **Mİ** is used to make questions which require yes/no answers. In non-verbal sentences **Mİ** comes before the personal suffixes. It has the variants **mi, mı, mü, mu**. In writing, the question marker is separated from the previous part of the word by a space; it still harmonizes with the preceding vowel. (Soru belirticisi **Mİ** evet/hayır yanıtını gerektiren soru tümceleri oluşturur. Eylemsiz tümcelerde **Mİ** kişi eklerinden önce gelir. **mi, mı, mu, mü** biçiminde değişkenleri vardır. Yazımda, soru belirticisi, sözcüğün bir önceki bölümünden boşluk ile ayrılır; ancak, yine de ünlü uyumuna uyar.)¹⁰

Güzel miyim?

Yorgun musun?

Oda temiz mi?

(Rona, 1989: 27)

Aynı bölümde, mİ S-Par'ın sorguladığı her 'sözcüğün' ardına eklenebildiği de belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, seçenekli soru tümceleri de ele alınmış, ancak alt türlerinden söz edilmemiştir:

(76) When the question involves a choice, then the question marker **Mİ** is used twice (Soru eğer seçenek içeriyorsa, **Mİ** soru belirticisi iki kez kullanılır):

Deniz sıcak mı soğuk mu?

Otel ucuz mu pahalı mı?

Ev büyük mü küçük mü?

(Rona, 1989: 28)

Yukarıda görüldüğü üzere, seçenekli soru tümcelerinin alt türlerinden söz edilmediği gibi, olası yanıtlarıyla ilgili de bir açıklama yapılmamıştır.

¹⁰ Sözü edilen kitaptaki açıklamalar İngilizce olduğundan, açıklamaların Türkçeye çevirisi, çalışmayı yürüten kişi tarafından yapılmıştır.

İzleyen bölümde ne-öbekleri açıklanmış; ne-soruları ile yansımali soru tümceler arasındaki edimsel fark belirtilmiştir. Ancak, yine bu tür soruları oluşturan ne-öbekleri gösterilmiş; alt türlerinden ve olası yanıtlardan söz edilmemiştir:

(77) The question marker **Mİ** is not used when there is a interrogative in the same sentence. The only exception is when a question is quoted and then put to someone as a question, for example (Aynı tümcede başka bir soru varsa soru belirticisi **Mİ** kullanılmaz. Tek kural dışı durum, sorunun alıntılanıp birisine soru olarak yöneltildiği durumdur. Örneğin):

Hava nasıl mı?

Ben neyim mi?

(Rona, 1989: 30)

'Colloquial Turkish' adlı kitapta, ne-öbekleri ve ne-sorularından söz edilmiştir. Bu konu, şu biçimde ele alınmaktadır:

(78) *Asking questions*¹¹

The major question words are (Ana soru sözcükleri şunlardır):

ne?	what?	ne kadar?	how much?
nasıl?	how?	nerede?	where?
ne zaman?	when?	nereli?	from where?
neden?	why?	kaç?	how many?
niye?	why?	kim?	where?
niçin?	why?	hangi?	which?

In **-iyor** and **-di** sentences, question words appear either at the beginning of a sentence, or right before the verb (**-iyor** ve **-di** tümcelerinde, soru sözcükleri ya tümcenin başında ya da eylemin hemen sağında yer almaktadır):

¹¹ Sözü edilen kitaptaki açıklamalar İngilizce olduğundan, açıklamaların Türkçeye çevirisi, çalışmayı yürüten kişi tarafından yapılmıştır.

Ne yaptın?	What did you do?
Nerede oturuyorsun?	Where do you live?
Ne zaman geldin?	When did you come?
Neden/niye/niçin bize geldin?	Why did you come to us?
Kaç gün Türkiye’de kaldı?	How many days did he stay in Turkey?

There are only subtle differences between **neden**, **niye** and **niçin** (a shortened form of **ne için**, ‘for what’). **Niye**, however, sounds a bit like an accusation, or as asking for justification, so we advise you use one of the other two (**neden**, **niye** ve **niçin** (**ne için** öbeğinin kısaltılmış biçimi) arasında çok az bir farklılık bulunmaktadır. Yine de, **niye** kulağa suçlama gibi gelmekte, aynı zamanda bir açıklama beklemek için de kullanılır. Bundan ötürü size diğer ikisinden birini kullanmanızı öneririz.).

(Aarsen ve Backus, 2001: 40)

Aynı bölümü izleyen kısımda, evet/hayır soru tümcelerinden söz edilmiş; ancak, bu bağlamda, **mi** S-Par’ın yalnızca yazım özellikleri ele alınmıştır:

(79) Yes/no questions are so named because they can be answered with ‘yes’ or ‘no’. The word **mi** (or **mı**, **mu**, **mü**) turns any sentence into a yes/no question. You can always recognise whether a Turkish sentence is a question or not: all questions contain an explicit question marker. This can be either a word from the list above (**kim**, **ne**, **nerede**, etc.), or the word **mi** in one of its four forms (Evet/hayır soruları yanıtları ‘evet’ ya da ‘hayır’ olduklarından ötürü bu biçimde adlandırılmışlardır. **mi** (or **mı**, **mu**, **mü**) sözcüğü her türden tümceyi evet/hayır sorusuna dönüştürür. Türkçede bir tümcenin soru olup olmadığı açık bir soru belirticisi olup olmamasına bakılarak anlaşılabilir. Bu, yukarıdaki listeden seçilen herhangi bir sözcük (**kim**, **ne**, **nerede** vb.) ya da **mi**’nin dört biçiminden herhangi biridir.).

(Aarsen ve Backus, 2001: 40)

Evet/hayır soru tümcelerinin yazımsal özelliklerinin açıklandığı bölümden sonra, kitapta, geçmiş zaman soru çekiminin diğer zaman/görünüşlerden farklı olduğuna değinilmiştir:

(80) **Past tense questions**

In past tense questions, the question marker comes last, so *after* the personal markers (Geçmiş zaman soru çekiminde, soru belirticisi en son, yani kişi eklerinden sonra gelir).

Compare (Karşılaştırın):

Present tense: **sinemaya gidiyor musun?**
are you going to the cinema?
Past: **sinemaya gittin mi?**
did you go to the cinema?

(Arsen ve Backus, 2001: 45)

Bu açıklamaların dışında, ‘soru/yanıt’ başlığı altında, kitapta ele alınan evet/hayır ve ne-soruları özetlenmiştir. *mi*’nin odaklayıcı işlevine ise şu biçimde yer verilmiştir:

(81) The question form **mi** may be used for emphasis. Whatever is followed by **mi** is what is emphasised (**mi** soru biçimi vurgu için kullanılabilir. **mi**’dan sonra gelen her şey vurgulanır.).

Bu kız Eskişehir’de oturuyor mu?

Bu kız mı Eskişehir’de oturuyor?

Bu kız Eskişehir’de mi oturuyor?

(Arsen ve Backus, 2001: 47)

İncelenen son kitaplar, ‘Teach Yourself Turkish’ ve ‘PDQ-Turkish’te soru tümceleri için ayrı bir bölüm bulunmamakta, dolayısıyla soru tümcelerinin türlerinden ve yapısal çözümlerinden söz edilmemektedir. İncelenen metinlerde ise, yalnızca düz evet/hayır soruları, ne-soruları ve az da olsa onaylamalı evet/hayır soru tümcesi örnekleri gözlemlenmiştir:

- (82) **Berkant** Bu akşam ne yapıyorsun?
Sarah Bilmiyorum. Niçin soruyorsun?
Berkant İki arkadaşla lokantaya gidiyoruz. Bizimle gelsene.

.....

(Çelen-Pollard ve Pollard, 1996: 90)

- (83) Bugün hava çok güzel, değil mi?
 Bugün hava çok kötü, değil mi?

(Balım-Harding, 2001: 25)

6.3. Değerlendirme

Yukarıda alıntılarla incelenen kitap ve materyallere ilişkin bir değerlendirme yapıldığında şunlar belirtilebilir:

Anımsanacağı üzere, kitapların dilbilgisi bölümleri ve metinler incelenmiş; incelenen alanlardaki soru türlerine göz atılmıştı. Sözü geçen kitaplarda, soru tümceleri, ya ayrı ünitelerde yalnızca düz evet/hayır soruları ve ana tümce ne-sorularına değinerek incelenmiş ya da soru tümcelerine ayrılan özel bölümlerde, klasik betimlemeler aracılığı ile betimlenmiştir.

Soru tümcelerine özel ayrılan bölümlerdeki betimlemelerde, yukarıda belirtilen soru tümcesi türlerine ilişkin yalnızca ne-öbekleri ve mI soru parçacığı üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, bu iki soru türüne ilişkin yapısal özelliklere yer verilmiş; alt türleri ve yapılarılarına ilişkin ayrıntılı betimlemeler sunulmamıştır.

Düz evet/hayır soru tümcesi oluşturan mI soru parçacığı, klasik betimleme ile ünlü uyumu bağlamında incelenmiş, eklendiği öbekleri odakladığı ya da diğer işlevlerine yönelik bir betimleme, yalnızca birkaç kitapta yer almaktadır. Bu işlevlerden söz eden kitaplarda ise, 'soru ekinin vurgulanan kelimeye göre yer değiştirmesi' açıklaması kafa karıştırıcı görünmektedir:

(84) Ekmek bıçağını bulamıyorum.

(85) *Ekmek mi bıçağını bulamıyorum?

Onaylamalı evet/hayır soru tümcesine yönelik yapısal betim ve örnekler çoğu kitapta yer almamıştır. Bu bağlamda ele alınan bu tür soru tümcelerinin ise yalnızca ‘değil mi’ öbeği ile oluşturulduğuna dikkat çekilmiş; ‘öyle mi’ öbeğine yer verilmemiştir.

Önceki bölümlerde sözü edilen k/z değiştirgesine yönelik, çoğu kitap, yalnızca geçmiş zamanda soru parçacığının eklendiği yerin değiştiğini belirtmiş; koşul tümcelerinde de aynı durumun geçerli olduğundan söz etmediği gibi örnek tümceler de sunmamıştır. Bunun yanı sıra, geçmiş zaman bağlamında açıklanan bu farklılık ise, k/z değiştirgesi olarak değil; dipnotlarla yüzeysel açıklamalar olarak sunulmuştur.

Ana tümce ne-sorularını oluşturan ne-öbekleri, birçok kitapta, klasik betimleme ile ‘soru zamirleri’, ‘soru sıfatları’ ve ‘soru zarfları’ başlığıyla ele alınmıştır. Ana tümce ne-soruları dışındaki yan tümce ne-sorularına ilişkin yapısal açıklamalar sunulmamış; incelenen kitaplarda, bu soru türüne ilişkin, hiç yok denecek kadar az sayıda örnek gözlemlenmiştir. Sıralı yapı ne-sorularına ilişkin ise, ne yapısal bir açıklama sunulmuş ne de kitaplarda örneğe rastlanmıştır.

Seçenekli soru tümceleri, kimi kitapta ele alınmış, kimisinde hiç söz edilmemiş ya da örneklendirilmemiştir. Ele alındığı yönleriyle, bu tür soru tümcelerinin yapısal betimlemeleri sunulmamış; bu sorular, evet/hayır soru tümceleri başlığı altında yalnızca örneklendirilmiştir. Bunun yanı sıra, seçenekli soru tümcelerinin alt türlerine ilişkin çeşitli örnekler gözlemlenmiş olsa da, bu örnekler arasında somut bir yapısal ayırım yapılmamıştır.

Ezgi sorularına ise, yalnızca bir kitapta değinilmiş; diğer tüm kitaplarda, bu soru türüne ilişkin örnek bile göze arpmamıştır. Ele alındığı yönleriyle de sözü

geçen kitapta, yapı ve işlevlerine yönelik bir açıklama sunulmamış, yalnızca karşılıklı konuşma içerisinde örneklendirilmiştir.

Yansımali soru tümceleri ise iki kitapta incelenmiş; bu bağlamda ele alınan yönleriyle iki alt tür olduğundan söz edilmiştir. Hâlbuki önceki bölümlerde yapılan kuramsal tartışmalar neticesinde, bu soru türünün en az üç alt türü olduğu belirtilmişti. Bunun yanı sıra, diğer kitaplarda, çeşitli yansımali soru türlerine ilişkin örnekler gözlemlenmiştir. Ancak, bu kitaplarda bile, örneklenen bu tür soru tümceleri, kitapların soru tümcelerine yönelik bölümlerinde yer almamıştır. Yansımali soru tümcesi türünün bir diğer alt türü, yansımali ezgi sorularına ise, hiç değinilmemiştir.

Son olarak, soru tümcelerine verilebilecek olası yanıtların üzerinde durulmadığı gözlemlenmiştir. Yanıtlar, genel hatlarıyla uzun ve kimi zaman kafa karıştırıcı bir görünüm sergilemektedir. Sözü edilen soru tümcesi türlerinin yapısal betimlemeleri kadar yanıtların da önemli olduğu düşünülürse, bu bağlamda, incelenen kitaplarda bunun önemli bir eksiklik olduğu söylenebilir.

Özetle, incelenen kitaplarda, soru tümcelerinin yapılarılarına ve türlerine yönelik bütüncül bir ünite olmadığı gözlemlenmiş; incelenen soru türlerinin de klasik betimlemelere bağlı kaldığı görülmüştür. Bu nedenden ötürü, sıralı yapı ne-soruları, yan tümce ne-soruları, seçenekli soru tümceleri, ezgi ve yansımali ezgi soruları gibi soru türleri ‘soru tümceleri’ başlığı altında yerlerini alamamışlardır.

6.4. Öğretim Önerisi

§ 6.2.’de ele alınıp betimlenen kitaplardaki görünüme karşı, bu çalışmada, soru tümcelerinin, şu başlık ve alt başlıklar altında öğretilebileceği önerilmektedir:

1. Evet/Hayır Soru Tümceleri

- a. mI soru parçacığı
 - i. Yapısal özellikleri
 - ii. İşlevsel özellikleri
- b. Düz evet/hayır soruları
 - i. İşlevsel özellikleri
 - ii. Yanıtlar
- c. Onaylamalı evet/hayır soruları
 - i. İşlevsel özellikler
 - ii. Yanıtlar

2. Seçenekli Soru Tümceleri

- a. Yüklemcil öge seçenekli soru tümceleri
 - i. Yapısal özellikler
 - ii. Yanıtlar
- b. Özne seçenekli soru tümceleri
 - i. Yapısal özellikler
 - ii. Yanıtlar
- c. Tümleç seçenekli soru tümceleri
 - i. Yapısal özellikler
 - ii. Yanıtlar
- d. Eklenti seçenekli soru tümceleri
 - i. Yapısal özellikler
 - ii. Yanıtlar

3. Ne-soruları

- a. Ne-öbekleri
 - i. Üye ne-öbekleri
 - ii. Belirtecimsi ne-öbekleri
 - iii. Söylem-bağlı ne-öbekleri
- b. Ana tümce ne-soruları
 - i. Yapısal özellikleri
 - ii. Yanıtlar
- c. Yan tümce ne-soruları
 - i. [Ne+] tümleçli eylemler

- ii. [Ne±] tümleçli eylemler
- iii. Yapısal özellikleri
- iv. Yanıtlar

d. Sıralı yapı ne-soruları

- i. Yapısal özellikler
- ii. Yanıtlar

4. Ezgi Soruları

- a. Yapısal Özellikleri
- b. İşlevsel Özellikleri
- c. Yanıtlar

5. Yansımali Soru Tümceleri

- a. Yansımali evet/hayır soruları
 - i. Düz tümce yansımali evet/hayır soruları
 - 1. Yapısal özellikleri
 - 2. İşlevsel özellikleri
 - 3. Yanıtlar
 - ii. Evet/hayır yansımali evet/hayır soruları
 - 1. Yapısal özellikleri
 - 2. İşlevsel özellikleri
 - 3. Yanıtlar
 - iii. Ne-sorusu yansımali evet/hayır soruları
 - 1. Yapısal özellikleri
 - 2. İşlevsel özellikleri
 - 3. Yanıtlar
- b. Yansımali Ne-soruları
 - i. Düz tümce yansımali ne-soruları
 - 1. Yapısal özellikleri
 - 2. İşlevsel özellikleri
 - 3. Yanıtlar
 - ii. Ne-sorusu yansımali ne-soruları
 - 1. Yapısal özellikleri
 - 2. İşlevsel özellikleri
 - 3. Yanıtlar
- c. Yansımali Ezgi Soruları
 - 1. Yapısal özellikleri
 - 2. İşlevsel özellikleri
 - 3. Yanıtlar

6.5. Bir Öneri Uygulaması: Ne-soruları

Oluşturulan öğretim önerisinde, ne-sorularının şu başlıklar altında öğretilmesinin uygun olacağı önerilmiştir:

- A. Ne-soruları
 - a. Ne-öbekleri
 - i. Üye ne-öbekleri
 - ii. Belirtecimsi ne-öbekleri
 - iii. Söylem-bağlı ne-öbekleri
 - b. Ana tümce ne-soruları
 - i. Yapısal özellikleri
 - ii. Yanıtlar
 - c. Yan tümce ne-soruları
 - i. [Ne+] tümleçli eylemler
 - ii. [Ne±] tümleçli eylemler
 - iii. Yapısal özellikleri
 - iv. Yanıtlar
 - d. Sıralı yapı ne-soruları
 - i. Yapısal özellikler
 - ii. Yanıtlar

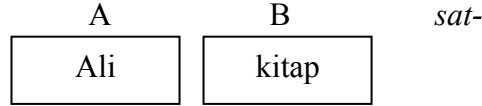
A. Ne-soruları Ne-soruları tartışılırken öncelikle ne-öbeklerinden söz edilmesi gerekmektedir.

a. Ne-öbekleri Ne-öbeklerinin, kitaplardaki ‘soru zamiri’, ‘soru sıfatı’ ve ‘soru zarfı’ biçiminde gruplanmasına karşın; bu çalışmada, ‘üye ne-öbekleri’, ‘belirtecimsi ne-öbekleri’ ve ‘söylem-bağlı ne-öbekleri’ olarak sınıflandırılmasının daha uygun olacağı önerilmiştir.

i. Üye ne-öbekleri

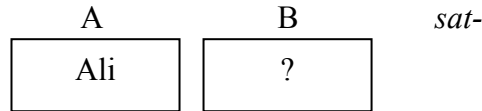
Şu biçimiyle, eylemlerin üye yapısı¹² göz önünde bulundurularak ilk olarak *üye ne-öbeklerini* anlatmak gerekir:

(86) Ali kitap satıyor.

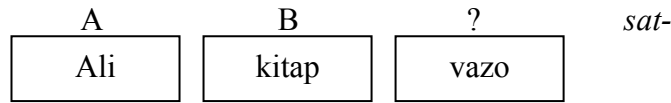

Yukarıda görülen eylem üyelerinin bir tanesinin eksikliğinde ya da fazlalığında, tümcenin dilbilgisel bakımdan eksik; yani bozuk olacağı belirtilmelidir:

(87) *Ali satıyor.

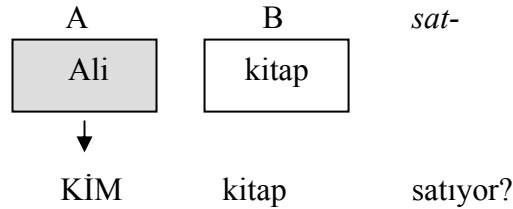

(88) *Ali kitap vazo satıyor.

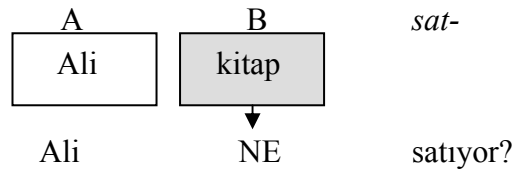

O halde, bu üyelerin herhangi birini sorgulamak için yerlerine konulacak ne-öbeklerinin de üye-ne öbekleri olacağı belirtilmelidir:

(89) Ali kitap satıyor.

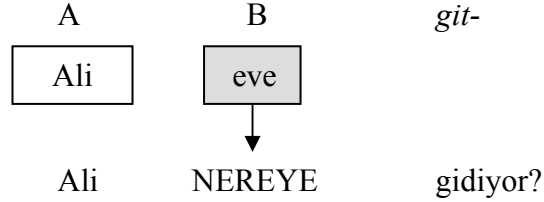
(90) Ali kitap satıyor.

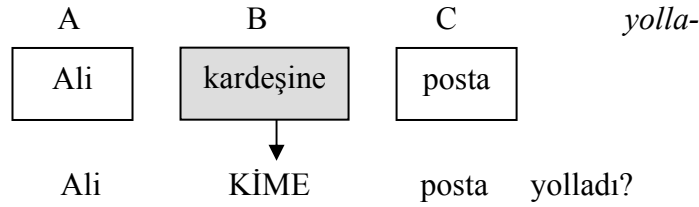
¹² Üye yapısının öğretimi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Aydın, 2001.

Bu bağlamda, örnekler geliştirilerek üye ne-öbeklerinin yalnızca [KİM, NE] ile sınırlı olmayacağı belirtilmeli; bunun yanı sıra, üç üyeli eylemler de örneklenmelidir:

(91) Ali eve gidiyor.

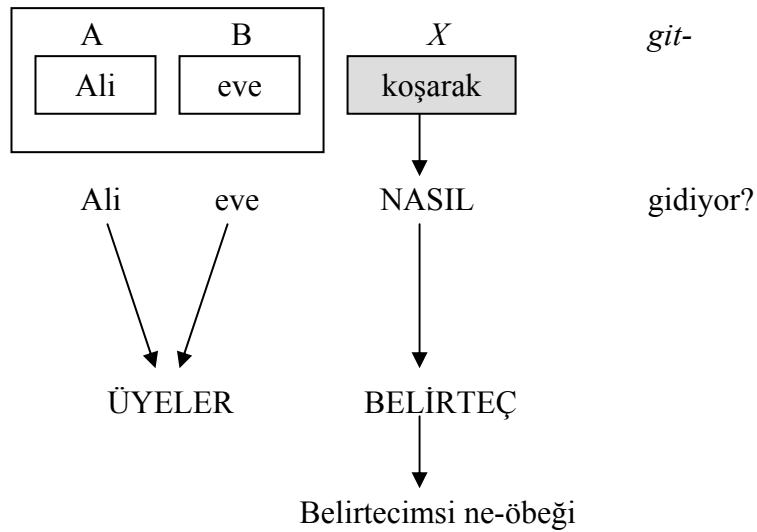
(92) Ali kardeşine posta yolladı.

ii. Belirtecimsi ne-öbekleri

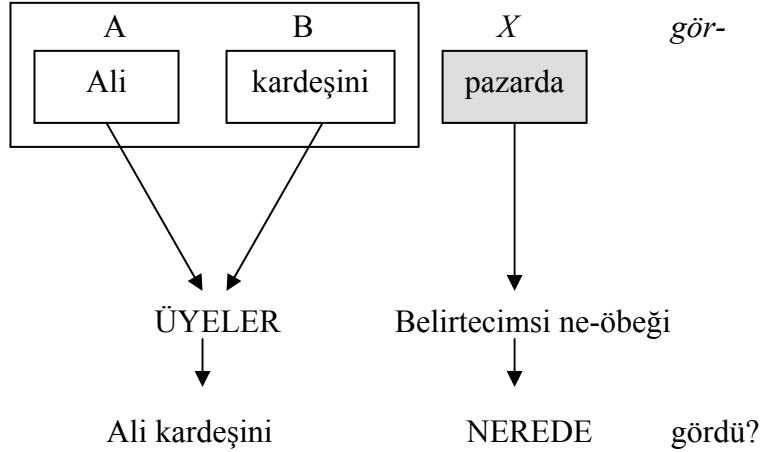
Bu bilgilerden yola çıkılarak, eylem üyelerinin dışında kalacak her türlü öbeğin eklenti olacağı belirtilmeli ve bu öbeklerin sorgulanmasında belirtecimsi ne-öbeklerinin kullanıldığı anlatılmalıdır:

(93) Ali eve [koşarak] gidiyor.

Bu bağlamda örnekler geliştirilerek, diğer belirtecimsi ne-öbekleri de örneklenmelidir:

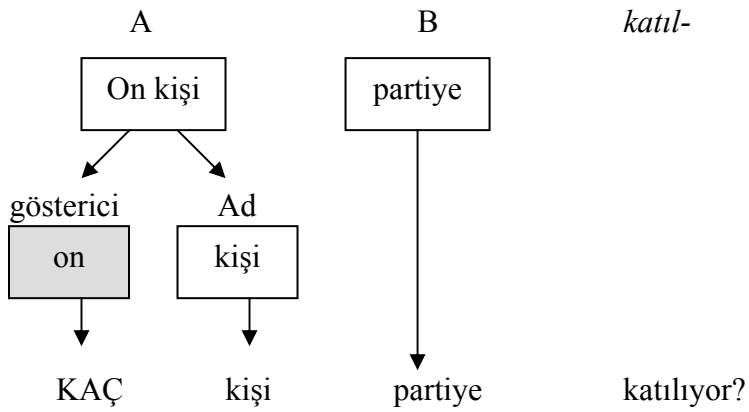
(94) Ali kardeşini pazarda gördü.

iii. Söylem-bağlı ne-öbekleri

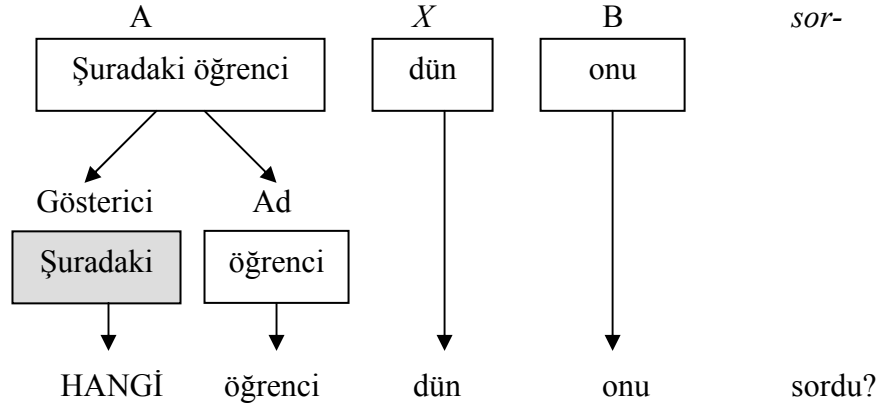
Kısaca s-bağlı ne-öbekleri de denilen bu gruptaki ne-öbeklerinin, öbek yapıda [GÖS, AÖ] konumunda olduğu ve yanında bulunduğu AÖ ile beraber yorumlandığı belirtilmelidir:

(95) On kişi partiye katılıyor.

Söylem-bağlı ne-öbeklerine ilişkin örnekler zenginleştirilerek bu yöndeki farkındalığın arttırılması sağlanmalıdır:

(96) Şuradaki öğrenci dün onu sordu.

b. Ana tümce ne-soruları Ne-öbekleri anlatıldıktan sonra, ne-sorularının ilk alt türü olan ana tümce ne-sorularına ve yapısal özelliklerine değinilmelidir.

i. Yapısal özellikler

Bu başlık altında, ne-tümcelerinin ezgisel açıdan görünümüne; tekli ve çoklu ne-öbeklerine ve ne-öbeklerinin bu tümcelerdeki çalkalama özelliklerinden söz edilmelidir.

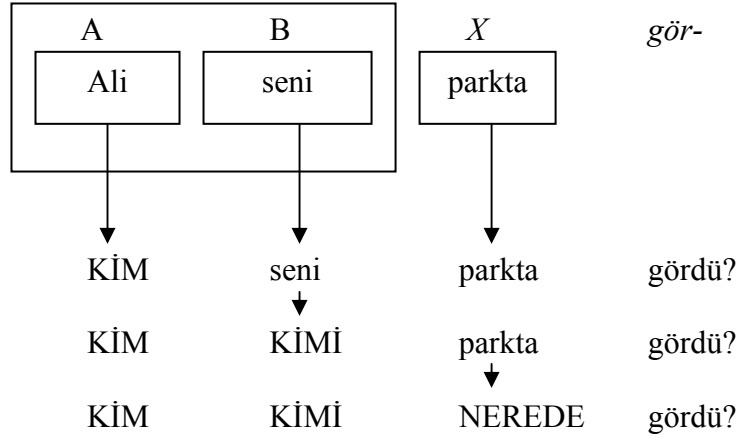
İlk olarak, ana tümce ne sorularında, evet/hayır soru tümcelerinden daha farklı bir ezgileme örüntüsü kullanıldığı belirtilmelidir. Bu bağlamda, ses perdesinin soru sözcüğünden sonra düşüp en son seslemde tekrar yükseldiği anlatılmalıdır:

(97) Ali KİMİ görDÜ?

(98) KİM seni görDÜ?

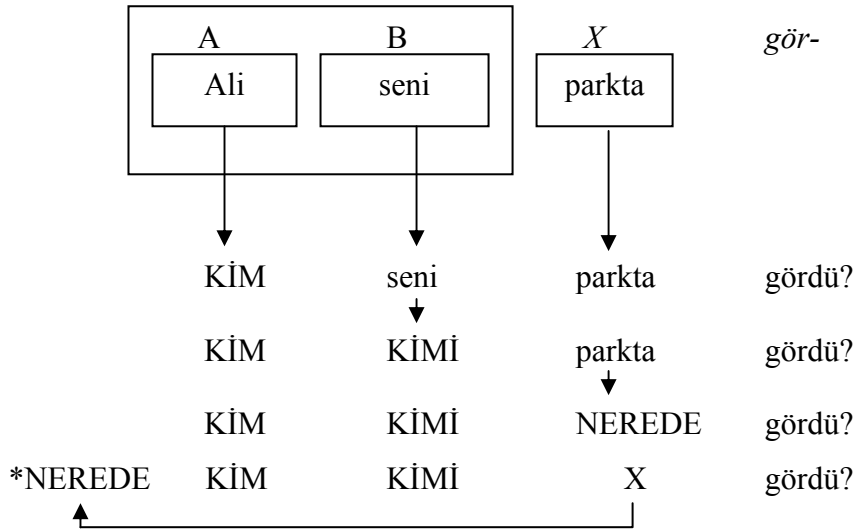
Bu gibi örneklerle, ezgisel görünümle pekiştirildikten sonra, soru tümcelerinin tekli ne-öbeklerinden oluşabildiği gibi çoklu ne-öbeklerinden de oluşabildiği belirtilmelidir. Bu bilgi, 'tümcede birden fazla öge sorgulanabilir' gibi bir açıklama ile sunulabilir:

(99) Ali seni parkta görmüş.

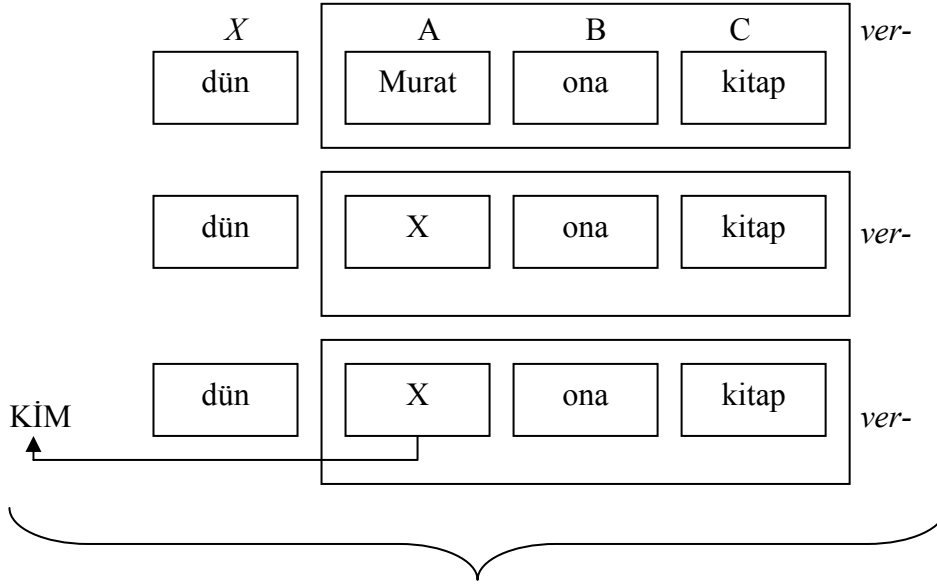
Bu tür bir örnekten de yola çıkılarak, ne-öbeklerinin bu tür tümceler içerisindeki çalkalama özelliklerinden söz edilebilir. Bu bağlamda, sorgulanan öğelerin arttıkça ne-öbeklerinin eylem önüne, aşağıda belirtildiği gibi, sırayla yığıldığı belirtilmelidir:

(100) Ali seni parkta görmüş.

Konu çalkalama konusuna gelmişken, tekli ne-öbeklerinin de tümce içerisindeki çalkalama özelliklerini anlatmak uygun olacaktır. Bu bağlamda, ne-öbeklerinin ana tümce ne-sorularında yer değiştirebildiği belirtilmeli, bu yer değiştirmenin isteğe bağlı değil; kimi kullanımsal gerekçelerle gerçekleştirildiğinden söz edilmelidir:

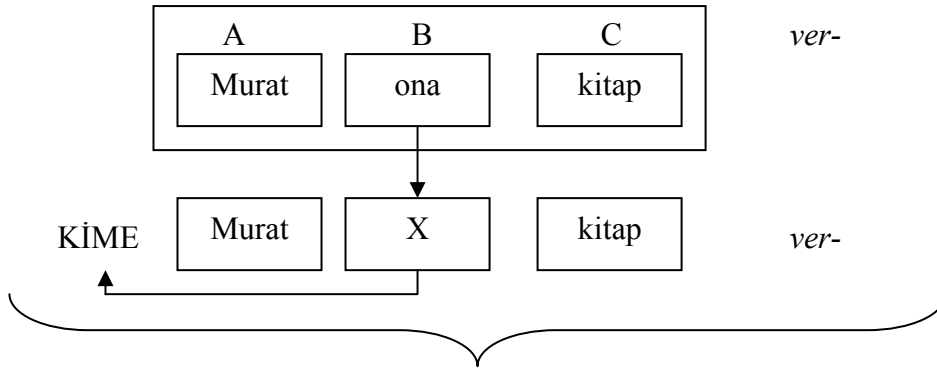
(101) Dün Murat ona kitap verdi.

KİM dün ona kitap verdi? (Kimin kitap verdiği önemli!)

Tümcedeki 'kim' ne-öbeğinin tümcenin diğer öbeklerine göre daha baskılı okunduğu belirtilmelidir. Bu bağlamda, vurgu ya da odaktan söz edilebilir:

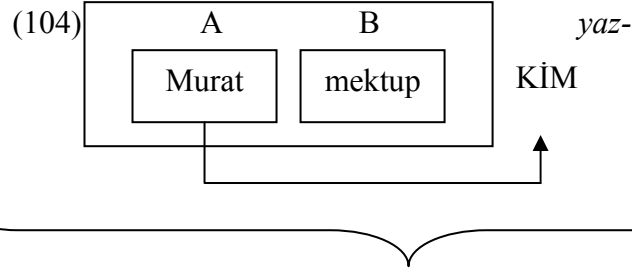
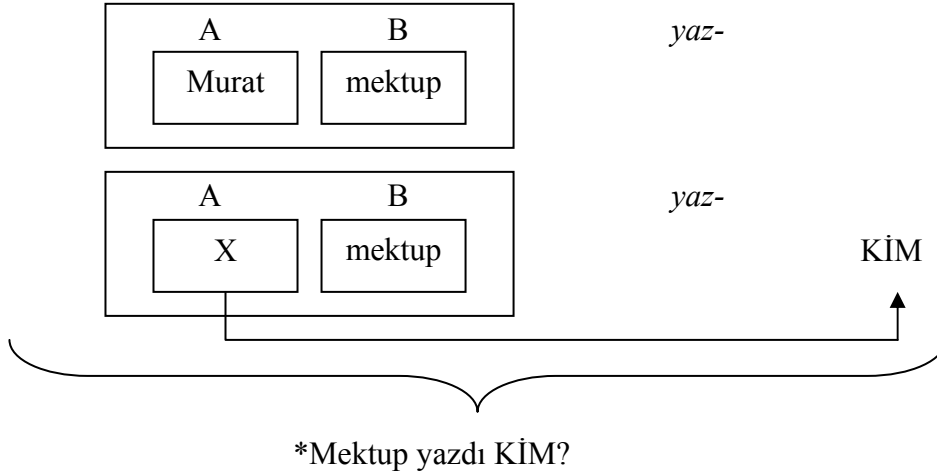
(102) Murat ona kitap verdi.

KİME Murat kitap verdi? (Kime verdiği çok önemli!)

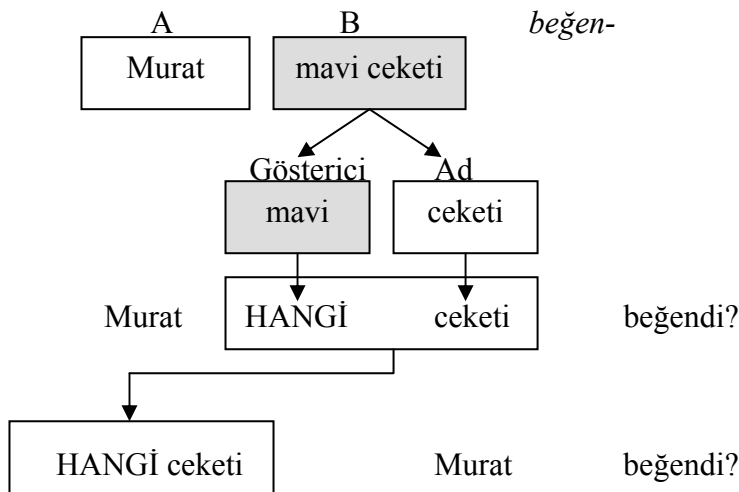
Bu kurallar çerçevesinde, ne-öbeklerinin hiçbir zaman eylem ardına ve dolaysız tümleçler ile eylem arasına konamayacağı belirtilmelidir:

(103) Murat mektup yazdı.

Bu bağlamda, s-bağlı ne-öbeklerinin yanında bulunduğu AÖ ile beraber yer değiştirdiğinden de söz edilmelidir:

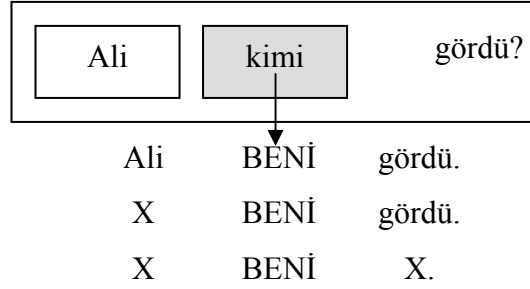
(105) Murat mavi ceketini beğendi.

ii. Yanıtlar

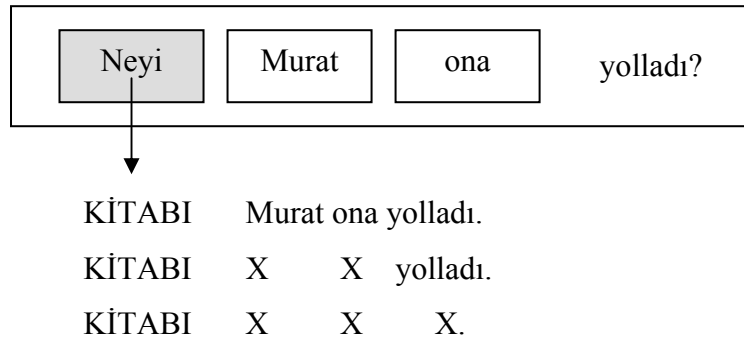
Ana tümce ne-sorularına verilecek yanıtlar aşamalı olarak gösterilmelidir. Bunun yanı sıra, burada dikkat edilmesi gereken noktanın, sorgulanan ögeyi en kısa yoldan yanıtlanması olduğu belirtilmelidir:

(106) Ali kimi gördü?

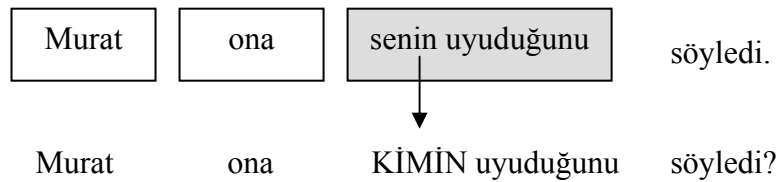
Sorgulanan ögeye verilen yanıtın vurgulandığının ve bu ögenin eylem ardına konamayacağını üzerinde durulmalıdır:

(107) Neyi Murat ona yolladı?

c. Yan tümce ne-soruları Yan tümce ne-sorularının, ana tümceyi oluşturan yan tümceler içindeki kurucuların sorgulanması yoluyla oluşturulduğu belirtilmelidir:

(108) Murat, ona [senin uyuduğunu] söyledi.

i. [Ne+] tümleçli eylemler

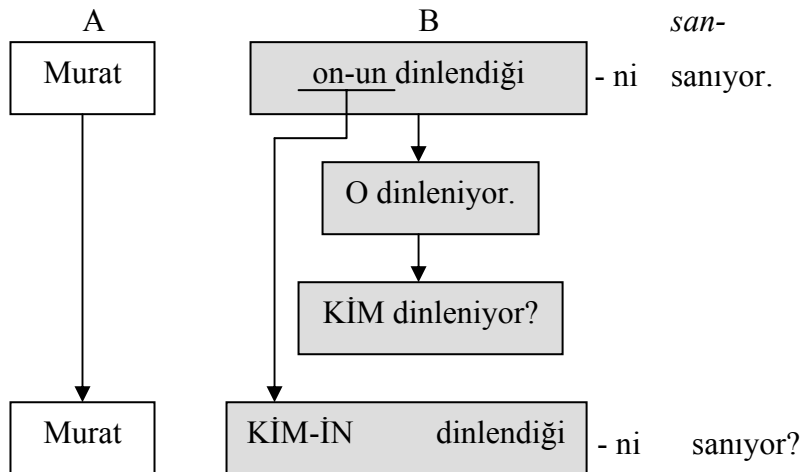
Yan tümce ne-sorularına verilen bir örnekle giriş yapıldıktan sonra, yapısal özelliklerine geçmeden önce, kimi eylemlerin yanına aldıkları ne-tümleçlerinin yalnızca soru olarak okunduğu belirtilmelidir.

Bu bağlamda, bu eylemlerin ufak bir listesi oluşturulabilir. Bu listeden seçilen eylemlerle yan tümce ne-sorularına örneklendirmeler gösterilebilir:

(109)

Ne+ Tümleçli Eylemler	
-(y)I iddia et-	-(y)I san-
-(y)I vurgula-	-(y)I düşün-
-(y)I zannet-	-(y)I onayla-
-(y)I varsay-	-(y)I kabul et-
-(y)I reddet-	-(y)I öner-
-(y)I ümit et-	-(y)I varsay-
-(y)I düşle-	-(y)I öne sür-

(110) Murat [onun dinlendiği]-ni sanıyor.

ii. [Ne±] tümleçli eylemler

İkinci basamakta, kimi eylemlerin yanlarına aldıkları ne-tümleçlerin hem düz tümce hem de soru olarak yorumlanabileceğinden söz edilmelidir. Bu eylemlerin ufak bir listesi verilip örneklendirmeler sunulmalıdır:

(111)

Ne± Tümleçli Eylemler	
-(y)I söyle-	-(y)I anlat-
-(y)I belirt-	-(y)I açıkla-
-(y)I anımsa-	-DAn söz et-
-(y)I netleştir-	-(y)I fark et-
-(y)I ağızından kaçır-	-(y)I unut-
-(y)I öğren-	-(y)I duy-
-(y)I bil-	-(y)I gör-

Örneklendirmeler sunulurken, küçük bağlamlar oluşturularak hem düz tümce hem soru tümcesi örnekleri gösterilmelidir:

(112) A: Murat [kimin parayı çaldığı]-nı görmüş.

B: Öyle mi? Kim çalmış parayı?

A: Ali.

(113) A: Merhaba. Müsaitsen bir şey sormak istiyorum.

B: Tabii ki sorabilirsin.

A: Murat [kimin parayı çaldığı]-nı görmüş?

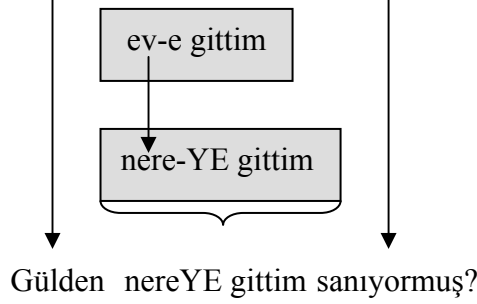
B: Ali'nin.

Bu tür örnekler çoğaltılmalı; bağlamların farkları üzerinde durulmalıdır. Bir sonraki aşamada ise, yan tümce ne-sorularının yapısal özelliklerinden söz edilmelidir.

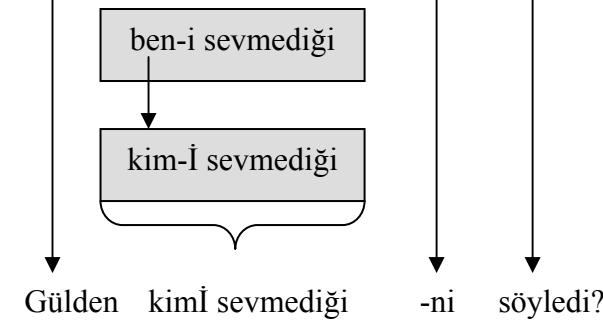
iii. Yapısal Özellikler

İlk olarak, sorgulanan öğelerin yerlerine yerleştirilen ne-öbeklerinin, yerine geçtikleri kurucularla aynı durum belirticilerini taşımak zorunda olmalarından söz edilmelidir:

(114) Gülden [ev-e gittim] sanıyormuş.

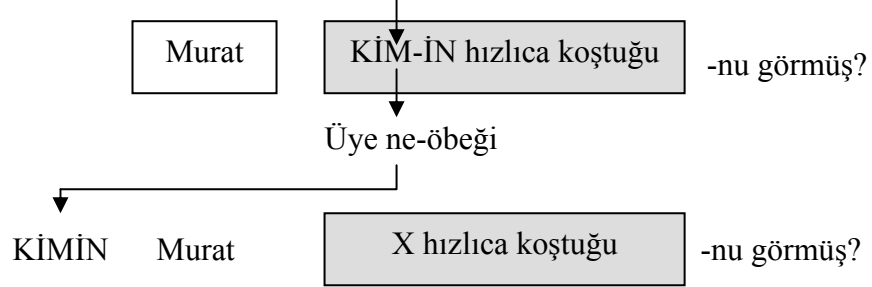

(115) Gülden [beni sevmediği] -ni söyledi.

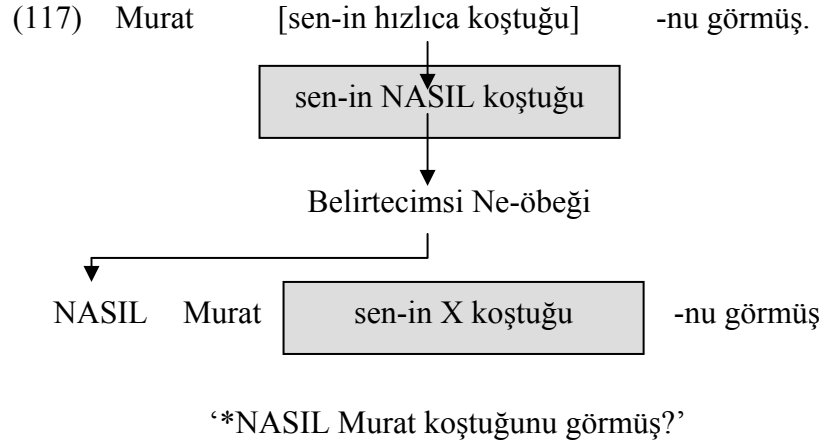
Bir sonraki aşamada, ne-öbeklerinin yan tümce içerisinde çıkarılıp yer değiştirilebildiği; ancak, bunun birtakım kurallar çerçevesinde gerçekleştirildiği belirtilmelidir:

(116) Murat [sen-in hızlıca koştuğu] -nu görmüş.

‘Kimin Murat hızlıca koştuğunu görmüş?’

Bu bağlamda, üye ne-öbeklerinin yan tümce içerisinde çıkarılabildiği anlatıldıktan sonra, belirtecimsi ne-öbekleri için aynı geçerliliğin söz konusu olmadığı belirtilmelidir:

iv. Yanıtlar

Yukarıda anlatılan kurallar ve sınırlamalar neticesinde yanıtlardan söz edilirken, yine aşamalı bir yanıtlama çizelgesi kullanılmalı; yanıtın sorgulanan birime yönelik en kısa yoldan verilmesi gerektiği üzerinde durulmalıdır:

(118) Murat [dün sen-i gördüğü] -nü ağzından kaçırıldı.

↓

dün KİMİ gördüğü

↓

‘Murat dün KİMİ gördüğünü ağzından kaçırıldı?’

Murat	dün	SENİ	gördüğünü	ağzından	kaçırdı.
X	dün	SENİ	gördüğünü	ağzından	kaçırdı.
X	X	SENİ	gördüğünü	ağzından	kaçırdı.
X	X	SENİ	gördüğünü	X	X
X	X	SENİ	X	X	X

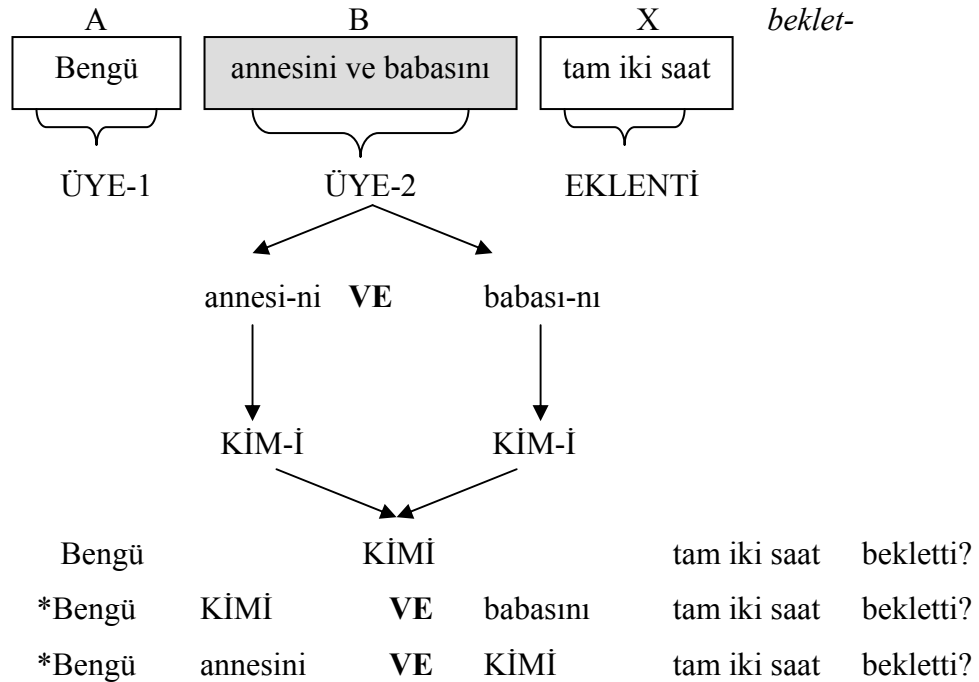
d. Sıralı yapı ne-soruları Türkçede sıralı yapı ne-sorularının yapısal özellik ve yanıtlarından söz etmeden önce, öğrencilere, sıralı yapıların nasıl elde edildiğini anımsatmak yerinde olacaktır.¹³

Bu bağlamda, öncelikle, sıralı yapı oluşturmak için, üç yol bulunduğunun; bunlardan ilkinin yapıları ardı ardına dizmek, ikincisinin söylem bağlayıcıları (ve, fakat, ama vb.) kullanmak ve üçüncüsünün de yan tümceleme belirticileri (-(y)İp ve -ArAk kullanmak olduğu anımsatılmalıdır.

i. Yapısal Özellikler

Öğrencilere yapılan bu kısa anımsatmadan sonra, önce, söylem bağlayıcıları ile oluşturulmuş sıralı yapı ne-sorularından söz edilmelidir. Bu konu ile ilgili, sıralı yapılardan herhangi birini sorgulamanın olası olmadığı belirtilmelidir:

(119) Bengü [annesini ile babasını] tam iki saat bekletti.

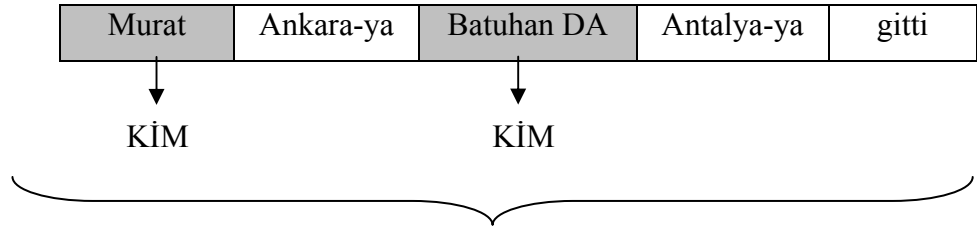

Burada öğrencilere, ancak sıralanan her iki kişinin de sorgulanabileceği belirtilmelidir.

¹³ Burada, öğrencilerin, sıralı yapıları; bir diğer deyişle, söylem bağlayıcıları (ve, fakat, ama vb.), yan tümceleme belirticileri (- (y)İp ve -ArAk) ve odaklayıcı 'DA'yı bildikleri varsayılmaktadır.

Sonraki basamakta, benzer tümcelerden yola çıkarak, aynı yapılanma üzerinde ‘DA’ parçacığı gösterilmelidir. Tümce öznesine eklenen ‘DA’ parçacığıyla bağlı iki yapıdan, aynı biçimde, herhangi bir öznenin tek başına sorgulanamayacağı belirtilmelidir.

(120) Murat Ankara’ya, Batuhan da Antalya’ya gitti.

‘KİM Ankara’ya, KİM Antalya’ya gitti?’

‘*KİM Ankara’ya, Batuhan da Antalya’ya gitti?’

‘*Murat Ankara’ya, KİM Antalya’ya gitti?’

Sıralı yapılarda sorgulanabilecek öğelere ilişkin sınırlamaları anlattıktan sonra, öznesi ortak olan söylem bağlayıcıları ya da yan tümceleme belirticileri ile bağlanmış tümcelerin öznelere ilişkin sorgulanabileceği belirtilmelidir:

(121) Gülden marulları yıkayıp salata yaptı.

GÜLDEN	marulları yıkayıp
	salata yaptı

Yukarıdaki işleri gerçekleştiren kişinin aynı kişi olduğu, bu ya da buna benzer bir tablo ile belirtildikten sonra, bağlı olan tümcelerin öznesi tek olduğundan, öznenin sorgulanabildiğinden söz edilmelidir:

(122)

GÜLDEN	marulları yıkayıp
	salata yaptı

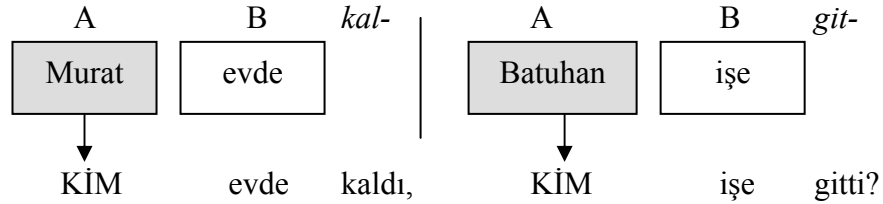

KİM

marulları yıkayıp salata yaptı?

Son olarak, özneleri farklı olarak bağlanmış iki tuncenin ayrı ayrı sorgulanabileceği belirtilmelidir:

(123) Murat evde kaldı; Batuhan işe gitti.

ii. Yanıtlar

Bu bağlamda tartışılması gereken iki tür yanıt vardır. İlk olarak, öbeklerin bağlandığı sıralı yapılara verilecek yanıtların üzerinde durulması gerekir:

(124) Bengü [kimle kimi] dün 9 saat bekletmiş?

- Bengü [annesiyle babasını] dün 9 saat bekletmiş.
- [annesiyle babasını].

(125) Gülden Hanım [neyi ve neyi] acilen odasına istedi?

- Gülden Hanım [yıllık raporu ve icra dosyasını] acilen odasına istedi.
- [yıllık raporu ve icra dosyasını].

İkinci olarak, iki farklı sıralı tuncede sorgulanan yapılardan söz etmek gerekir. Burada, yanıt içinde, sorgulanan öbeklerin farklı tunceler içinde olmalarından ötürü, yukarıdaki ikinci olası yanıtlarda da görüldüğü gibi ardı ardına dizilemeyeceğinin mutlaka belirtilmesi gerekir:

(126) Kim evde kaldı, kim işe gitti?

- Ali evde kaldı, Batuhan da işe gitti.
- *[Ali ve Batuhan]

Son olarak, özneleri aynı olan yapıları kısa yoldan yanıtlamak gerektiğinden söz edilmelidir:

(127) Kim marulları yıkayıp salata yaptı?

– Gülden, marulları yıkayıp salata yaptı.

– Gülden.

6.6. Sonuç

Bu bölümde, ilk olarak yabancı dil olarak Türkçe materyallerinde, önerilen soru tümceleri sınıflandırmasının ne derecede yer aldığına, hangi tür soru tümcelerine yer verildiğine göz atılmıştır. Bunun için, ilk basamakta, incelenmiş olan kitaplar kısaca tanıtılmıştır. Bir sonraki aşamada, soru tümcelerinin kitap ve materyallerdeki betimlenen görünümüne karşı, bütüncül bir ğretim nerisi getirilmiştir. Bu neri, soru tümcelerinin hangi başlıklar altında öğretilmesi gerektiğini gösteren bir çerçeveden oluşmaktadır. Bölümün sonunda ise, ğretim önerisinden yola çıkarak ne-sorularının ğretimi adına öneri uygulaması geliştirilmiştir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, ED ve BY kuramları çerçevesinde, Türkçe soru tümcelerine yeni bir sınıflandırma önerisi getirilmiş; yabancı dil olarak Türkçe dilbilgisi kitapları incelendikten sonra, sınıflandırılan Türkçe soru tümcelerinin öğretimi için bir öneri oluşturulup bu sınıflandırma, yabancı dil olarak Türkçe öğretimi ortamlarına aktarılmaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda, ilk bölümde, Türkçe soru tümcelerinin öğretiminin nasıl bir çerçeve içinde gerçekleştirilmesi gerektiği, ana problem olarak; Türkçe soru tümcelerinin ED ve BY kuramları çerçevesinde nasıl betimlendiği ve Türkçe eğitim materyallerinde ne ölçüde yer aldığı, alt problemler olarak belirlenmiştir. Çalışmanın bu bağlamdaki amacı, önemi, sayıltıları, sınırlamaları ve çalışmaya ilişkin birkaç tanımlama ile kısaltmalar yine aynı bölüm içerisinde yer almıştır.

Alanyazındaki benzer çalışmalara değinilen ikinci bölümde ise, Aydın (1996), Aydın (2001), Taiki (2002a) ve Uzun (2006)'nın çalışmalarına değinilmiş; Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi adına çalışmaların gün geçtikçe daha ayrıntılı betimlemelere doğru yol aldığı belirtilmiştir.

Üçüncü bölümde, çalışmanın kuramsal çerçeveleri olan Yetinmeci Yaklaşım Dil Kuramı ve Bilgi Yapısı Kuramları tartışılmıştır. Yetinmeci Yaklaşım Dil Kuramı'na ilişkin tanımlar ve alt başlıklar olan 'Ü-Taşıma, Taşımada Kopyalama, Ne-Taşıma, MY-Taşıma, Etki Alanı' ve 'Ne-Dizinleme' Türkçe ve İngilizce örnekler aracılığıyla ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Bir diğer kuram olan Bilgi Yapısı ve Türkçedeki görünümüne geçmeden önce, 'Çalkalama'dan söz edilmiştir. Hemen ardından sözü edilen kuramla beraber, 'Çalkalama' konusu ile ilgili 'konulaştırma, odaklama' ve 'artalanlama' konularına ve Türkçedeki

görünümüne değinilmiştir. Bu bağlamda, çalışma boyunca önemli kavramlar olan ‘k-odak’ ve ‘s-odak’ kavramları tanımlanmış ve örneklendirilmiştir.

Dördüncü bölümde, Türkçe soru tümcelerinin yapısal açıdan görünümü irdelenmiştir. Soru tümcelerinin sözdizimsel çözümlemeleri sunulmadan önce, Türkçenin sözdizimsel açıdan genel görünümü üzerinde durulmuştur. Türkçenin olağan bir sözdizimi olduğu ve çalkalamanın kimi kullanımsal işlevleri yerine getirmek amacıyla gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Hemen ardından Türkçe soru tümcelerinin sözdizimsel çözümlemeleri alanyazına gönderimlerde bulunarak ele alınmış; bu bağlamda, evet/hayır soruları ve ne-sorularının sözdizimsel görünümü üzerinde durulmuştur. Ayrıca, mI soru belirticisinin eklenebildiği öbekler ve ne-öbeklerinin tümce içi çalkalama kuralları örneklerle tartışılmıştır.

Bir sonraki bölüm olan beşinci bölümde, YÇ ve BY kuramları çerçevesinde yapısal görünümü sunulan Türkçe soru tümceleri sınıflandırılmıştır. Sınıflandırılan bu soru tümcesi türleri ‘evet/hayır soruları, seçenekli sorular, ne-soruları, ezgi soruları’ ve ‘yansımali sorular’ olmak üzere beş ana grupta toplanmıştır:

1. Evet/Hayır Soruları
 - 1.1. Düz Evet/Hayır Soruları
 - 1.2. Onaylamalı Evet/Hayır Soruları
2. Seçenekli Sorular
 - 2.1. Yüklemcil Öge Seçenekli
 - 2.2. Özne Seçenekli
 - 2.3. Tümleç Seçenekli
 - 2.4. Eklenti Seçenekli
3. Ne-Soruları
 - 3.1. Ana Tümce Ne-Soruları
 - 3.2. Yan Tümce Ne-Soruları
 - 3.3. Sıralı Yapı Ne-Soruları

4. Ezgi Soruları

5. Yansımali Sorular

5.1. Yansımali Evet/Hayir Sorulari

5.1.1. Düz Tümcce Yansımali Evet/Hayir Sorulari

5.1.2. Evet/Hayir Yansımali Evet/Hayir Sorulari

5.1.3. Ne-Sorusu Yansımali Evet/Hayir Sorulari

5.2. Yansımali Ne-Sorulari

5.2.1. Düz Tümcce Yansımali Ne-Sorulari

5.2.2. Evet/Hayir Yansımali Ne-Sorulari

5.2.3. Ne-Sorusu Yansımali Ne-Sorulari

5.3. Yansımali Ezgi Sorulari

Altıncı bölümde, çalışmanın bulguları ve yorumları tartışılmıştır. Bu bölümde, sınıflandırılan soru tümcelerinin yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi kitaplarında ne ölçüde yer aldığına göz atılmıştır. Kitaplardan alıntılanan bölümlerle, soru tümcelerinin görünümü üzerine yorumlar getirilmiştir. Bu yorumların neticesinde, bir sonraki alt başlık altında, kitaplarda görünümü verilen soru tümcelerine yönelik bütüncül bir öğretim çerçevesi oluşturulmuştur. Bu öğretim çerçevesinden de yola çıkılarak, öğretim çerçevesi içinde yer alan ne-sorularına yönelik uygulamalı olarak öğretim önerileri sunulmuştur. Bu öneriler, bir deneme olarak ileride yapılacak materyal geliştirme çalışmalarına örnek olması açısından önemlidir.

Sonuç olarak şu gözlemler elde edilmiştir: yabancı dil olarak Türkçe öğretimi kitaplarında soru tümcelerine ayrı bir bütüncül bölüm ayrılmamış; ayrılan bölümlerde de klasik betimlemelerden yola çıkılarak yalnızca evet/hayir sorulari ve ne-sorularına değinilmiştir. Bunun yanı sıra, soru tümceleri başlığı altında birkaç kitapta yansımali ve seçenekli soru tümceleri de sunulmuş; ancak, bu soru tümcelerinin yapısal ve işlevsel çözümlenmeleri irdelenmemiştir. Ezgi sorularına ise hemen hemen hiçbir kitapta değinilmemiştir. Elde edilen bulgular, Türkçe soru tümcesi türlerinin metinler içerisinde yitip gittiğini, ayrıntılı olarak betimlenmediğini

göstermektedir. Ayrıca, Türkçenin sözdizimsel oynaklığının bilgi yapısı ile birebir ilintili olması, soru tümcelerinin en azından klasik betimlemeler aracılığıyla öğretilmeyeceğine yönelik bir göstergedir.

Çalışmada, sunulan önerinin geçerliğinin saptanması adına malzemelerin hazırlanıp çeşitli yaş grubundaki öğrenci dönütleriyle değerlendirilmesi gerekir. Çalışmanın süre sınırlamasından ötürü oluşturulamayan ‘denek’ ve ‘kontrol’ gruplarına verilecek olan malzemeler aracılığıyla gözlemler not edilerek önerinin geçerliği saptanabilir. Bunun yanı sıra, öğretim ortamlarında uygulanmak üzere sormacalar oluşturulabilir, öğrencilerden birebir dönüt alınarak öneri uygulamalarının uygulanabilirliğine yönelik fikirler edinilebilir.

KAYNAKÇA

- Aarsen, J. & Backus, A. (2001). *Colloquial Turkish: the complete course for beginners colloquial series*. London and New York: Routledge.
- Akal, T. (2007). A psycholinguistic approach to wh-constructions in Turkish. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Akar, D. (1990). Wh-questions in Turkish. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Akar, D. (2000). Wh-questions in Turkish. *Current issues in Turkish linguistics 2*, , 67-74. Ankara: Hitit Yayıncılık.
- Aksan, D. (2007). *Her yönüyle dil: ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: TDK.
- Aksan, D. (2008). *Türkçenin gücü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Ankara Üniversitesi TÖMER. (2008). *Hitit 1: yabancılar için türkçe öğretmen kitabı*. Ankara: TÖMER.
- Ankara Üniversitesi TÖMER. (2008). *Hitit 2: yabancılar için türkçe ders kitabı*. Ankara: TÖMER.
- Ankara Üniversitesi TÖMER. (2008). *Hitit 2: yabancılar için türkçe çalışma kitabı*. Ankara: TÖMER.
- Ankara Üniversitesi TÖMER. (2008). *Hitit 2: yabancılar için türkçe ders kitabı*. Ankara: TÖMER.
- Ankara Üniversitesi TÖMER. (2008). *Hitit 3: yabancılar için türkçe ders kitabı*. Ankara: TÖMER.
- Ankara Üniversitesi TÖMER. (2008). *Hitit 3: yabancılar için türkçe çalışma kitabı*. Ankara: TÖMER.
- Ankara Üniversitesi TÖMER. (2009). *Hitit 1: yabancılar için türkçe ders kitabı*. Ankara: TÖMER.
- Ankara Üniversitesi TÖMER. (2009). *Hitit 1: yabancılar için türkçe çalışma kitabı*. Ankara: TÖMER.

- Arslan, C. Z. (1998). *Türkçedeki ne-soruları üzerine bir çalışma*. XII. Dilbilim Kurultayı Bildirileri. Mersin: Mersin Üniversitesi.
- Arslan, C. Z. (1999). Approaches to wh-structures in Turkish. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Aydın, Ö. (1996). *Yabancı dil olarak türkçe dilbilgisi öğretimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Aydın, Ö. (2001). Evrensel dilbilgisi çerçevesinde Türkçe öğretimi üzerine bazı uygulama ve öneriler. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Aygen-Tosun, G. (2002a). *Q particle*. Online Papers in Generative Syntax http://www.fas.harvard.edu/~lingpub/online/online_gensyntax.html (05.02.2009/11.39).
- Aygen-Tosun, G. (2002b). *Multiple wh-questions and the availability of pair list reading in Turkish*. Online Papers in Generative Syntax http://www.fas.harvard.edu/~lingpub/online/online_gensyntax.html (05.02.2009/11.39).
- Balım-Harding, Ç. (2001). *PDQ Turkish*. London: Linguaphone.
- Banguoğlu, T. (2007). *Türkçenin grameri*. Ankara: TDK.
- Besler, D. (1999). *Soru eki –mI'nın sözdizimsel özellikleri*. XIII. Dilbilim Kurultayı Bildirileri. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Boeckx, C. (2003). Free word order in minimalist syntax. *Folia linguistica-37*, 77-102. New York: Mouton de Gruyter.
- Bošković, Z. ve Takashi, D. (1998). Scrambling and last resort. *Linguistic inquiry*-29. No.3, pp. 347-366.
- Breul, C. (2004). *Focus structure in generative grammar*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Can, K. (2001). *Yabancılar için Türkçe-İngilizce açıklamalı Türkçe dersleri*. Ankara: ODTÜ.
- Carnie, A. (2002). *Syntax: a generative introduction*. New York: Blackwell.

- Celce-Murcia, M. (2001). *Teaching English as a second or foreign language*. USA: Heinle & Heinle.
- Celce-Murcia, M. ve Larsen-Freeman, D. (1999). *The grammar book: an ESL/EFL teacher's course*. USA: Heinle & Heinle.
- Cheng, L. S. (1991). On the typology of wh-questions. Unpublished PhD Dissertation. MIT.
- Cheng, L.S. & Rooryck, J. (2000). Licensing Wh-in-situ. *Syntax*, 3. 1:1-19.
- Chomsky, N. (1957). *Syntactic structures*. New York: Mouton The Hague.
- Chomsky, N. (1965). *Aspects of the theory of syntax*. Cambridge & Massachusetts: MIT Press.
- Chomsky, N. (1986). *Barriers*. Cambridge & Massachusetts: MIT Press.
- Chomsky, N. (1995). *The minimalist program*. Massachusetts: MIT Press.
- Çelen-Pollard, A. & Pollard, D. (1996). *Teach yourself Turkish*. England: Transet Ltd, Coventry.
- Çetin, M. (1999). *Turkofoni. Türkçe öğren I*. İstanbul: Turkofoni.
- Çetin, M. (1999). *Turkofoni. Türkçe öğren II*. İstanbul: Turkofoni.
- Çetin, M. (1999). *Turkofoni. Türkçe öğren III*. İstanbul: Turkofoni.
- Çetin, M. (1999). *Turkofoni. Türkçe öğren IV*. İstanbul: Turkofoni.
- Çetin, M. (1999). *Turkofoni. Türkçe öğren V*. İstanbul: Turkofoni.
- Çetin, M. (1999). *Turkofoni. Türkçe öğren VI*. İstanbul: Turkofoni.
- Çetin, M. (2001). *Turkuaz Türkçe konuşalım 1*. İstanbul: Dil Evi Yayınları.
- Çetin, M. (2001). *Turkuaz Türkçe konuşalım 2*. İstanbul: Dil Evi Yayınları.
- Çetin, M. (2001). *Turkuaz Türkçe yolu: cümleler*. İstanbul: Dil Evi Yayınları.
- Çetin, M. (2001). *Turkuaz Türkçe yolu: çekimler*. İstanbul: Dil Evi Yayınları.
- Çetin, M. (2001). *Turkuaz Türkçe yolu: dilbilgisi*. İstanbul: Dil Evi Yayınları.
- Çetin, M. (2001). *Turkuaz Türkçe yolu: zamanlar*. İstanbul: Dil Evi Yayınları.

- Demircan, Ö. (1979). Türkiye Türkçesinde vurgulama ve odaklama. *TDAY-Belleten*, 157-163. Ankara: TDK Yayınları
- Demircan, Ö. (1990). *Yabancı dil öğretim yöntemleri*. İstanbul: Ekin Yayın
- Demircan, Ö. (1996). *Türkçenin sesdizimi*. İstanbul: Der Yayınevi.
- Demircan, Ö. (2000a). Odak-bağımlı sözdizimi. *Türk dili dergisi*, Sayı: 78, 14-19. Ankara: TDK Yayınları.
- Demircan, Ö. (2000b). Türkçede olağan-odak konumu. *Türk dili dergisi*, Sayı: 79, 12-14. Ankara: TDK Yayınları.
- Demircan, Ö. (2001a). *Türkçenin ezgisi*. İstanbul: YTÜ Yayınevi.
- Demircan, Ö. (2001b). Odak türleri ve Türkçe. *Türk dili dergisi*, Sayı: 82, 10-15. Ankara: TDK Yayınları.
- Demirel, Ö. (2008). *Yabancı Dil Öğretimi: Dil pasaportu, dil biyografisi, dil dosyası*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Duru, H. (2008). *Yabancılar için Türkçe dilbilgisi*. İstanbul: Mavi Ofset.
- Engdahl, E. & Vallduvi, E. (1996a). Information packaging in HPSG. *Edinburgh working papers in cognition science*. Vol. 12: Studies in HPSG, 1-31. University of Edinburgh: Centre for Cognitive Science.
- Engdahl, E. & Vallduvi, E. (1996b). The Linguistic Realisation of Information Packaging. *Linguistics* 34, pp. 459-519.
- Engdahl, E. (1996). Integrating Pragmatics Into The Grammar. *Boundaries of Morphology and syntax*. Amsterdam: John Benjamins.
- Enginarlar, H. (2006). Dilbilim ve Dil Öğretimi. *Dilbilim temel kavramlar sorunlar tartışmalar*, s. 151-160. Ankara: Dil Derneği Yay.
- Erguvanlı-Taylan, E. (1978). *The function of word order*. California: University of California Press.
- Erkü, F. (1983). Discourse pragmatics and word order in Turkish. Unpublished PhD Dissertation. Minnesota University.
- Gazi Üniversitesi: TÖMER. (2006). *Yabancılar için Türkçe I*. Ankara: Gazi TÖMER

- Gazi Üniversitesi: TÖMER. (2006). *Yabancılar için Türkçe 2*. Ankara: Gazi TÖMER
- Gazi Üniversitesi: TÖMER. (2006). *Yabancılar için Türkçe dilbilgisi*. Ankara: Gazi TÖMER
- Gencan, T. N. (2001). *Dilbilgisi*. Ankara: TDK.
- Good & Yu (2005). Morphosyntax of Two Turkish Subject Pronominal Paradigms. *Clitic and affix combinations*. pp. 315-341.
- Göksel, A. & Kerslake, C. (2005). *Turkish: a comprehensive grammar*. London & New York: Routledge.
- Göksel, A. & Özsoy, S. (2000). *Is there a focus position in Turkish?* Proceedings of the International Conference on Turkish Linguistics. Oxford: Oxford University.
- Göksel, A.; Kelepir, M. & Üntak-Tarhan, A. (2007). *Türkçe soru cümlelerinde ezgi*. XXI. Ulusal Dilbilim Kurultayı Bildirileri. Mersin: Mersin Üniversitesi.
- Görgülü, E. (2006). Variable wh-words in Turkish. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Grabe, W. (2002). Research approaches in applied linguistics. *The oxford handbook of applied linguistics*, s. 1-12. Oxford: Oxford University Press.
- Haegemann, L. (1994). *Introduction to government and binding theory*. London & New York: Blackwell.
- Hale, K.L. (1983). Warlpiri and the grammar of non-configurational languages. *Natural language and linguistic theory*, 1. pp. 5-47.
- Hoffman, B. (1994). *Generating context-appropriate word orders in Turkish*. The 7th International Generation Workshop. Kennebunkport: Maine.
- Hoffman, B. (1995). The computational analysis of the syntax and interpretation of 'free' word order in Turkish. Ph.D. Dissertation. University of Pennsylvania.
- Hornstein, N. & et.al. (2005). *Understanding minimalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Huang, J. (1982). Move wh in a language without wh-movement? *The linguistic review* 1, pp. 369-416.

- İnce, A. (2007). *Non-wh phrases in sluicing in Turkish*. University of Maryland Working Papers in Linguistics 16. 1-22. College Park, MD: UMWPiL.
- İşsever, S. (2000). Türkçede bilgi yapısı (Information structure in Turkish). Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.
- İşsever, S. (2001). *Information structure in Turkish: the word order-prosody interface*. Ms, Ankara Üniversitesi.
- İşsever, S. (2006a). Türkçede takısız ad öbekleri ve çalkalama (Bare object NPs and scrambling in Turkish). *Dil dergisi* sayı:11. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- İşsever, S. (2006b). On the NSR and focus projection in Turkish. *Advances in Turkish Linguistics: Proceedings of the 12th International Conference on Turkish Linguistics*. İzmir: Dokuz Eylül Yay. s. 421-435.
- İşsever, S. (2009). A syntactic account of wh-in-situ in Turkish. *Essays on Turkish linguistics: proceedings of the 15th international conference on Turkish linguistics*. pp. 103-112. Wiesbaden: Harrasowitz Verlag.
- Karimi, S. (2003). *Word order and scrambling*. USA: Blackwell.
- Kawaguchi, Y. ve diğer. (2006). Intonation patterns of Turkish interrogatives. *Prosody and syntax: cross-linguistic perspective*. USA: John Benjamins Publishing Company. pp. 349-368.
- Kennely, S. D. (1999). The syntax of the p-focus position in Turkish. *The grammar of focus*. Amsterdam, John Benjamins Publishing Co. pp.179-211.
- Kılıçaslan, Y. (2004). Syntax of information structure in Turkish. *Linguistics*, 42-4, pp. 717-765.
- Kiefer, F. (1980). *Questions and answers*. Dordrecht: Reidel Publishing Company.
- Kocaman, A. (Ed.) (2006). *Dilbilim temel kavramlar sorunlar tartışmalar*. Ankara: Dil Derneği.
- Kornfilt, J. (1996). On some infinitival wh-constructions in Turkish. *Dilbilim araştırmaları*. s. 192-215. Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Kornfilt, J. (1997). *Turkish*. Blackwell: Routledge.

- Kural, M. (1992). *Properties of scrambling in Turkish*. Ms, UCLA.
- Lasnik, H. (2002). The minimalist program in syntax: review. *TRENDS in cognitive sciences* Vol. 6 No. 10. London: Cell Press
- Meriç, D. ve Meriç, F. (2005). *Temel Türkçe dilbilgisi*. İstanbul: Fono Açıköğretim Yayınları.
- Mirici, İ. H. ve diğer. (2007). *Yabancılar için Türkçe*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Miyagawa, S. (2004). *Wh-in-situ and scrambling in the context of comparative Altaic syntax*. Proceedings of the First Workshop on Altaic Formal Linguistics, MIT Working Papers in Linguistics. MIT: MIT Press.
- Ouhalla, J. (1999) *Introducing transformational grammar: from principles and parameters to minimalism*. USA: Oxford University Press.
- Özsoy, A. S. (1996). *A'-dependencies in Turkish*. IV. Türk Dilbilim Konferansı. The School of Oriental and African Studies: Londra.
- Özsoy, A. S. (2004). *Türkçenin yapısı-I sesbilim*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Özsoy, A. S. (2009). Turkish as a (non)-wh-in-situ Language. *Turcological letters to bernt brendemoen*, pp. 221-232. Oslo: Novus forlag.
- Özsoy, S. (1999). *Türkçe*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Pesetsky, D. (1987). Wh-in-situ: movement and unselective binding. *The representation of (in)definiteness*. MIT: MIT Press.
- Polat, Y. ve Abeş, G. (2007). *Yabancılar için betimlemelerle türkçe dilbilgisi araştırmaları*. İstanbul: Multilingual.
- Radford, A. (1997). *Syntax: a minimalist introduction*. Cambridge University Press.
- Romero, M & Han, C. (2004). On negative yes/no questions. *Linguistics and philosophy*, V.27-5. pp.609-655. Netherlands: Springer.
- Rona, B. (1989). *Turkish in three months*. Great Britain: Courier International Ltd.
- Sebüktekin, A. (2004). *Yabancılar için Türkçe 1*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

- Sebüktekin, A. (2004). *Yabancılar için Türkçe 2*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Selkirk, E. (1984). *Phonology and syntax: The relation between sound and structure*. Cambridge: MIT Press.
- Serin, M. ve Taylan, E. E. (2003). *H. Sebüktekin'in yabancılar için Türkçesine alıştırma kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Sezer, A. (1996). Türkçede sözdizimsel kısıtlamalar. *Ix. Dilbilim kurultayı bildirileri*, s. 236-263. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları.
- Stenström, A. (1984). Questions and responses in English conversation. PhD Dissertation, Ohio State University.
- Stevens, P. (1991). *Introduction to applied linguistics*. USA: Adison Wesley Publishing Co.
- Taiki, Y. (2002a). The particle mI in Turkish (interim report). www.geocities.jp/taiki_wger/1stpaperrev.pdf (02/02/2009, 14.55).
- Taiki, Y. (2002b). On the order of the TAM marker, the question particle mI and the personal suffix in Turkish. ci.nii.ac.jp/naid/110004813602/en/ (02/02/2009, 15.55).
- Temürcü, C. (2005). The interaction of syntax and discourse in word order variability: data from Turkish. *Dilbilim ve uygulamaları*. s. 123-160 İstanbul: Multilingual.
- Uriagereka, J. (2000). *Rhyme and reason: an introduction to minimalist syntax*. MIT: MIT Press.
- Uzun, N. E. (1998). *Dilbilgisinin temel kavramları (Türkçe üzerine tartışmalar)*. Ankara, 168 s.
- Uzun, N. E. (2000). *Ana çizgileriyle evrensel dilbilgisi ve Türkçe*. İstanbul: Multilingual.
- Uzun, N. E. (2006). Türkçenin öğretimi için soru tümcesi türleri üzerine bir sınıflama denemesi. *Dil dergisi*: Sayı 131. 15-32. Ankara: TÖMER.
- Ünal, R. (2010). *İlerleyen Türkçem*. İstanbul: Dilmer.

- Vallduvi, E. (1993). *Information packaging: a survey*. Report prepared for WOPIS Word Order Prosody and Information Structure a collaborative initiative involving the Universities of Edinburgh Groningen and Helsinki and the Rank Xerox Research Centre in Grenoble.
- Vural, G. (1994). *Türkçeye doğru 1*. İstanbul: Selt Publishing.
- Vural, G. (1994). *Türkçeye doğru 2*. İstanbul: Selt Publishing.
- Vural, G. (1994). *Türkçeye doğru 3*. İstanbul: Selt Publishing.
- Wiese, H. (2002) wh-words are not “interrogative” pronouns: the derivation of interrogative interpretations for constituent questions. *Questions: multiple perspectives on a common phenomenon. Language and discourse series*. Liverpool: University of Liverpool Press.
- Yılmaz, H. ve Sözer, Z. (2009). *Yabancı dilim Türkçe 1*. İstanbul: Dilmer.
- Yılmaz, H. ve Sözer, Z. (2009). *Yabancı dilim Türkçe 2*. İstanbul: Dilmer.
- Yılmaz, H. ve Sözer, Z. (2009). *Yabancı dilim Türkçe 3*. İstanbul: Dilmer.
- Yılmaz, H. ve Sözer, Z. (2009). *Yabancı dilim Türkçe 4*. İstanbul: Dilmer.
- Yılmaz, H. ve Sözer, Z. (2009). *Yabancı dilim Türkçe 5*. İstanbul: Dilmer.
- Yılmaz, H. ve Sözer, Z. (2009). *Yabancı dilim Türkçe 6*. İstanbul: Dilmer.

SÖZLÜKÇE

Türkçe-İngilizce

A

α -taşıma: α -movement
Açık Taşıma: Overt Movement
Ad Öbeği: Noun Phrase
Adıl: pro
ADIL: PRO
Ana Tümce Ne-Sorusu: Main Clause
 Wh-Question
Anlambilim: Semantics
Anlamsal Örüntüler: Semantic
 Patterns
Arayüz: Interface
Artalan: Background
Artalanlama: Backgrounding

B

Bağlama: Binding
Bağlantı: Link
Basit Tümce: Simplex Sentence
Baş: Head
Başlangıç Düzeyi: Beginner Level
Belirtecimsi Ne-Öbekleri: Adjunct
 Wh-phrases
Belirteç Öbeği: Adverbial Phrase
Belirtili: Marked
Belirtisiz: Unmarked
Biçimbirim: Morpheme
Biçim-Sözdizimsel: Morphosyntactic

Bildirim Tümcəsi: Declarative
 Sentence
Bilgi Yapısı: Information Structure
Bilişsel Dizge: Cognitive System
Birincil Vurgu: Primary Stress
Birleştirme ve Taşıma: Merge and
 Move
Bitiştirme: Juxtaposition
Boş Birim: Empty Unit
Boş Ulam: Empty Category
Bozuk Tümce: Ill-formed Sentence
Bürün: Suprasegment
Bütünleyici Dağılım: Complementary
 Distribution
Büyükçül Yansıma: Maximal
 Projection

Ç

Çalkalama: Scrambling
Çekim Öbeği: Inflection Phrase
Çekirdek Vurgu: Nuclear Stress
Çift Geçişli Eylem: Ditransitive Verb

D

Değişken Ne-Sözcükleri: Variable
 Wh-Words
Derin Yapı: Deep Structure
Dil Yetisi: Language Competence

Dilbilgisellik: Grammaticality
Dizimsel: Syntagmatic
Düz Evet/Hayır Sorusu: Straight Yes/No Question
Düz Tümce Yansımali Evet/Hayır Sorusu: Declarative Sentence Echoed Yes/No Question
Düz Tümce Yansımali Ne-Sorusu: Declarative Sentence Echoed Wh-Question
Düzenlemeli: Configurational
Düzgün Tümce: Well-formed Sentence

E

Edici/Eden: Agent
Edilgenleştirme: Passivization
Edimsel Eylem: Pragmatic Verb
Eğitimbilim: Pedagogy
Eklenti: Adjunct
Eklenti Seçenekli Soru: Adjunct Optional Question
Eksiltili Soru Tümcesi: Elliptical Question
En Az Çaba: Least Effort
En Yakınlık Koşutluğu: Minimal Link Condition
Engel: Barrier
EÖ-dışı Eklenti: VP-external Adjunct
EÖ-İçi Eklenti: VP-internal Adjunct
Eşdizlilik: Co-indexation

Eşgönderim: Coreference
Etki Alanı: Scope
Evet/Hayır Sorusu: Yes/No Question
Evet/Hayır Yansımali Evet/Hayır Sorusu: Yes/No Echoed Yes/No Question
Evet/Hayır Yansımali Ne-Sorusu: Yes/No Echoed Wh-Question
Evrensel Dilbilgisi: Universal Grammar
Eylem Ardı: Postverbal
Eylem Öbeği: Verb Phrase
Eylem Önü: Preverbal
Ezgi: Intonation
Ezgi Doruğu: Intonation Peak
Ezgi Sorusu: Intonation Question

G

Genelleyici Olumlu Yapılar: Generic Affirmative Structures
Genelleyici Olumsuz Yapılar: Generic Negative Structures
Gerikurulum: Reconstruction
Gönderimsel İçerik: Referential Content
Görünüş: Aspect
Gösterici: Specifier
Güçlü Denetim: Strong Checking
Güçsüz Denetim: Weak Checking
Güçsüz Kesişme: Weak Crossover

İ

İçsel Üye: Internal Argument
İkili Liste: Pair-list
İleri Düzey: Advanced Level
İlgeç Öbeği: Postpositional Phrase
İstem Tümcəsi: Volitional Utterance
İz: Trace

K

Kabuledilebilirlik: Acceptability
Karmaşık Ad Öbeği Adası: Complex Noun Phrase Island
Karmaşık Tümce: Complex Sentence
Karşıtsal Odak: Contrastive Focus
Kavramsal-İçsel: Conceptual-Internal
k-değiştirgesi: k-paradigm
ki Parçacığı: Particle ki
Konma Noktası: Landing Site
Konu: Topic
Konulaştırma: Topicalization
Kopyalama: Copying
Kullanımbilim: Pragmatics
Kullanımsal Sözdizim: Pragmatic Word Order
Kural Bağımlı: Rule-governed
Kurucu: Constituent
Kurucu-Buyurma: Constituent-Command (C-Command)

M

Mantıksal Yapı: Logical Form
Yetinmecı Çizgi: Minimalist Program
MY-Taşıma: LF-Movement

N

Ne-Dizinleme: Wh-Indexation
Ne-Sorusu: Wh-Question
Ne-Sorusu Yansımali Ne-Sorusu: Wh-Question Echoed Wh-Question
Ne-Taşıma: Wh-Movement
Ne-Yansımali Evet/Hayır Sorusu: Wh-Question Echoed Yes/No Question
Ne-Yerinde: Wh-in-situ
Niceleyiciler: Quantifiers

O

Odak: Focus
Odak Belirtili: Focus Marked
Odak Öbeği: Focus Phrase
Odak Sınama: Focus Test
Odak-Duyarlı: Focus Sensitive
Odaklama: Focusing
Odaklayıcı Kaydırma: Focus Displacement
Olağan Sözcük Dizilişi: Unmarked Word Order
Olası Bağlayıcı: Possible Binder
Onaylamalı Evet/Hayır Sorusu:

Confirmatory Yes/No Question
Orta Düzey: Intermediate Level

Ö

Öbek Yapı: Phrase Structure
Öncül: Antecedent
Örtük Taşıma: Covert Movement
Özel Dilbilgisi: Particular Grammar
Özellik Denetimi: Feature Checking
Özne Seçenekli Soru: Subject
 Optional Question
Özne-YAR Dönüşümü: Subject-AUX
 Inversion

P

Perde: Pitch

R

Rol: Theta-Role
Rol-Yönetimi: Theta-Govern
Ruhbilim: Psychology

S

Sayısal Dizge: Numerical System
S-Biçimbirimi: Q-Morpheme
S-Çalkalama: Q-Scrambling
Seç/Birleştir/Taşı: Select/Merge/Move
Seçenekli Soru: Optional Questions

Sesbilgisi: Phonetics
Sesbilim: Phonology
Sesçil Yapı: Phonetic Form
Seslem: Syllable
Sesletim: Articulation
Sesletimsel-Algisal: Articulatory-
 Perceptive
Sessel İçerik: Phonetic Content
Sıfat Öbeği: Adjective Phrase
Sıralı Yapı Ne-Sorusu: Wh-Questions
 in Juxtaposed Structures
Son Çare: Last Resort
Soru İşlemcisi: Question Operator
Soru Parçacığı: Question Particle
Soru Tümcəsi: Interrogative Statement
Söylem Çözümlemesi: Discourse
 Analysis
Söylem-Bağlı Ne-Öbekleri:
 Discourse-Linked Wh-Phrases
Sözcük: Word
Sözcük Dizilişi: Word Order
Sözdizim: Syntax
Sözdizimsel Taşıma: Syntactic
 Movement
Sözlükçe: Glossary
Sunumsal Odak: Presentational Focus
S-Yerleştirme: Q-Placement

T

Taban Üretimli: Base Generated
TAM UYUM: FULL AGREEMENT

Taşıma: Movement
Taşımada Kopyalama Kuramı: Copy Theory of Movement
Tek Geçişli Eylem: Monotransitive Verb
Tek İkili: Single Pair
Temel: Ground
Temel Öğe-Eklenti Uyuşmazlığı: Argument-Adjunct Asymmetry
Tetikleyici Özellikler: Triggering Effects
Tümce: Sentence
Tümce Başı: Sentence Initial
Tümleç: Complement
Tümleç Seçenekli Soru: Object Optional Question
Tümleyici Öbeği: Complementizer Phrase
Türetmede Ekonomi İlkesi: Economy Principle of Derivation
Türkçe Soru Tümceleri: Turkish Interrogative Statements

U

Ulam: Category
Uyum Öbeği: Agreement Phrase
Uzak-Çalkalanmış: Distant Scrambled

Ü

Ü'-Taşıma: A'-Movement

Ünlem Tümcəsi: Exclamation Sentence
Üstünlük Koşulu: Superiority Condition
Ü-Taşıma: A-Movement
Üye: Argument
Üye Konumu: Argument Position (Ü-Konumu)
Üye Ne-Öbekleri: Argument Wh-Phrases
Üye Olmayan Konum: Non-Argument Position (Ü'-Konumu)

V

Vurgu: Stress
Vurgu Kaydırma: Stress Replacement

Y

Yabancı Dil Eğitimi: Foreign Language Teaching
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi: Teaching Turkish As A Foreign Language
Yansımali Evet/Hayır Sorusu: Yes/No Echo Question
Yansımali Ezgi Sorusu: Intonation Echo Question
Yansımali Ne-Sorusu: Wh-Echo Question
Yansımali Sorular: Echo Questions

Yan Tümce Ne-Sorusu: Subordinate
Clause Wh-Question
Yapısal Betim: Structural Description
Yardımcı Eylem Öbeği: Auxiliary
Phrase
Yerel Kısıtlamalar: Local Constraints
Yerellik Koşulu: Locality Effects
Yerinde Diller: In-situ Languages
Yetkilendirme: Licensing
Yorum ve Seçme Sınırlamaları:
Interpretation and the Selectional
Restrictions
Yönetme ve Bağlama: Government
and Binding

Yüklemcil Öge: Predicate
Yüklemcil Öge Seçenekli Soru:
Predicate Optional Question
Yükseltme: Raising
Yüzey Yapı: Surface Structure

Z

Zaman: Tense
Zaman/Görünüş: Tense/Aspect
Z-Değiştirgesi: Z-Paradigm
Zincir Silme Kuralları: Chain
Deletion Rules

GLOSSARY

English-Turkish

A

α -movement: α -taşıma
A'-Movement: Ü'-Taşıma
Acceptability: Kabuledilebilirlik
Adjective Phrase: Sıfat Öbeği
Adjunct: Eklenti
Adjunct Optional Question: Eklenti Seçenekli Soru
Adjunct Wh-phrases: Eklenti Ne-Öbekleri
Advanced Level: İleri Düzey
Adverbial Phrase: Belirteç Öbeği
Agent: Edici/Eden
Agreement Phrase: Uyum Öbeği
A-Movement: Ü-Taşıma
Antecedent: Öncül
Argument: Üye
Argument Position: Üye Konumu
Argument Wh-Phrases: Üye Ne-Öbekleri
Argument-Adjunct Asymmetry: Temel Öge-Eklenti Uyuşmazlığı
Articulation: Sesletim
Articulatory-Perceptive: Sesletimsel-Algısal
Aspect: Görünüş
Auxiliary Phrase: Yardımcı Eylem Öbeği

B

Background: Artalan
Backgrounding: Artalanlama
Barrier: Engel
Base Generated: Taban Üretimli
Beginner Level: Başlangıç Düzeyi
Binding: Bağlama

C

Category: Ulam
Chain Deletion Rules: Zincir Silme Kuralları
Cognitive System: Bilişsel Dizge
Co-indexation: Eşdizinleme
Complement: Tümleç
Complementary Distribution: Bütünleyici Dağılım
Complementizer Phrase: Tümleyici Öbeği
Complex Noun Phrase Island: Karmaşık Ad Öbeği Adası
Complex Sentence: Karmaşık Tümce
Conceptual-Internal: Kavramsal-İçsel
Configurational: Düzenlemeli
Confirmatory Yes/No Question: Onaylamalı Evet/Hayır Sorusu

Constituent: Kurucu
Constituent-Command: Kurucu-Buyurma (K-Buyurma)
Contrastive Focus: Karşıtsal Odak
Copy Theory of Movement: Taşımada Kopyalama Kuramı
Copying: Kopyalama
Coreference: Eşgönderim
Covert Movement: Örtük Taşıma

D

Declarative Sentence: Bildirim Tümcəsi
Declarative Sentence Echoed Wh-Question: Düz Tümcə Yansımalı Ne-Sorusu
Declarative Sentence Echoed Yes/No Question: Düz Tümcə Yansımalı Evet/Hayır Sorusu
Deep Structure: Derin Yapı
Discourse Analysis: Söylem Çözümlemesi
Discourse-Linked Wh-Phrases: Söylem-Bağlı Ne-Öbekleri
Distant Scrambled: Uzak Çalkalanmış
Ditransitive Verb: Çift Geçişli Eylem

E

Echo Questions: Yansımalı Sorular

Economy Principle of Derivation: Türetimde Ekonomi İlkesi
Elliptical Question: Eksiltili Soru Tümcəsi
Empty Category: Boş Ulam
Empty Unit: Boş Birim
Exclamation Sentence: Ünlem Tümcəsi

F

Feature Checking: Özellik Denetimi
Focus: Odak
Focus Displacement: Odak Kaydırma
Focus Marked: Odak Belirtili
Focus Phrase: Odak Öbeği
Focus Sensitive: Odak Duyarlı
Focus Test: Odak Sınama
Focusing: Odaklama
Foreign Language Teaching: Yabancı Dil Öğretimi
FULL AGREEMENT: TAM UYUM

G

Generic Affirmative Structures: Genelleyici Olumlu Yapılar
Generic Negative Structures: Genelleyici Olumsuz Yapılar
Glossary: Sözlükçe

Government and Binding: Yönetme ve Bağlama

Grammaticality: Dilbilgisellik

Ground: Temel

H

Head: Baş

I

Inflection Phrase: Çekim Öbeği

Information Structure: Bilgi Yapısı

In-situ Languages: Yerinde Diller

Interface: Arayüz

Intermediate Level: Orta Düzey

Internal Argument: İçsel Üye

Interpretation and the Selectional

Restrictions: Yorum ve Seçme Sınırlamaları

Interrogative Statement: Soru Tümcəsi

Intonation: Ezgi

Intonation Echo Question: Yansımali Ezgi Sorusu

Intonation Peak: Ezgi Doruğu

Intonation Question: Ezgi Sorusu

Ill-formed Sentence: Bozuk Tümcce

J

Juxtaposition: Bitiştirme

K

k-paradigm: k-değiştirgesi

L

Landing Site: Konma Noktası

Language Competence: Dil Yetisi

Last Resort: Son Çare

Least Effort: En Az Çaba

LF-Movement: MY-Taşıma

Licensing: Yetkilendirme

Link: Bağlantı

Local Constraints: Yerel

Kısıtlamalar

Locality Effects: Yerellik Koşulu

Logical Form: Mantıksal Yapı

M

Main Clause Wh-Question: Ana Tümcce Ne-Sorusu

Marked: Belirtili

Maximal Projection: Büyükçül Yansıma

Merge and Move: Birleştir ve Taşı

Minimal Link Condition: En Yakınlık Koşutluğu

Minimalist Program: Yetinmeci Çizgi

Monotransitive Verb: Tek Geçişli Eylem

Morpheme: Biçimbirim

Morphosyntactic: Biçim-sözdizimsel

Movement: Taşıma

N

Non-Argument Position: Üye

Olmayan Konum

Noun Phrase: Ad Öbeği

Nuclear Stres: Çekirdek Vurgu

Numerical System: Sayısal Dizge

O

Object Optional Question: Tümleç

Seçenekli Soru

Overt Movement: Açık Taşıma

Optional Question: Seçenekli Soru

P

Pair-list: İkili Liste

Particle ki: ki Parçacığ

Particular Grammar: Özel Dilbilgisi

Passivization: Edilgenleştirme

Pedagogy: Eğitimbilim

Phonetic Content: Sessel İçerik

Phonetic Form: Sesçil Yapı

Phonetics: Sesbilgisi

Phonology: Sesbilim

Phrase Structure: Öbek Yapı

Pitch: Perde

Possible Binder: Olası Bağlayıcı

Postpositional Phrase: İlgeç Öbeği

Postverbal: Eylem Ardı

Pragmatic Verb: Edimsel Eylem

Pragmatic Word Order:

Kullanımsal Sözcük Dizilişi

Pragmatics: Kullanımbilim

Predicate: Yüklemcil Öge

Predicate Optional Question:

Yüklemcil Öge Seçenekli Soru

Presentational Focus: Sunumsal

Odak

Preverbal: Eylem Önü

Primary Stress: Birincil Vurgu

PRO: ADIL

pro: adıl

Psychology: Ruhbilim

Q

Q-Morpheme: S-Biçimbirimi

Q-Placement: S-Yerleştirme

Q-Scrambling: S-Çalkalama

Quantifiers: Niceleyiciler

Question Operator: Soru İşlemcisi

Question Particle: Soru Parçacığ

R

Raising: Yükseltme

Reconstruction: Gerikurulum

Referential Content: Gönderimsel
İçerik

Rule-governed: Kural Bağımlı

S

Scope: Etki Alanı

Scrambling: Çalkalama

Select/Merge/Move: Seç/Birleştir/Taşı

Semantic Patterns: Anlamsal
Örüntüler

Semantics: Anlambilim

Sentence: Tümce

Sentence Initial: Tümce Başı

Simplex Sentence: Basit Tümce

Single Pair: Tek İkili

Specifier: Gösterici

Straight Yes/No Question: Düz

Evet/Hayır Sorusu

Stress: Vurgu

Stress Replacement: Vurgu Kaydırma

Strong Checking: Güçlü Denetim

Structural Description: Yapısal Betim

Subject-AUX Inversion: Özne-YAR

Değişimi

Subject Optional Question: Özne

Seçenekli Soru

Subordinate Clause Wh-Question:

Yan Tümce Ne-Sorusu

Superiority Condition: Üstünlük

Koşulu

Suprasegment: Bürün

Surface Structure: Yüzey Yapı

Syllable: Seslem

Syntactic Movement: Sözdizimsel
Taşıma

Syntagmatic: Dizimsel

Syntax: Sözdizim

T

Teaching Turkish As A Foreign

Language: Yabancı Dil Olarak

Türkçe Öğretimi

Tense: Zaman

Tense/Aspect: Zaman/Görünüş

Theta-Govern: ROL-Yönetimi

Theta-Role: Rol

Topic: :Konu

Topicalization: Konulaştırma

Trace: İz

Triggering Effects: Tetikleyici

Özellikler

Turkish Interrogative Statements:

Türkçe Soru Tümceleri

U

Universal Grammar: Evrensel

Dilbilgisi

Unmarked: Belirtisiz

Unmarked Word Order: Olağan

Sözcük Dizilişi

V

Variable Wh-Word: Değişken Ne-Sözcükleri
Verb Phrase: Eylem Öbeği
Volitional Utterance: İstem Sözceleri
VP-external Adjunct: EÖ-İçi Eklenti
VP-internal Adjunct: EÖ-Dışı Eklenti

W

Weak Checking: Güçsüz Denetim
Weak Crossover: Güçsüz Kesişme
Well-formed Sentence: Düzgün Tümce
Wh-Question: Ne-Sorusu
Wh-Question Echoed Wh- Question: Ne-Yansımali Ne-Soruları
Wh-Question Echoed Yes/No Question: Ne-Yansımali Evet/Hayır Sorusu
Wh-Echo Question: Ne-Yansımali Sorular

Wh-Indexation: Ne-Dizinleme
Wh-in-situ: Ne-Yerinde
Wh-Movement: Ne-Taşıma
Wh-Questions in Juxtaposed Structures: Sıralı Yapı Ne-Soruları
Word: Sözcük
Word Order: Sözcük Dizilişi

Y

Yes/No Echo Question: Evet/Hayır Yansımali Soru
Yes/No Echoed Wh-Question: Evet/Hayır Yansımali Ne-Sorusu
Yes/No Echoed Yes/No Question: Evet/Hayır Yansımali Evet/Hayır Sorusu
Yes/No Question: Evet/Hayır Sorusu

Z

Z-Paradigm: Z-Değiştirgesi